

Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu

Pleskalt, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:279808>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za pedagogiju
Sveučilišni diplomski studij
Pedagogija

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za pedagogiju
Sveučilišni diplomski studij
Pedagogija

Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu

Diplomski rad

Student/ica:
Dora Pleskalt

Mentor/ica:
prof. dr. sc. Rozana Petani

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Dora Pleskalt**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 7. listopada 2024.

Sadržaj

1.	Uvod	1
2.	Definicija i vrste obitelji	3
2.1.	<i>Usporedba tradicionalnih i suvremenih obitelji</i>	4
2.2.	<i>Kohabitacija</i>	5
2.3.	<i>Jednoroditeljske obitelji</i>	6
2.4.	<i>Rekonstruirana obitelj</i>	7
2.5.	<i>Istospolne zajednice</i>	8
2.6.	<i>Udomiteljska obitelj</i>	9
2.7.	<i>Posvojiteljska obitelj</i>	10
3.	Roditeljski stil odgoja	12
3.1.	<i>Balans u odgojnim metodama</i>	13
3.2.	<i>Razlike u odgojnim praksama kroz generacije u Hrvatskoj i Europi</i>	13
4.	Promicanje obiteljskih vrijednosti	15
4.1.	<i>Promijene u vrijednostima - pedagoški izazov</i>	16
4.2.	<i>Religija</i>	18
5.	Promjene u suvremenom društvu i njihov utjecaj na obitelj	19
5.1.	<i>Izazovi obitelji i obiteljskog odgoja u suvremenom društvu</i>	20
6.	Tehnologija i mediji u obiteljskom kontekstu	23
6.1.	<i>Negativni aspekti korištenja tehnologije</i>	25
6.2.	<i>Pozitivni aspekti korištenja tehnologije</i>	25
6.3.	<i>Medijska pismenost i potreba za edukacijom djece i roditelja</i>	27
7.	Suradnja obitelji s odgojno-obrazovnim institucijama	29
7.1.	<i>Obrazovanje roditelja</i>	31
8.	Metodologija istraživanja	33
8.1.	<i>Predmet</i>	33
8.2.	<i>Cilj istraživanja</i>	33
8.3.	<i>Zadaci istraživanja</i>	33
8.4.	<i>Uzorak istraživanja</i>	33
8.5.	<i>Postupak istraživanja</i>	34
9.	Analiza i interpretacija rezultata	36
9.1.	<i>Izazovi s kojima se obitelji susreću u suvremenom društvu i strategije koje koriste u obiteljskom odgoju</i>	36
9.2.	<i>Utjecaj tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj</i>	46

9.3.	<i>Vrijednosti u različitim obiteljima, način promicanja i suočavanje s konfliktnim vanjskim utjecajima</i>	52
9.4.	<i>Vrste i načini suradnje s odgojno-obrazovnim institucijama</i>	60
10.	Zaključak	71
11.	Literatura	74
12.	Prilozi	79
	Sažetak	82
	Summary	83

1. Uvod

Obitelj je temeljna društvena jedinica s funkcijama poput reprodukcije, socijalizacije, emocionalne podrške i ekonomske zaštite. Tradicionalno, obitelj se sastoji od roditelja i djece, dok suvremeno društvo prepoznaje različite obiteljske strukture, uključujući jednoroditeljske obitelji, proširene obitelji i obitelji s istospolnim roditeljima. Suvremeno društvo donosi brojne izazove obitelji i odgoju djece, uključujući tehnološki napredak, promjene u društvenim normama i vrijednostima te ekonomske pritiske. Naravno, sve to se odražava i u promjenama u obitelji. Raznolikost obiteljskih struktura može se istraživati kroz različite aspekte, poput dinamike odnosa između roditelja i djece (npr. biološka ili posvojena djeca), bračnog statusa roditelja (razvedeni, udovci ili ponovno oženjeni), broja roditelja u obitelji (jednoroditeljske ili dvoroditeljske obitelji) te seksualne orijentacije roditelja (heteroseksualni ili homoseksualni partneri) (Maleš, 2012).

Kada govorimo o suvremenoj obitelji, primjećujemo promjene ne samo u njejoj strukturi, već i u odnosima između roditelja i djece. Djeca su postala ravnopravni članovi obitelji, koja im pruža osnovna pravila ponašanja i ideje, ali im također omogućava pravo na vlastito mišljenje i izražavanje stavova. Gombolok (2000) ističe prilagodljivost i razumijevanje, jasne uloge i komunikaciju, poticanje autonomije i samostalnog razvoja članova obitelji, kao i promicanje moralnih i etičkih smjernica u odgoj kao ključne karakteristike suvremenih obitelji koje ih razlikuju od onih u prošlosti (Jurčević Lozančić, 2011). Klasične definicije obitelji koje temelje svoje odrednice na krvnom srodstvu i braku više ne obuhvaćaju sve vrste različitih oblika obitelji, zato je za znanstvena istraživanja važno uzeti u obzir različitost među obiteljima umjesto da se sve pokušava obuhvatiti istom definicijom kako bi se postigla jednakost. Nadalje, važno je razumjeti i promjene u odgojnim praksama kroz generacije kako bi bolje razumjeli obitelji danas. Naravno, tu su i tehnologija i mediji koji značajno utječu na obitelj. Dok nude alate za učenje, također donose rizike poput ovisnosti. Zbog toga su medijska pismenost i edukacija roditelja i djece ključni za daljnju stabilnost obitelji.

Različite obitelji suočavaju se s jedinstvenim izazovima u odgoju i stoga je razvoj učinkovitih odgojnih strategija prilagođenih specifičnim potrebama obitelji ključan. U tom procesu veliku ulogu imaju i odgojno-obrazovne institucije. Stoga je suradnja obitelji i obrazovnih institucija od vitalnog značaja za cjelovit razvoj djeteta i napredak društva. Unatoč brojnim izazovima u suradnji važno je zajednički doći do optimalnog načina u kojem će sve strane napredovati.

Ovaj rad proučava obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu s posebnim osvrtom na izazove i prilike koje donosi suvremeno okruženje. U teorijskom dijelu diplomskog rada razmatraju se vrste obitelji, s fokusom na usporedbu tradicionalnih i suvremenih oblika obitelji te njihove izazove. Također, obrađuju se odgojne metode, stilovi roditeljstva, promicanje obiteljskih vrijednosti, te utjecaj društvenih i tehnoloških promjena i medija na dinamiku unutar obitelji. Završni dio teorijskog dijela bavi se temom suradnje roditelja i odgojno obrazovnih ustanova te obrazovanjem roditelja. Metodološki dio rada uključuje objašnjenje predmeta, ciljeva i zadataka istraživanja, uz detaljan opis uzorka i istraživačkog postupka. Empirijski dio rada bavi se analizom i interpretacijom rezultata, s naglaskom na izazove s kojima se suočavaju suvremene obitelji i njihove odgojne strategije, utjecaj tehnologije na obiteljsku dinamiku i odgoj, promicanje obiteljskih vrijednosti, suočavanje s vanjskim utjecajima te suradnju s obrazovnim institucijama.

2. Definicija i vrste obitelji

Obitelj je temeljna institucija u društvu i igra ključnu ulogu u oblikovanju osobnosti i vrijednosti pojedinaca. Obitelj je tijekom vremena doživjela brojne transformacije, uglavnom uslijed promjena u načinu života i strukturi. Oblik, uloge i funkcije obitelji evoluirali su kroz povijest, no unatoč tim promjenama, obitelj je ostala temelj društva i izvor života. Odgojna uloga obitelji ostaje ključna, čak i u suvremenim obiteljima gdje su neki tradicionalni oblici obiteljskih funkcija nestali (Rosić i Zloković, 2003). Obitelj se može opisati i kao zajednica roditelja i njihove biološke ili socijalne djece, koja se pojavljuje u različitim oblicima u raznim društvima. Ključni elementi koji definiraju obitelj su njezina struktura, funkcije i način na koji te funkcije ispunjava (Visković, 2018).

Stručnjaci naglašavaju važnost obitelji kao temeljnog sustava za rast i razvoj djeteta. Roditelji, kao prvi odgajatelji, imaju ključnu ulogu u oblikovanju moralnih i etičkih vrijednosti koje djeca stječu. Obitelj predstavlja prvo okruženje u kojem se te vrijednosti usvajaju, a iskustva iz tog okruženja oblikuju dječji način interakcije s drugima. Ovaj temeljni model ponašanja zatim se prilagođava drugim društvenim kontekstima, ovisno o specifičnostima tih odnosa. Stoga, kvaliteta života unutar obitelji ima presudnu ulogu u socijalizaciji djeteta, jer postavlja temelje za njegovo buduće ponašanje u različitim socijalnim interakcijama (Klarin, 2006).

U postmoderni, obiteljski život evoluirao. Uspostavlja se ravnopravna podjela kućanskih poslova i brige o djeci između muškaraca i žena, dok se nevjenčani zaposleni pojedinci sve češće odlučuju za samostalno odgajanje djece. Bliski prijatelji postaju važni članovi obitelji, a proširene obiteljske veze održavaju se kroz ponovljene brakove. Istovremeno, usklađivanje majčinstva s profesionalnom karijerom omogućuje ženama veću samostalnost i ravnopravniji položaj u obitelji i društvu. Dijete postaje ravnopravan član obitelji, dobiva osnovne ideje i pravila ponašanja, ali mu je također omogućeno vlastito izražavanje i djelovanje. Osiguravaju mu se osnovne tjelesne, egzistencijalne i psihološke potrebe, kao i stalan osjećaj uspjeha i postignuća (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

Maleš (2012), ističe raznolikost obiteljskih konstrukcija u koju uključuje: posvojiteljske obitelji, jednoroditeljske obitelji zbog raznih okolnosti poput nesretne okolnosti, razvod, smrt partnera, izvanbračne veze ili odluku da se djeca odgajaju bez partnera, rekonstruirane obitelji, obitelji nastale nakon razvoda i ponovnog braka, udomiteljske obitelji, višegeneracijske obitelji, izvanbračne obitelji. Tu su i obitelji u kojima parovi žive zajedno bez braka (kohabitacija),

samačke obitelji, istospolne obitelji, obitelji u kojima jedan roditelj često nije kod kuće zbog svoje profesionalne aktivnosti, civilne obitelji. Ove različite obiteljske strukture potiču stručnjake da obiteljskim problemima pristupaju različito i da razumiju specifičnosti svake situacije (Maleš, 2012). Ove sličnosti i razlike odražavaju promjene u društvenim normama i vrijednostima koje utječu na obiteljsku strukturu i dinamiku.

2.1. Usporedba tradicionalnih i suvremenih obitelji

Pojam tradicionalne obitelji ima više značenja. Ono što održava ove obitelji je tradicija, odnosno prijenos materijalnog i duhovnog nasljeđa. Ta tradicija povezuje obitelj ne samo kroz krvno srodstvo već i kroz zajedničke običaje, vjerovanja i simbole, čineći obitelj snažnijom i naglašavajući zajedništvo. Dok modernisti često doživljavaju "tradiciju" kao zastarjelu, tradicionalisti je povezuju s emocionalnom nostalgijom. Tradicija zapravo označava običaje, vrijednosti i principe koji su se pokazali korisnima za zajednicu i prenosili su se kroz generacije (Nimac, 2010). Uloga žene u tradicionalnim obiteljima dominantno je bila odgoj djece (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Taj odgoj uključivao je poučavanje djece poštovanju autoriteta. Naglasak je bio na uklapanju djeteta u tradiciju, poslušnosti i prilagodljivosti, a neposluh bi često završavao fizičkim kažnjavanjem. Iako je ovo obilježje prošlih vremena, ovakve obitelji prisutne su i danas (Nimac, 2010).

Suvremene obitelji su one koje se prilagođavaju brojnim ekonomskim, gospodarskim i kulturnim promjenama. Današnje obitelji se međusobno razlikuju po strukturi, vrijednostima, načinu života i odnosima među članovima, pa se nuklearna obitelj više ne smatra jedinom prihvatljivom formom obitelji (Grgec Petroci i sur., 2012). Sve je više parova koji žive u kohabitaciji ili izvanbračnoj zajednici, jednoroditeljskih, posvojiteljskih i rekonstruiranih obitelji te istospolnih zajednica. Razlozi za to su porast broja rastava brakova, emancipacija žena te jačanje važnosti individualnih potreba i odnosa između žena i muškaraca, kao i roditelja i djece. Parovi iz istospolnih zajednica u sve više država stječu pravo na sklapanje braka i prava na roditeljstvo (Brajša-Žganec i sur., 2014). „U postmodernoj obitelji, za razliku od tradicionalne nuklearne obitelji, uočljiva je tendencija prema dominaciji osobnih interesa, dok je opće dobro u drugom planu“ (Maleš, 2012:13). Nadalje, Maleš (2012) navodi da iz nuklearnih obitelji danas često nastaju obitelji razvedenih bračnih parova s djecom i samohrani roditelji. Suvremenu obitelj karakterizira i fokus na djetetove potrebe, odgoj i odnose temeljene na razumijevanju i povjerenju. Za dobar odgoj nije nužno da dijete odgajaju biološki roditelji,

već je ključno da ima odgovornu odraslu osobu s kojom će uspostaviti emocionalnu povezanost (Brajša-Žganec i sur., 2014).

Prema Rosiću i Zloković (2003), tradicionalne i suvremene obitelji dijele nekoliko sličnosti i razlika. Obje vrste obitelji zadržavaju primarnu odgojnu funkciju, ključnu za razvoj djece, te pružaju emocionalnu podršku svojim članovima, stvarajući osjećaj sigurnosti i pripadnosti. Međutim, postoje značajne razlike u njihovoj strukturi i funkciji. Tradicionalne obitelji obično imaju veći broj članova, uključujući širu obitelj poput djedova i baka, dok suvremene obitelji često uključuju manje članova, obično s jednim ili dvoje djece. Uloge unutar obitelji, također variraju; tradicionalne obitelji često imaju jasno definirane uloge s ocem kao hraniteljem i majkom kao domaćicom, dok suvremene obitelji imaju fleksibilnije uloge, gdje oba roditelja sudjeluju u zarađivanju i brizi o djeci. Socijalizacija djece u tradicionalnim obiteljima oslanja se na vanjske izvore poput škole i zajednice, dok suvremene obitelji često aktivno organiziraju socijalizacijske aktivnosti. Konačno, u tradicionalnim obiteljima slobodno vrijeme se češće provodi unutar obitelji, dok suvremene obitelji za to koriste tehnologiju i vanjske aktivnosti (Rosić i Zloković, 2003).

Nastavno tome, često se postavlja pitanje o tome što je najbolje za djecu i koja obiteljska struktura najviše pogoduje njihovom razvoju. Smatra se da je cjelovita obitelj s heteroseksualnim biološkim roditeljima optimalno okruženje za odrastanje djece. Međutim, dosad nije utvrđena jasna povezanost između partnerskog ili roditeljskog statusa (bračna ili izvanbračna zajednica, razvedeni roditelji, samohrani roditelji, istospolni partneri) i dobrobiti djece (Visković, 2018).

2.2. Kohabitacija

Kohabitacija predstavlja zajednički život muškarca i žene bez službene građanske ili crkvene potvrde (Čudina Obradović i Obradović, 2006). U Republici Hrvatskoj, izvanbračna zajednica se definira kao „životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koji ne žive u drugoj izvanbračnoj zajednici, koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete“ (čl. 11., Obiteljski zakon, NN 103/15, 98/19). Kohabitacija se smatra razvojnom fazom partnerskih odnosa, pripremom za brak ili alternativom klasičnom braku. Različite zemlje tretiraju kohabitaciju na različite načine. U skandinavskim zemljama, zakon izjednačava kohabitaciju s brakom te su djeca rođena u takvoj zajednici pravno izjednačena s

djecom rođenom u građanskom i/ili crkveno registriranom braku za razliku od SAD-a (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Razlozi zbog kojih se parovi odlučuju na život u izvanbračnoj zajednici su različiti: započinjanje trajnog partnerstva, testiranje održivosti veze, „probni rok“ ili pragmatičan dogovor bez tereta očekivanja. Thompson i Colella (1992) navode da se na kohabitaciju najčešće odlučuju pojedinci iz nestabilnih obitelji, oni s liberalnijim stavovima i životnim filozofijama, nereligiozni pojedinci, oni koji traže autonomiju i slobodu u braku, te oni koji se zauzimaju za jednakost u partnerskim odnosima i netradicionalne bračne uloge. Aquilino (1997) tvrdi da su odnosi djece i roditelja kohabitanata slabiji i površniji u usporedbi s djecom iz klasičnih brakova, te da su djeca iz kohabitacija manje motivirana i manje uspješna u školi. S obzirom na promjene u vrijednostima i pogledima na obiteljski život i brak, ovo istraživanje bi trebalo ponoviti u današnjem vremenu (Čudina Obradović i Obradović, 2006).

2.3. Jednoroditeljske obitelji

Jednoroditeljska obitelj se definira kao ona u kojoj jedan roditelj bez pomoći drugog roditelja skrbi o djeci (Crnković, 2018). Jednoroditeljske obitelji postoje otkako postoji obitelj, često zbog smrti ili odlaska jednog roditelja. Iako su matrijarhalne obitelji češće, danas je sve više jednoroditeljskih obitelji koje ovise o očinskoj figuri. Najčešći razlog ovakvih obitelji je rastava braka (Jančić i sur., 2019). Razvod braka predstavlja ključni faktor koji značajno doprinosi povećanju broja obitelji s jednim roditeljem. S obzirom na stres koji uzrokuje članovima obitelji, može imati različite posljedice na psihosocijalni razvoj djece. Prema statistikama o sklapanju i razvodu braka u Hrvatskoj, primjetan je trend smanjenja stope sklapanja braka (Čavarović-Gabor, 2008).

Opći faktori rizika za razvod uključuju sklapanje braka u tinejdžerskoj dobi, siromaštvo, nezaposlenost, nisku razinu obrazovanja, kohabitaciju, predbračno začeće i porođaj, novu bračnu zajednicu s djecom iz prijašnjih brakova, miješane brakove, drugi ili treći brak, te odrastanje uz roditelje koji nisu u braku. Razvod može biti poslovni dogovor, prijateljski ili visokokonfliktni (Jančić i sur., 2019). Iako su negativne posljedice razvoda braka na djecu dobro dokumentirane, postoje i dokazi koji sugeriraju da razvod može imati pozitivne učinke na djecu, ovisno o određenim faktorima. Amato i Booth (2001) navode kako na primjer, ako su djeca odrasla u obitelji s kontinuiranim sukobima, nakon razvoda braka može doći do poboljšanja u njihovom funkcioniranju (Čavarović-Gabor, 2008).

Arambašić (2000) ističe kako se istovremeno s porastom stope razvoda, povećavala i društvena zabrinutost te interes stručnjaka različitih profila za utjecaj razvoda braka na djecu (Čavarović-Gabor, 2008). Razvod braka je stresan događaj s neželjenim posljedicama, posebno na psihološko stanje djece. Najčešće reakcije djece uključuju anksioznost, depresiju i ljutnju. Intenzitet stresa ovisi o sukobima roditelja prije i poslije razvoda, kvaliteti odnosa roditelja, trajanju sukoba, prisutnosti drugih stresnih događaja, dobi djeteta, sposobnosti suočavanja sa stresom i podršci okoline. Djeca često nemaju vještine za prevladavanje razvoda koji je van njihove kontrole. Roditelji mogu pomoći održavanjem rutine, pružanjem podrške, izražavanjem ljubavi i komunikacijom (Čavarović-Gabor, 2008).

Očeva uloga u životu, učenju i razvoju djeteta dugo je bila marginalizirana zbog tradicionalnih stavova da očevi, bez izravnog iskustva trudnoće i dojenja, nemaju instinkt za odgoj djece. Međutim, suvremeni očevi svojim kvalitetnim interakcijama snažno utječu na razvoj djece. Tijekom ranog djetinjstva, puberteta i adolescencije, očeva uloga je jednako važna za dječake i djevojčice. Očevo ponašanje prema djeci i supruzi ima dugoročni utjecaj, jer sinovi modeliraju svoje ponašanje prema očevom primjeru, dok kćeri očekuju slična ponašanja od svojih budućih muževa (Ljubetić, 2023).

Kada govorimo o jednoroditeljskim obiteljima, samohranim roditeljima, važno je istaknuti istraživanje Brajša-Žganec i Hanzec (2015), koje je obuhvatilo 73 udatih i 72 samohranih majki djece predškolske dobi (78 dječaka i 67 djevojčica), kao i odgojiteljice iz nekoliko vrtića u manjem gradu u Hrvatskoj. Rezultati istraživanja pokazuju da nema značajnih razlika u ponašanju djece jednoroditeljskih obitelji (s majkom kao skrbnicom) i cjelovitih dvoroditeljskih obitelji. Zanimljivo je da su djeca iz jednoroditeljskih obitelji u nekim aspektima pokazala nešto više prosocijalnog ponašanja, što može biti rezultat kompenzacijskih mehanizama tijekom razvoja. Također, istraživanje nije pokazalo statistički značajne razlike između samohranih majki i majki iz cjelovitih obitelji u procjenama obiteljske kohezije i zadovoljstvu različitim aspektima obiteljskog funkcioniranja (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015). Ovo sugerira da, unatoč različitim obiteljskim strukturama, djeca mogu imati slične obrasce ponašanja i emocionalnog razvoja, ovisno o kvaliteti odnosa unutar obitelji.

2.4. Rekonstruirana obitelj

Razvedene obitelji često dovode do formiranja restrukturiranih obitelji, u kojima barem jedan partner postaje novi roditelj, poput poočima ili pomajke, te uključuju djecu koja nemaju

zajedničke roditelje. Uspjeh ovakvih obitelji ovisi o pristanku biološke djece, njihovom upoznavanju s novim partnerom, informiranju bivšeg partnera, te pripremi djece za prihvaćanje novog člana obitelji (Grgec-Petroci i sur., 2012). Flinn i suradnici (1999) ističu kako dob djeteta u vrijeme razvoda i ponovnog braka, kao i kvaliteta novog braka, također utječu na odnos djece i bioloških roditelja. Biološki roditelji koji sklope novi brak često imaju manje vremena za djecu zbog obveza prema novom supružniku. Bliska i podržavajuća veza s roditeljem s kojim dijete ne živi bitna je za dječju dobrobit (Brajša-Žganec i sur., 2014).

2.5. Istospolne zajednice

Istospolne zajednice mogu se sastojati od dvije žene, dva muškarca ili dvije transrodne osobe, a u literaturi su često poznate pod nazivom dugine obitelji. Iako se sve obitelji suočavaju s brojnim izazovima, postoje obitelji koje su posebno pod povećalom zbog specifičnih teškoća u suočavanju s svakodnevnicom, posebno unutar društva u kojem žive (Crnković, 2018). Istospolni brakovi sve više se prihvaćaju u svijetu, a Nizozemska je 2001. godine prva legalizirala ovu vrstu braka.

Dok je nekada roditeljstvo bilo isključivo povezano s heteroseksualnim parovima, danas se situacija promijenila, a istospolne zajednice postaju sve više prihvaćene. Istospolni parovi roditeljstvo mogu ostvariti kroz prethodne heteroseksualne veze, usvajanje, postajanje maćehom ili očuhom, biološko roditeljstvo, inseminaciju spermom donora, donaciju jajnih stanica ili surogat majčinstvo (Brajša-Žganec i sur., 2014). Najčešći oblik roditeljstva u istospolnim zajednicama i dalje je kada jedan od partnera već ima dijete prije ulaska u zajednicu. Iako se istospolne zajednice sve više integriraju u društvo i imaju mogućnost posvajanja u određenim državama, često se suočavaju s preprekama prilikom posvajanja, pri čemu heteroseksualni parovi obično imaju prednost (Jančić i sur., 2019).

U Hrvatskoj je Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola donesen 2014. godine, nakon što je referendum o braku spriječio uvođenje istospolnog braka. Ovaj zakon omogućuje istospolnim parovima sklapanje životnog partnerstva s jednakim zakonskim pravima kao i bračni parovi (URL3). Životno partnerstvo je slično braku, ali se sklapa isključivo pred matičarom, koji potom upisuje partnerstvo u registar. Od 2022. godine, istospolni parovi u Hrvatskoj imaju i pravo na posvajanje djece (URL2). Prema podacima iz 2023. godine, u Hrvatskoj je prošle godine sklopljeno ukupno 104 istospolna životna partnerstva. Od toga su 50 partnerstava bile među osobama muškog spola, dok su 54 bila među ženama. Najveći broj

istospolnih zajednica registriran je u Zagrebu (48), zatim slijede Istarska i Primorsko-goranska županija (URL4).

Također, prisutni su brojni stereotipi o istospolnim parovima i razlozima zbog kojih ne bi trebali imati djecu. Koruga (2015) ističe da prema rezultatima brojnih istraživanja ne postoje značajne razlike između djece koja odrastaju u heteroseksualnim i homoseksualnim obiteljima (Jančić i sur., 2019). Nadalje, prema Takser (2005), istraživanja pokazuju da ne postoji razlika u psihološkoj prilagodbi, kognitivnim sposobnostima i društvenom funkcioniranju djece koju odgajaju istospolni parovi u usporedbi s djecom koju odgajaju heteroseksualni roditelji. Unatoč predrasudama da su istospolni roditelji neprikladni, istraživanja to opovrgavaju. Prema istraživanjima, djeca homoseksualnih majki imaju više interakcija s roditeljima, a nema razlike u kvaliteti odnosa između djece i roditelja kod homoseksualnih i heteroseksualnih majki. Djeca homoseksualnih roditelja nemaju problema s rodnim identitetom niti odstupanja u socijalnim odnosima (Brajša-Žganec i sur., 2014).

2.6. Udomiteljska obitelj

Udomiteljstvo je oblik skrbi izvan vlastite obitelji, gdje se djeci osigurava stanovanje, prehrana, čuvanje, odgoj, briga o zdravlju i obrazovanju te druge potrebe. U Republici Hrvatskoj, udomiteljstvo je regulirano Zakonom o socijalnoj skrbi, a udomitelji moraju ispunjavati zakonom propisane uvjete te prolaze proces ocjenjivanja i obuke (Družić Ljubotina i sur., 2005). Udomiteljstvo se definira kao pružanje socijalne usluge smještaja djetetu ili odrasloj osobi od strane udomitelja sa svojom obitelji ili udomitelja koji živi sam, prema članku 9. Zakona o udomiteljstvu (NN, 18/2022). Deklaracija o udomiteljstvu iz 2002. godine definira udomiteljstvo kao skrb izvan vlastite obitelji, s ciljem pružanja adekvatne brige djetetu u obiteljskom okruženju (Barišić, 2023).

U Hrvatskoj ne postoji jasno definiran postupak za odabir potencijalnih udomitelja. Osobe koje su zainteresirane za udomljavanje djece ili drugih korisnika obraćaju se centrima za socijalnu skrb sa svojom molbom. Nakon podnošenja zahtjeva, prolaze kroz zakonom propisanu proceduru te se procjenjuju njihova podobnost i uvjeti za smještaj djece. Iskustva pokazuju da mnogi potencijalni udomitelji nisu svjesni izazova koji mogu proizaći iz života djece u rizičnim situacijama, poput zanemarivanja ili zlostavljanja, te stoga nisu dovoljno pripremljeni (Družić Ljubotina i sur., 2005).

Prema istraživanju Družić Ljubotina i suradnika (2005) većina udomitelja opisuje svoja iskustva kao vrlo pozitivna. Međutim, oko 10% udomitelja navodi da su se suočili s početnim teškoćama u prilagodbi djeteta na udomiteljsku obitelj, poput odgojno-obrazovne zapuštenosti ili problema s djecom u pubertetskoj dobi. U tom kontekstu, neki od njih smatraju da im je potrebna stručna pomoć. Više od četvrtine udomitelja navodi da su zadovoljni odnosima unutar udomiteljske obitelji, kao i suradnjom s centrima za socijalnu skrb i školom. Također, ističu pozitivne rezultate rada s djecom, uključujući vidljive promjene u njihovom ponašanju i uspješno savladavanje školskog gradiva. Neki udomitelji također izražavaju zadovoljstvo zdravljem djece i načinom na koji ih je prihvatila rodbina i okolina. (Družić Ljubotina i sur., 2005).

Mnogim istraživanjima istaknuli su se ključni izvori stresa za udomitelje. To uključuje neadekvatnu suradnju sa socijalnim službama, što otežava njihovu ulogu zbog nedostatka potrebne podrške. Također, komunikacijski problemi s drugim dionicima doprinose povećanju razine stresa. Nepodudarnost između očekivanja i stvarnosti što može rezultirati gubitkom motivacije i porastom stresa. Uz to, poteškoće u ponašanju djece, poput agresije i delinkventnog ponašanja, te manjak podrške i osposobljavanja, dodatno opterećuju udomitelje (Barišić, 2023). S obzirom na navedena istraživanja, kako bi udomiteljstvo bilo uspješno, potrebno je zakonski regulirati kontinuiranu edukaciju udomitelja, osigurati stalnu stručnu podršku, procjenjivati udomitelje prema potrebama djece, uspostaviti specijalizirane odjele u centrima za socijalnu skrb, te osigurati adekvatnu naknadu koja pokriva potrebe djeteta i nagrađuje trud udomitelja (Družić Ljubotina i sur., 2005).

2.7. Posvojiteljska obitelj

Članak 180., stavak 1. Obiteljskog zakona definira posvojenje kao „poseban oblik obiteljskopravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta.“ Prema člancima 182. i 183., ne može se posvojiti krvni srodnik u ravnoj lozi (brat, sestra) i dijete maloljetnih roditelja. Članak 185. navodi tko može biti posvojitelj: „dijete mogu posvojiti bračni i izvanbračni drugovi zajednički, jedan bračni ili izvanbračni drug ako je drugi bračni ili izvanbračni drug roditelj ili posvojitelj djeteta, jedan bračni ili izvanbračni drug uz pristanak drugog bračnog ili izvanbračnog druga te osoba koja nije u braku ili izvanbračnoj zajednici“ (URL1).

Proces posvojenja uključuje prilagodbu kako djece, tako i roditelja te njihove okoline. Prilagodba ovisi o temperamentu i iskustvu posvojenika prije posvojenja, emocionalnoj stabilnosti posvojitelja, njihovom načinu komunikacije i roditeljskom stilu, te društvenim vrijednostima okoline. Važno je adekvatno pripremiti posvojitelje za proces posvojenja te im pružiti podršku nakon posvojenja kako bi se olakšala prilagodba i smanjile negativne reakcije društva (Kralj i sur., 2014).

Posvojitelji prolaze kroz različite faze posvojenja. Prvo se pripremaju za posvojenje donošenjem odluka i upoznavanjem s izazovima posvojenja, zatim prolaze kroz sam proces posvojenja kad upoznaju dijete. Nakon toga slijedi prilagodba, polazak djeteta u vrtić ili školu te suočavanje s odnosom zajednice prema posvojenju (Kralj i sur., 2014). Posvojiteljske obitelji mogu se suočiti s problemima koji nisu prisutni u obiteljima s biološkom djecom. Jedno od najtežih pitanja je kada i kako reći djetetu da je posvojeno, te hoće li i kako pričati o biološkim roditeljima. Postoje dva oprečna stajališta o odgoju posvojene djece: neki tvrde da je potpuno jednak odgoju biološkog djeteta, dok drugi smatraju da je potpuno različit. Problemi s kojima se posvojitelji suočavaju često uključuju dječji bijes, ljutnju i tugu prilikom dolaska u obitelj i tijekom odrastanja (Grgec-Petroci i sur., 2012).

Stručnjaci smatraju da dijete treba saznati za svoje posvojenje od posvojitelja, a ne od drugih osoba te da dijete ima pravo znati tko su mu biološki roditelji. Te informacije bi dijete trebalo dobiti u najranijem djetinjstvu. Istraživanja pokazuju da djeca koja su istinu o posvojenju saznala od posvojitelja imaju sretniji život i manju potrebu za susretom s biološkim roditeljima kasnije. Djeca se suočavaju s velikim problemima separacije i gubitka bioloških roditelja, što snažno utječe na njihov razvoj (Grgec-Petroci i sur., 2012). Zato posvojitelji trebaju osigurati osjećaj sigurnosti, prihvaćenosti, pomoći djeci izgraditi samopoštovanje, razviti interese, ohrabriti ih i pomoći im graditi vlastiti identitet (Grgec-Petroci i sur., 2012).

3. Roditeljski stil odgoja

Roditeljski stil odgoja odnosi se na različite metode i pristupe koje roditelji koriste u odgoju svoje djece. Istraživanja su identificirala nekoliko glavnih stilova roditeljstva, a svaki od njih ima različite utjecaje na razvoj djece. Roditeljski stil odgoja opisuje se kroz roditeljski nadzor i toplinu. Roditeljske odgojne stilove dijelimo na autoritarni, autoritativni, permisivni (popustljiv) i zanemarujući (indiferentan).

Autoritarni stil, poznat i kao strogi ili kruti stil, karakteriziraju roditelji s rigidnim granicama koji od djece očekuju mnogo, strogo ih nadziru u tim očekivanjima, a istovremeno ne pružaju potporu i toplinu. Ovaj stil često uključuje fizičko kažnjavanje djeteta ako pokušava pomaknuti unaprijed postavljene granice. Glavni cilj ovog stila je naučiti dijete da bespogovorno poštuje autoritet i da se nauči samokontroli. Djeca odgojena u ovom stilu često su povučena, sputana, razdražljiva, tužna i bojažljiva (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Autoritativni stil, poznat i kao dosljedan i demokratski stil, također postavlja velike zahtjeve i čvrste granice, ali za razliku od autoritarnog stila, pruža ljubav i podršku. Cilj ovog stila je razviti djetetovu samostalnost i kreativnost. Roditelji reguliraju i reagiraju isključivo na neželjeno ponašanje djeteta, a ne na dijete samo, što rezultira srećom i motiviranošću djeteta. Osnova odnosa je prihvaćanje, sloboda dječje mašte i slobodno izražavanje osjećaja. Roditelj je savjetnik, a svaka granica i pravilo se objašnjavaju. Djeca odgojena u ovom stilu često se opisuju kao manje poslušna nego djeca iz autoritarnog okruženja, no zapravo su slobodna izražavati svoje želje i emocije, mišljenja te su spontana (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Permisivni, ili popustljiv stil roditeljstva, karakterizira slaba kontrola i niska razina zahtjeva uz veliku potporu i toplinu. Roditelji ispunjavaju gotovo sve zahtjeve djece, ali ne postavljaju ograničenja, što može dovesti do nesigurnosti, neodgovornosti, impulzivnog i agresivnog ponašanja. Nedostatak granica i autoriteta često rezultira socijalnom i emocionalnom nezrelošću, te smanjenim samopouzdanjem kod djece. Iako popustljivi roditelji ispunjavaju zahtjeve djece, previše slobode šteti njihovom emocionalnom razvoju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Nadalje, zanemarujući stil, postavlja vrlo male zahtjeve pred djecu, ali za razliku od permisivnog stila, ne pruža im potporu i toplinu. Roditelji u ovom stilu često nemaju vremena ni energije za brigu o djetetu, što rezultira nedostatkom nadzora. Djeca odgojena u ovom stilu često su neuspješna u školi, teško stječu društvene kompetencije i sklona su društveno

neprihvatljivom ponašanju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Uzroci popustljivog odgoja često leže u prenatrpanim rasporedima roditelja, što obiteljski život čini stresnim i bez zabave. Pod pritiskom i s manjkom vremena, roditelji odustaju od odgojnih izazova, što šteti emocionalnom razvoju djece i frustrira roditelje zbog neuspjeha u uspostavljanju reda (Devčić, 2021).

3.1. Balans u odgojnim metodama

Nathan (2021) naglašava važnost ravnoteže između emocionalne topline i kontrole u roditeljstvu. Današnji roditelji često preuzimaju ulogu prijatelja, no djeci su potrebni uzori dobrog ponašanja. Roditelji koji pokazuju ljubav, podršku i postavljaju zrela ograničenja, pomažu djeci u razvoju pozitivne slike o sebi, socijalnih vještina i upravljanja emocijama (Klarin, 2006). U suvremenom odgoju razlikujemo nadzor ponašanja (postavljanje granica) i psihološki nadzor (kontrola misli i emocija). Pretjerani nadzor može dovesti do delinkvencije i agresivnog ponašanja, dok otvorena komunikacija omogućuje djetetu da se slobodno izražava (Čudina-Obradović, Obradović, 2006).

Danas se često govori i o fenomenu hiperroditeljstva, poznatog i kao „helikoptersko roditeljstvo“, „curling roditeljstvo“ ili „paparazzi roditeljstvo“ (Devčić, 2021), odnosi se na roditelje koji žele da njihova djeca budu najbolja u svemu. Roditelji teže akademskoj izvrsnosti, sportskim uspjesima i životu bez poteškoća i neuspjeha za svoju djecu. Takvo ponašanje može biti posljedica pritiska drugih roditelja, vlastitih neuspjeha iz djetinjstva ili straha od budućih neizvjesnosti i neuspjeha. Pretjerano zaštitničko ponašanje može imati negativne posljedice na dijete, umjesto da mu pomogne. Ovaj nadzor sprječava dijete da kasnije u životu samostalno donosi odluke i suočava se s problemima. Pretjerano opterećivanje male djece može biti beskorisno i štetno. Iako je rano djetinjstvo vrijeme iznimne elastičnosti mozga, to ne znači da je djetetu potreban stalni poticaj. Naprotiv, dosađivanje omogućuje djetetu opažanje detalja u svijetu oko sebe i uči ga kako iskoristiti i ispuniti vrijeme (Devčić, 2021).

3.2. Razlike u odgojnim praksama kroz generacije u Hrvatskoj i Europi

Razlike u pristupu odgoju kroz generacije očituju se u nekoliko aspekata. Starije generacije često su primjenjivale autoritativniji stil odgoja s jasno definiranim pravilima i kontrolom, dok mlađe generacije preferiraju demokratskiji pristup koji potiče otvorenu komunikaciju i suradnju. Razvoj tehnologije značajno je promijenio odgoj; mlađe generacije odrastaju u okruženju digitalnih uređaja, što utječe na njihove socijalne vještine i slobodno vrijeme, dok su

starije generacije koristile različite načine igre i interakcije. Tradicionalne rodne uloge, s majkama kao primarnim odgajateljima i očevima kao glavnim hraniteljima, zamijenjene su ravnotežnijim pristupom roditeljstvu, u kojem oba roditelja aktivno sudjeluju u odgoju. Također, pristup disciplini se promijenio; dok su starije generacije često koristile fizičku disciplinu, mlađe generacije preferiraju metode pozitivnog usmjeravanja koje uključuju razgovor i razumijevanje.

Razlike u odgojnim praksama kroz generacije u Hrvatskoj i Europi mogu se analizirati kroz nekoliko faktora. Kulturalni kontekst ima značajan utjecaj na odgojne metode u Hrvatskoj, gdje autoritativniji stilovi odgoja, često obilježeni hijerarhijom i autoritetom, dominiraju u odnosu na liberalnije pristupe zapadne Europe, koji naglašavaju individualizam i slobodu izbora. Obrazovni sustavi, također variraju s fleksibilnim i inkluzivnim modelima u skandinavskim zemljama, dok Hrvatska još uvijek koristi tradicionalne metode poučavanja, što usporava uvođenje inovativnijih pristupa. Nadalje, roditeljski stilovi u Europi sve više teže demokratskim i participativnim metodama, dok se u Hrvatskoj, posebno u ruralnim područjima, i dalje primjenjuju tradicionalni autoritativni stilovi roditeljstva. Brže prilagođavanje društvenim promjenama poput ravnopravnosti spolova i raznolikosti vidljivo je u zapadnoj Europi, dok povijesni i kulturni faktori u Hrvatskoj usporavaju ovaj proces. I zaključno, svijest o važnosti mentalnog zdravlja i emocionalne inteligencije u odgoju je veća u zapadnoj Europi, dok stigma oko mentalnog zdravlja u Hrvatskoj može otežavati otvorenost prema tim temama. Tehnološki utjecaj također varira; u Hrvatskoj je pristup tehnologiji neujednačen između urbanih i ruralnih sredina, što utječe na kvalitetu obrazovanja i dostupnost resursa (Vican, 2006).

Iako postoje sličnosti u promjenama odgojnih praksi kroz generacije u Hrvatskoj i Europi, specifični kulturni, povijesni i društveni konteksti oblikuju različite pristupe i izazove. Prijenos vrijednosti unutar obitelji odvija se sa starijih na mlađe, pri čemu roditelji i skrbnici oblikuju vrijednosti koje su sami usvojili, često u skladu s društvom u kojem žive. Proces prijenosa vrijednosti uključuje percepciju i razumijevanje vrijednosti roditelja od strane djece, koja zatim odlučuju hoće li ih prihvatiti. Pozitivan odnos roditelja i djeteta povećava motivaciju za prihvaćanje tih vrijednosti, dok jasne poruke olakšavaju njihovo razumijevanje. Roditelji imaju ključnu ulogu u poticanju djece na aktivnost i razvoj kritičkog mišljenja, koristeći osobni primjer kao najučinkovitiji alat za prijenos životnih vrijednosti (Jurčević Lozančić, 2011).

4. Promicanje obiteljskih vrijednosti

Obiteljske vrijednosti definiraju se kao temeljni ciljevi i principi koje obitelj njeguje i prenosi na djecu, oblikujući roditeljski odgojni stil i utječući na razvoj djeteta. One obuhvaćaju skup uvjerenja, normi i principa koji utječu na ponašanje, odnose, komunikaciju, donošenje odluka i odgoj djece. Obiteljske vrijednosti uključuju osobne vrijednosti poput poštenja i odgovornosti, društvene vrijednosti, važnost zajedništva i emocionalne podrške, te ulogu obitelji u obrazovanju. Ove vrijednosti ključne su za formiranje identiteta i socijalnih vještina djeteta te služe kao vodič u donošenju odluka unutar obitelji i zajednice. Devčić naglašava da obiteljske vrijednosti postavljaju pravila i granice ponašanja te pomažu djeci u suočavanju sa životnim izazovima. Najbolje se prenose kroz utvrđena ograničenja i svakodnevne radnje, kao što su zajednički obiteljski trenuci, koji potiču učenje vrijednosti poput suradnje i odgovornosti (Devčić, 2021). Obitelj kao osnovna zajednica vrijednosti nije izolirana od šire zajednice, već je aktivno uključena u njen život zbog čega je moralna odgovornost obitelji ključna za živote njenih članova, ali i za stabilno i zdravo društvo. Zdrava obitelj koja pruža podršku djetetu omogućuje mu kvalitetniji život, koji uključuje življenje humanih vrijednosti i načela poput empatije, poštovanja i tolerancije (Jurčević Lozančić, 2011).

Praktične primjene obiteljskih vrijednosti u suvremenom odgoju uključuju strategije poput zajedničkih obiteljskih aktivnosti, dosljednog modeliranja ponašanja, učenja kroz igru, razgovora o vrijednostima, postavljanja jasnih pravila, pohvale pozitivnog ponašanja te sudjelovanja u volonterskim aktivnostima. Ove metode potiču razvoj pozitivnih vrijednosti i socijalnih vještina, ključnih za uspješan razvoj djece (Devčić, 2021). S obzirom na to da djeca usvajaju vrijednosti promatrajući roditelje važno je zajedničko djelovanje roditelja u odgoju, te prilagodljivost i promjenjivost obiteljskih vrijednosti u suvremenom društvu.

Hrvatske obiteljske vrijednosti, u skladu s europskim standardima, uključuju ključne vrijednosti: odgovornost za vlastite postupke, međusobno poštovanje, toleranciju prema različitostima, suradnju unutar obitelji, te promicanje ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti. Obiteljske vrijednosti u Hrvatskoj, s obrazovnim institucijama, ključne su za oblikovanje društvenih normi i ciljeva koji doprinose jačanju europskog identiteta i zajedništva. Ove vrijednosti omogućuju roditeljima da budu uzori svojoj djeci, potiču empatiju i međuljudske vještine, te razvijaju timske sposobnosti. Također, promicanje ravnopravnosti pomaže djeci da razumiju važnost pravde. Sve to doprinosi stvaranju pozitivnog obiteljskog

okruženja koje podržava emocionalni i socijalni razvoj djece, osnažujući ih da postanu odgovorni i angažirani članovi društva (Vican, 2006).

Na proces prijenosa vrijednosti s roditelja ili skrbnika na djecu i konačne učinke tog procesa utječe niz čimbenika, uključujući dob i spol djeteta, razinu slaganja roditelja o vrijednosnim prioritetima, odnos između roditeljskog ponašanja i vrijednosti koje zastupaju, stil odgoja te način na koji djeca percipiraju ponašanje svojih roditelja (Grusec i Goodnow, 1994). Šimić Šasić i suradnici (2001) ukazuju na to kako sociokulturna obilježja obitelji, kao što su prihodi, obrazovanje, zanimanje i zaposlenost roditelja, također mogu imati značajan utjecaj na prijenos vrijednosti unutar obitelji (Družinec, 2016). Autorica Razum (2007) definira cjeloviti odgoj kao pristup koji ne obuhvaća samo akademsko znanje, već i duhovni, moralni i emocionalni razvoj pojedinca. Cjeloviti odgoj naglašava važnost razvijanja stavova, vještina i sposobnosti koje omogućuju pojedincu da oblikuje smisleniji i bogatiji život. Važnost cjelovitog odgoja leži u nekoliko ključnih aspekata. Cjeloviti odgoj uzima u obzir individualne potrebe i talente svakog učenika, omogućujući im da se razvijaju u skladu sa svojim potencijalima. Ovaj pristup također promiče etičke i moralne vrijednosti, što je ključno za oblikovanje odgovornog i svjesnog građanina. Uz to, cjeloviti odgoj pomaže učenicima da se pripreme za izazove života, razvijajući ne samo intelektualne sposobnosti, već i emocionalnu inteligenciju i socijalne vještine. Uloga zajednice je također neizostavna u cjelovitom odgoju; uključuje suradnju između različitih odgojnih ustanova, poput obitelji, škole i vjerskih zajednica, čime se stvara jedinstven okvir za odgoj koji podržava zajedničke vrijednosti. Cjeloviti odgoj ima važne implikacije na obiteljske vrijednosti, naglašavajući suradnju između obitelji i obrazovnih institucija, te podržavanje obiteljskih vrijednosti kroz školski kurikulum. Ovaj pristup potiče razvoj emocionalne inteligencije i integrira vrijednosti poput ljubavi i poštovanja u obrazovni proces. Također, promiče moralne i etičke vrijednosti, priprema djecu za društvene uloge, te potiče razumijevanje i poštovanje raznolikih obiteljskih vrijednosti u pluralnom društvu. Cjeloviti odgoj jača sinergiju između obitelji i škole, pomažući djeci da postanu odgovorni članovi društva (Razum, 2007).

4.1. Promijene u vrijednostima - pedagoški izazov

U kontekstu društvenih, kulturnih, informacijskih, gospodarskih i tržišnih promjena, razmatranje hijerarhije vrijednosti postaje ključno za proces remoralizacije društva i kulture. Skup vrijednosti unutar određene kulture oblikuje njezin ethos. Ignoriranje tih vrijednosti dovodi do potiskivanja ethosa, duhovnosti i kulturnog te etičkog habitusa. Svaki ethos uključuje

svoje odgojne čimbenike, a svaki od njih nosi specifične odgojne vrijednosti. U toj hijerarhiji, obitelj predstavlja primarni izvor vrijednosti i moralnosti, slijedi je škola, a potom ostali čimbenici poput medija, Crkve, kina i kazališta. Bez refleksivne distance prema tim vrijednostima, ovi čimbenici bi mogli negirati samu suštinu odgoja (Vican, 2006).

U tom pogledu događa se i promjena u pristupu pedagogiji, koja se sve više fokusira na identifikaciju i analizu društvenih, kulturnih i moralnih problema, umjesto da se bavi samim procesom odgoja. "Društveno 'surfanje'" sugerira površno ili površno pristupanje tim problemima, gdje se pedagogija koristi kao alat za kritiku i obranu od raznih negativnih utjecaja, poput medija, društvenih mreža, i drugih vanjskih faktora koji se smatraju "odgojnim neprijateljima" (Vican, 2006). Ova preobrazba može ukazivati na to da pedagogija gubi svoju suštinsku svrhu i fokus, te se umjesto toga bavi isključivo vanjskim prijetnjama i izazovima. Umjesto da se usredotoči na razvoj i unapređenje odgojnih metoda i sadržaja, pedagogija se može činiti nemoćnom da se suoči s vlastitim izazovima i pitanjima koja se tiču kvalitete odgoja. Ova situacija može dovesti do osjećaja bespomoćnosti unutar obrazovnog sustava, gdje se umjesto aktivnog oblikovanja i unapređenja odgojnih praksi, pedagogija bavi isključivo reakcijama na vanjske promjene.

Uloga pedagogije se preispituje u kontekstu njenog odnosa prema praktičnoj nauci i njenoj upotrebnoj vrijednosti. Postavlja se pitanje koliko je realno očekivati da nastavnici kroz bolje razumijevanje afekata i ideologija doprinose autoritetu u demokratskim procesima. Gojkov (2012) sugerira da bi pedagogija trebala promovirati emancipaciju, samoodređivanje i kritičko razmišljanje, kako bi se izbjeglo pretvaranje pedagogije u mehanizam upravljanja ponašanjem pojedinca (Gojkov, 2012). Također, naglašava da se od postmodernističke pedagogije očekuje da se bavi pitanjima moći unutar i između različitih društvenih grupa, te da djeluje kao demokratska javna sfera. Pedagogija bi trebala intervenirati u društvene probleme i pomoći mladima da se orijentiraju u složenom postmodernom svijetu. Postmodernistička pedagogija treba prepoznati ograničenja korisnih saznanja i uključiti se u socijalnu borbu i solidarnost (Gojkov, 2012).

U tom slučaju, pogled na složenost koju donosi vrijednosni pluralizam ostat će pedagoški relevantan ako pedagozi, umjesto da se fokusiraju na prevenciju, anticipiraju kulturne i moralne slabosti kroz oblike i sadržaje razgovora s djecom i mladima koji će ostaviti dublji trag zajednički prerađenih iskustava (učenja i poučavanja) putem odgojnih projekata – usmjeravajući se na odgoj umjesto na prevenciju (Vican, 2006).

4.2. Religija

Kada govorimo o vrijednostima važno je u kontekstu obitelji i Hrvatske spomenuti religiju. Religija ima značajan utjecaj na odgoj kroz generacije, a taj utjecaj može se sagledati kroz nekoliko ključnih aspekata. Religija često postavlja temelje moralnih i etičkih vrijednosti koje se prenose s generacije na generaciju, oblikujući ponašanje, stavove i odluke pojedinaca, a time i njihov odgoj. U mnogim kulturama, religijske norme i učenja služe kao vodiči za odgoj djece, potičući ih na poštovanje, suosjećanje i odgovornost. Također, religija može utjecati na obiteljske strukture i dinamiku, definirajući uloge članova obitelji i očekivanja u vezi s odgojem djece. Na primjer, u mnogim religijskim tradicijama, roditelji su dužni podučavati svoju djecu o vjeri i moralnim vrijednostima, što oblikuje način na koji se djeca odgajaju. Religijske zajednice često pružaju podršku obiteljima u odgoju djece. Kroz zajedničke aktivnosti, poput vjerskih obreda, edukativnih programa i društvenih inicijativa, religija može stvoriti osjećaj zajedništva i pripadnosti, što pozitivno utječe na odgoj. U mnogim zemljama, ima važnu ulogu i u obrazovnom sustavu (Razum, 2007).

Postmodernizam predstavlja kombinaciju odbacivanja javne religioznosti, naglašavanja subjektivnosti u odnosu prema Bogu te miješanja različitih praksi unutar vlastite vjere. U postmodernom društvu, pojedinac odbacuje religiju i tradiciju, gubi temeljne vrijednosti i sve stavlja u službu vlastitih interesa. Suvremeno društvo obilježeno je hedonizmom, materijalizmom i individualizmom, što dovodi do osjećaja otuđenja (Jančić, i sur., 2019). S religijskog aspekta, postmoderno društvo nosi brojne opasnosti, zbog čega je važno da djeca od najranije dobi budu poučavana ljubavi, poštovanju i međuljudskim odnosima. Kako se religijska uloga obitelji smanjuje, važno je da se djeca o vjeri i njenoj interpretaciji podučavaju kroz župnu katehezu i vjeronauk u školama (Volarević, 2018). Kultura i identitet također su oblikovani religijom, koja prenosi kulturne identitete i tradicije kroz generacije. Ove tradicije često uključuju rituale, običaje i vrijednosti koje su ključne za odgoj i socijalizaciju djece, pomažući im da razumiju svoje mjesto unutar šire zajednice. Religija može pružiti i okvir za suočavanje sa životnim izazovima i krizama. Učenje o vjeri i duhovnosti pomaže djeci i mladima da razviju otpornost i sposobnost suočavanja s teškoćama, što je važno za njihov emocionalni i psihološki razvoj (Razum, 2007).

5. Promjene u suvremenom društvu i njihov utjecaj na obitelj

Promjene u suvremenom društvu značajno oblikuju dinamiku obiteljskih odnosa, unoseći nove izazove i prilike. Haralambos i Holborn (2002) ističu industrijalizam, kapitalizam, urbanizaciju i liberalnu demokraciju kao ključne transformacije društva koje su se dogodile krajem 18. i početkom 19. st., a koje su dovele do značajnih promjena unutar obitelji. Ove promjene redefinirale su obiteljske odnose, naglašavajući emocionalnu povezanost, osobne slobode i privatnost (Petani, Karamatić Brčić, 2014). Procesi industrijalizacije, pojava novih društvenih koncepata i priznavanje ljudskih i građanskih prava doveli su do formiranja novog društvenog poretka u čijem središtu je humanizacija. U društvu vođenom potrošačima, postoji potražnja za novim vrijednostima, odnosima i svježim pogledima na vrijeme i prostor. Međudjelovanje između potrošnje i proizvodnje te potrage za profitom i materijalnim imetkom umanjuje ljudsku spontanost i esencijalnu potrebu za opuštanjem s obitelji i prijateljima. Također ometa emocionalno izražavanje, duhovno razmišljanje i razvoj smislenih odnosa sa samim sobom i drugima (Jurčević Lozančić, 2011).

Nastavno tome, raznovrsnost i složenost novih obaveza, koje nadilaze svakodnevne roditeljske uloge, oduzimaju dragocjeno vrijeme obiteljima za kvalitetno zajedničko provođenje vremena. To može biti jedan od razloga zašto porodice postaju manje u usporedbi s prošlošću. Prema Akrap i Čipin (2006), usmjeravanje na ispunjenje osobnih potreba, želja i ciljeva udaljava roditelje od djece, stvarajući im privid da je takvo ponašanje ispravno. Ironično ističu kako je demokracija stvorila podjelu društva na one koji dobrovoljno odlažu roditeljstvo, one koji odlažu brak i roditeljsku ulogu, i one koji zbog nesigurnosti ne žele imati djecu (Dundić, 2023). Dok neki teoretičari govore o eroziji očinstva i raspadu porodice, drugi ističu pozitivne aspekte postmodernih obitelji, kao što su jačanje i evolucija međuljudskih odnosa (Jurčević, 2008).

Svakako, kada govorimo o obiteljima, društveni kontekst i promjene koje se događaju stavljaju u prvi plan odgovornost roditelja prema djeci. U skladu s tim, roditelji su primorani prilagoditi odgoj svoje djece kako bi se lakše uklopila u novo društveno uređenje. Roditeljstvo je postalo zahtjevnije zbog sve većih izazova i pritisaka, uključujući poslodavce, medije, javne službe i druge članove obitelji. Također, roditelji su suočeni s vlastitim očekivanjima i uvjerenjima te zadacima koji su postali iznimno teški i zahtijevaju puno od roditelja. Osim odricanja, vremena, strpljenja i razumijevanja za svoju djecu, potrebna su i posebna znanja i vještine. Teško je udovoljiti zahtjevima modernog roditeljstva kada se oslanjamo isključivo na

metode koje smo naslijedili od roditelja (Mlinarević, 2022). Moderna obitelj doživljava dijete kao biće koje treba zaštitu i sigurnost u stabilnom domu. No, s druge strane, roditelji često pretjeruju u zaštiti djece, zanemarujući vlastite potrebe, što stvara neravnotežu unutar obitelji. Danas se više primjenjuje suvremeni odgoj koji potiče djecu na aktivno suočavanje s vanjskim svijetom. Sukladno tome, obitelj ne funkcionira izolirano od šireg društvenog konteksta, već je u stalnoj interakciji s njim. Tako se obitelj danas suočava s novim izazovima, posebno u kontekstu utjecaja medija na djecu. Dostojanstvo djeteta i prilagodba vrijednostima i potrebama 21. stoljeća bitno je poštivati (Mlinarević, 2022).

Suvremeno obrazovno okruženje oblikuju mnogi vanjski čimbenici, ali krize i neizvjesne situacije u društvu, poput globalizacije, naprednih tehnologija, pandemije Covid-19, ratova, migracija, klimatskih promjena, katastrofa i sličnih događaja, također imaju značajan utjecaj. U takvim teškim uvjetima preuzimanje roditeljske odgovornosti postaje još veći izazov i potreba za stručnim savjetom i podrškom u odgoju djece postaje izraženija. Stvaranjem pozitivnog obiteljskog okruženja i osiguravanjem potrebnih materijalnih sredstava roditelji preuzimaju odgovornost za svoju djecu. Također, da bi to bilo uspješno, društvena potpora i partnerstvo između roditelja i stručnjaka je potrebno za podršku roditeljima i jačanje njihovih odgojnih vještina (Mlinarević, 2022).

Razumijevanje ovih promjena i njihovih posljedica ključni su za promicanje zdravih obiteljskih odnosa i optimalnog razvoja djece u suvremenom društvu. Obrazovanje djece u suvremenim uvjetima života treba shvatiti kao dinamičan proces koji uključuje interakciju sa širom društvenom okolinom. Također, s obzirom na promjene i nove zahtjeve, roditeljima često nedostaju suvremena pedagoška znanja potrebna za učinkovit odgoj djeteta. Uz to, postoji sve veća nesigurnost oko roditeljskih prava i odgovornosti, zbog čega je sve važnije ispitati kompetencije roditelja u njihovim ulogama majki i očeva (Maleš i Kušević, 2011).

5.1. Izazovi obitelji i obiteljskog odgoja u suvremenom društvu

U suvremenom društvenom kontekstu, obilježenom globalizmom, liberalnim individualizmom, urbanizacijom, modernizacijom, što omogućava veću slobodu izbora u načinu života i ponašanja, često se spominje izraz „obitelj u krizi“. Koprek (2015) posebnu pažnju posvećuje ideologijama kao što su komunizam, feminizam i genderizam te uzrocima raspada školstva, odgoja i obrazovanja, te narušavanja moralnih normi i okvira znanja (Jančić i sur., 2019). Nadalje, povećana nezaposlenost, nestabilnost na tržištu rada, financijske krize,

ratna zbivanja širom svijeta, nezapamćene migracije, globalizacijski procesi, dominacija „nevrijednosti“, porast broja razvoda, nasilje, anonimnost ili osjećaj izolacije pojedinca, otežani uvjeti za rješavanje stambenih problema, pandemija i mnogi drugi čimbenici negativno utječu na razvoj obitelji u društvu (Ljubetić, 2023). Zbog navedenog odgoj djeteta danas predstavlja velik izazov za roditelje. Suočeni s izazovima svakodnevnog života, roditelji su često umorni i pod stresom, što može dovesti do popuštanja pred dječjim zahtjevima, potencijalno uzrokujući krizu u odgoju. Promjene u obiteljskim ulogama, poput većeg angažmana očeva zbog zaposlenosti majki, također utječu na funkcioniranje obitelji i odnos s djetetom (Devčić, 2021).

Društvo često ne tretira jednako sve oblike obitelji, pa su jednoroditeljske obitelji često suočene sa stereotipima i etiketiranjem (Skukan i Zloković, 2023). Istraživanja pokazuju da se članovi nuklearnih obitelji procjenjuju pozitivnije od onih iz drugih obiteljskih struktura. Stereotipi variraju ovisno o uzroku nastanka nepotpunih obitelji; razvedene majke se smatraju neuspješnima u bračnim i obiteljskim odnosima, dok se nevjenčane majke često percipiraju kao devijantne i nesposobne nositi se s izazovima života i roditeljstva. Roditelje koji nisu vjenčani ili su razvedeni često se doživljava kao neodgovorne i sa slabijim roditeljskim vještinama (Skukan i Zloković, 2023). Nadalje, samohrani roditelji, kojih je sve više, suočavaju se s izazovima poput skrbi za dijete, nedostatka slobodnog vremena, novih partnerskih veza, narušenih odnosa u proširenoj obitelji, te nedovoljne društvene podrške. Ovi problemi često se javljaju istovremeno, negativno utječući na obiteljsko funkcioniranje i razvoj djece (Skukan i Zloković, 2023).

Mnogi roditelji i djeca danas više komuniciraju putem društvenih mreža, SMS-ova i e-pošte, a manje kroz neposredne razgovore. Terapeuti naglašavaju važnost direktnih verbalnih i neverbalnih kontakata za jačanje odnosa i dobrobit imunološkog i živčanog sustava. U nekim obiteljima "virtualni" odnosi zamjenjuju stvarne, što stvara osjećaj da članovi više žive jedni pokraj drugih nego zajedno. Nedostatak vremena za međusobnu bliskost posebno pogađa djecu, uskraćujući im roditeljsku toplinu i uzore (Zloković, 2023). Vrijeme s obitelji bi trebalo biti opuštajuće, ali roditelji u jednoroditeljskim obiteljima teško pronalaze vrijeme samo za sebe i svoje dijete jer većinom trebaju uskladiti posao s djetetovim potrebama. Obveze koje nekima predstavljaju veliki stres uključuju vrtić, školu, pisanje domaćih zadaća, učenje s djetetom, posjete školi i roditeljske sastanke, te teško nalaze vremena za druge aktivnosti. Također, financijska nestabilnost, ili narušeno stanje je problem samohranog roditelja (Raboteg-Šarić i sur., 2003).

Zbog nedostatka vremena i povećanog stresa roditelji češće naginju i prema neprikladnim odgojnim metodama. Ginott (2005) navodi samoobrambene metode koje roditelji često koriste u odgoju, poput prijetnji, podmićivanja, obećanja, sarkazma i propovijedi. Ove metode, koje uključuju moć, prisilu ili snagu roditelja, odgajaju poslušnu ili egocentričnu djecu, ali ne postižu dugoročni cilj i povećavaju učestalost sukoba (Devčić, 2021). Ovakve akcije se mogu pripisati i nedostatku znanja o pedagoškim i psihološkim aspektima, kao i sveprisutnoj krizi autoriteta.

Volarević (2018) naglašava da se roditeljstvo, a osobito majčinstvo, suočava s krizom, navodeći da ga radikalni feminizam često doživljava kao prepreku ženskoj emancipaciji, što dovodi do percepcije da su žene zbog majčinstva podređene muškarcima. Uz to, ističe kako su majčinstvo ugrozili i rodna ideologija, ekonomski pritisci te surogat majčinstvo. Volarević apelira na potrebu vraćanja dostojanstva majčinstvu, koje je u suvremenom društvu izgubilo dio svoje prepoznate vrijednosti i bogatstva.

6. Tehnologija i mediji u obiteljskom kontekstu

U suvremenom društvu, mediji su postali dio obiteljskog okruženja i na različite načine utječu na obitelj i njezine članove. Komunikacija unutar obitelji, pravila i vrijednosni sustav te odnos obitelji prema društvu ključni su za kvalitetu obiteljskog okruženja. S obzirom na sveprisutnost medija, postavlja se pitanje: jesu li mediji poticaj ili smetnja u stvaranju kvalitetnog obiteljskog okruženja? Roditelji igraju ključnu ulogu kao medijski vodiči, a njihovo je sudjelovanje posebno važno za malu djecu koja tek počinju koristiti različite oblike medija. Iako mediji nesumnjivo pružaju bogatstvo kulturnih i duhovnih resursa, kao i vrijedne informacije, oni također pomažu u razumijevanju suvremenih društvenih, političkih i drugih trendova, nudeći mogućnosti za učenje o svijetu (Petani, Karamatić Brčić, 2014). S druge strane, u nekim obiteljima mediji su preuzeli prioritarno mjesto, što je dovelo do pada izravnih emocionalnih interakcija koje su često zamijenjene virtualnim načinima komunikacije poput telefonskih poziva, tekstualnih poruka i gledanja televizije ili drugih sadržaja online. Razvojem digitalne tehnologije promijenio se način na koji obitelji koriste medije. Televizija i internet više nisu samo zabavni sadržaji; postali su središnji dio obiteljskih interakcija i obrazovanja. Djeca već od malih nogu imaju pristup raznovrsnim sadržajima putem pametnih telefona, tableta i računala, što utječe na njihov svakodnevni život i razvoj (Dugonik, Plenković, 2012). Istraživanja pokazuju da djeca počinju koristiti medije već s tri godine. Djeca provode između 2,5 i 4 sata dnevno gledajući televiziju, a vrijeme korištenja medija povećava se s dobi i razvojem djeteta (Sindik, 2011). Osjećaji topline, razumijevanja i međusobne podrške često su uskraćeni, jer se obitelji suočavaju s krizom manifestiranom kroz profesionalni stres, ubrzani ritam života, otuđenje, nedostatak komunikacije i odgovornosti te slabljenje obiteljskih i društvenih veza (Petani, Karamatić Brčić, 2014).

Nedostatak kvalitetnog roditeljstva otvara put raznim negativnim utjecajima, uključujući one putem masovnih medija, koji utječu na svijest te mijenjaju stavove, uvjerenja i ponašanja. Mediji tako postaju jedan od najmoćnijih obrazovnih alata našeg vremena. Roditelji i stručnjaci trebaju maksimizirati pozitivne učinke medija i minimizirati negativne, koristeći medije u razvojnim, potpornim i preventivnim programima za poboljšanje roditeljskih vještina i bolju komunikaciju unutar obitelji (Monteiro i sur., 2022 navedeno u Jularić, 2022; Petani, Karamatić Brčić, 2014). Medije treba predstaviti kao oblikovno-izražajno sredstvo i oblik stvaralaštva, a poželjno je poticati razgovor i analizu medijskih poruka i sadržaja s djecom. Na taj način mogu se razumjeti njihovi doživljaji i stavovi prema medijima (Sindik, 2011).

Brz razvoj masovnih medija doveo je do njihove ključne uloge u procesu socijalizacije djece, oblikujući njihove stavove i ponašanje. Nastalo je novo zajedništvo pod utjecajem suvremenih masovnih medija koji čovječanstvo pretvaraju u globalno informacijsko selo. Ovaj proces potkopava dugovječne vrijednosne sustave, dovodeći do značajnih izazova i kriza, pri čemu se čini da se vrijednosti preokreću i dovode do nesigurnosti i napuštenosti (Jurčević, 2008). Pojava interneta, kao najvažnijeg medija suvremenog društva, dodatno je otežala regulaciju medijskih utjecaja na predškolsku djecu, bilo pozitivnih ili negativnih. Medijski utjecaj na djecu može se analizirati kroz tri pristupa: kultivacijski pristup, teoriju ograničenih efekata i teoriju roditeljske medijacije. Kultivacijski pristup tvrdi da su učinci izloženosti medijima mali pojedinačno, ali kumulativno značajni. Teorija ograničenih efekata naglašava da su mediji posredovani socijalnim odnosima koji utječu na kontrolu, filtriranje i interpretaciju medijskih iskustava. Teorija roditeljske medijacije ističe ključnu ulogu roditelja u reguliranju sadržaja koji djeca usvajaju putem medija. K tome, istraživanja pokazuju da veća upotreba medija od strane roditelja često dovodi do veće količine vremena koje djeca provode pred ekranima, što ukazuje na proporcionalan odnos između vremena korištenja medija kod roditelja i djece (Schwazera i sur., 2022; Sindik, 2012).

Obitelji bi trebale biti poticane na zajedničko istraživanje medijskih sadržaja i razgovore o njihovoj obrazovnoj vrijednosti. Djecu treba poticati na kritičko promišljanje i analizu medijskih prikaza, posebno u vezi s fantazijom, seksualnošću, nasiljem i oglašavanjem. Preporučuje se da djeca nemaju televizor, računalo ili opremu za video igre u vlastitim sobama, već da se takva oprema koristi na centraliziranim lokacijama s zajedničkim pristupom i lozinkama. Vrijeme gledanja televizije trebalo bi biti ograničeno na manje od jednog do dva sata dnevno, a obitelji bi trebale razmotriti aktivnije i kreativnije načine zajedničkog provođenja vremena. Važno je da roditelji razgovaraju sa svojom djecom o onome što vide i čuju u medijima, pomažući im da procijene i shvate moralne lekcije i sadržaje predstavljene na različitim platformama (Petani, Karamatić Brčić, 2014). Nadalje, starijoj djeci treba omogućiti donošenje odluka o gledanju medijskih sadržaja uz planiranje tjednog rasporeda, ali uz nadzor roditelja. Također, roditelji trebaju objasniti zašto neki programi nisu prikladni i pohvaliti djecu za dobre odluke. Zaključno, obitelji bi trebale smanjiti upotrebu medija kao primarnog sredstva zabave ili elektroničke dadilje. Pravila o korištenju medija trebaju se dosljedno provoditi, uključujući usklađenost između skrbnika i u domovima razvedenih roditelja (*URL5*).

6.1. Negativni aspekti korištenja tehnologije

Kada govorimo o negativnom utjecaju medija, važno je istaknuti da su djeca najosjetljivija na takav utjecaj, osobito ako mediji nisu korišteni na kvalitetan način. Među najčešće spomenutim negativnim aspektima medija su poticanje rizičnog, negativnog i agresivnog ponašanja, tzv. „krađa vremena“, kao i otuđivanje djece te njihovo udaljavanje od stvarnosti (Sindik, 2011). Mediji se često uspoređuju s brzom hranom, pružajući trenutnu zabavu i zadovoljstvo, ali zamjenjujući dublje i kvalitetnije aktivnosti. Korištenje digitalnih medija kod djece može dovesti do smanjene fizičke aktivnosti i povećanog rizika od pretilosti, zbog sjedilačkog načina života. Djeca su izložena riziku od ovisnosti o medijima, što može uzrokovati probleme sa spavanjem i smanjiti socijalnu interakciju. Negativni sadržaji često su prikriiveni, što otežava njihovo prepoznavanje, dok izloženost nasilju i neprimjerenim sadržajima može dovesti do ravnodušnosti prema stvarnim problemima. Prekomjerno korištenje digitalnih uređaja također može usporiti usvajanje jezika, smanjiti kognitivne sposobnosti i izazvati probleme s koncentracijom, spavanjem i emocionalnim razvojem (Dundić, 2023; Kezerić, 2024; Ravnić Radola, 2024).

Prekomjerna izloženost digitalnim ekranima može ometati socio-emocionalni razvoj djece, smanjujući njihove socijalne vještine i empatiju. Djeca su izložena visokim brzinama promjena kadrova u medijima, što može otežati obradu sporijih događaja u stvarnom životu, povećavajući rizik od nervoze i agresije. Ovisnost o internetu predstavlja dodatne prijetnje, uključujući izloženost virtualnom nasilju i neprimjerenim sadržajima, što može imati negativne posljedice na emocionalni i socijalni razvoj djece. Osim poticanja nezdravog načina života i socijalne pasivizacije, mediji također mogu manipulirati percepcijama i stavovima djece, što predstavlja dodatni negativni aspekt (Kezerić, 2024; Ravnić Radola, 2024).

6.2. Pozitivni aspekti korištenja tehnologije

Medijima treba pristupiti objektivno jer, iako često ističemo njihove negativne strane, oni imaju i mnoge pozitivne aspekte. Brza dostupnost informacija i prijenos korisnih edukativnih programa omogućuju obiteljima da budu informirane o suvremenim problemima i njihovim rješenjima. Oni također štite interese djece, mladih i ranjivih skupina te informiraju o specifičnim temama. Tehnološki napredak, poput razvoja računala i interneta, s globalizacijom informacija, stvara izvrsne prilike za pristup informacijama i obrazovanje na daljinu, kao što je e-učenje. Suvremeni masovni mediji imaju značajan potencijal u procesu globalizacije,

omogućujući djeci razumijevanje globalnih pitanja poput ratova, nuklearnih prijetnji, bolesti, gladi i siromaštva. Mediji također promoviraju kulturnu različitost i podučavaju toleranciju, pružajući nove mogućnosti za unapređenje obrazovanja kroz raznolike nastavne programe, baze podataka, alate za učenje, igre, pokuse i simulacije (Brčić, Petani, 2014; Đuran i sur., 2019). Kvalitetni edukativni medijski sadržaji potiču djecu na interakciju, postavljaju zagonetke i pitanja, zadaju zadatke, podižu samopouzdanje, ponavljaju ključne poruke, koriste rime i jednostavan jezik, nude pozitivne uzore, izbjegavaju neprimjerene i nasilne sadržaje, inkluzivni su te uključuju sve skupine društva (Bošnjaković, 2023).

Odgovj djeteta u modernom društvu ne mora biti opterećenje niti neistraženo područje; ključno je znati kako iskoristiti dostupne resurse. Mediji, u tom kontekstu, donose i pozitivne i negativne učinke. S pozitivne strane, mediji mogu značajno pridonijeti stjecanju i razvoju novih vještina, kao što su učenje jezika, plesnih pokreta i zanimljivih činjenica o raznim temama. Postoji mnoštvo videa koji prikazuju kako nešto izgraditi ili popraviti, uz bezbroj dječjih mozgalica i društvenih igara koje potiču prijateljstvo i pozitivne društvene odnose, poput empatije, ljubavi, zajedništva i podrške. Također, besplatni primjeri knjiga i filmova koji poučavaju o geografiji, povijesti, različitim kulturama, običajima, hrani i drugim korisnim sadržajima dostupni su za sve zainteresirane (Ilišin i sur., 2001). Među prednostima digitalnih medija ističe se neformalno i informalno učenje, koje omogućuje djeci istraživanje informacija i razvijanje medijske pismenosti. Ovi mediji mogu potaknuti kognitivne procese poput hipotetičkog mišljenja, logičke analize i kreativnosti, te pružiti mogućnosti za razvoj interesa i motivacije kroz različite edukativne sadržaje. Također, mediji mogu unaprijediti komunikacijske vještine i omogućiti djeci susret s različitim jezicima, što doprinosi razvoju njihovih jezičnih sposobnosti (Kezerić, 2024).

Također, Bošnjaković (2023) ističe kako visokokvalitetni sadržaji poboljšavaju pismenost i matematičke vještine djece te doprinose stjecanju širokog spektra novih znanja, akademskih, komunikacijskih i interpersonalnih vještina te pobuđuju nove interese. Oni također potiču razvoj prosocijalnog ponašanja, empatijske zabrinutosti i smanjuju agresivno ponašanje. Djeca kroz igru, akciju i istraživanje mogu učiti nove sadržaje, a korištenje virtualnih igara i elektroničkih medija može poboljšati njihove kognitivne vještine i utjecati na ustrajnost u rješavanju zadataka (Bošnjaković, 2023).

6.3. Medijska pismenost i potreba za edukacijom djece i roditelja

Medijska pismenost se definira kao sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskog sadržaja. Ona se ne razvija spontano, već zahtijeva sustavne i dobro podržane obrazovne programe koji omogućuju djeci da kritički promišljaju o medijima s kojima se susreću u svakodnevnom životu (Ciboci, Labaš, 2019). Prema široko prihvaćenoj definiciji, uključuje sposobnosti pristupa, analize, vrednovanja i stvaranja medijskih poruka u različitim oblicima. Ove četiri komponente definicije upućuju na prirodnu povezanost medijske pismenosti s pitanjima tehnološkog pristupa medijskom sadržaju; važnost kritičkih vještina, odnosno vještina analiziranja i vrednovanja, nužnih za interpretiranje i razumijevanje medijskih sadržaja; i komplementarnost iskustva proizvodnje i stvaranja sadržaja kao alata za učenje kako bi se povećale bitne kritičke sposobnosti (URL6).

Takvo znanje nadmašuje jednostavno poznavanje činjenica o medijima; ona obuhvaća i učenje kako postavljati prava pitanja o onome što gledamo, čitamo ili slušamo. Učenje "čitanja" medija ključno je za medijsku pedagogiju, jer mediji ne predstavljaju stvarnost doslovno, već je reinterpretiraju. Također, medijska pismenost pomaže pojedincima da razumiju medijske poruke umjesto da ih pasivno prihvate. U suvremenom medijskom okruženju, gdje se tradicionalni mediji prepliću s novim tehnologijama, masovni mediji postaju integralni dio svakodnevnog života (Đuran i sur., 2019). Nadalje, tehnologija je donijela značajne promjene u obrazovanju. Online video platforme poput YouTubea i Vimeo-a omogućuju obrazovnim institucijama da dijele predavanja, odgojno-obrazovne materijale i akademske sadržaje s globalnom publikom. Digitalno obrazovanje otvara nove mogućnosti za učenike i studente, omogućujući im pristup predavanjima i obrazovnim sadržajima bilo kada i bilo gdje. Međutim, ovo povećava potrebu za medijskom pismenošću, budući da je ključno da učenici i nastavnici razumiju kako pravilno koristiti i interpretirati digitalne informacije (Dugonik, Plenković, 2012).

Znanstvena istraživanja mogla bi se provesti različitim metodama kako bi se ispitalo mišljenje djece i mladih o korištenju društvenih mreža u obrazovne svrhe. Na primjer, mogla bi se kreirati razredna stranica na društvenoj mreži pod pažljivom kontrolom učitelja, gdje bi učenici izvršavali zadatke iz školskih predmeta kao domaće zadaće. Konkretno, mogli bi fotografirati arhitekturu iz određenih povijesnih razdoblja, osmisliti koreografiju uz recitaciju pjesme, snimiti je i objaviti, ili izvesti razne igrokaze. Nakon određenog vremena provedbe

istraživanja, moglo bi se detaljno ispitati zadovoljstvo djece ovim načinom učenja i medijskog stvaralaštva (Nikolić, 2024).

S obzirom na to da medijska pismenost obuhvaća pristup medijima, njihovu analizu i evaluaciju, kao i stvaranje medijskog sadržaja, ključno je omogućiti djeci da aktivno koriste medije (uz nadzor i vodstvo roditelja i učitelja). Stručnjaci se slažu da je to način na koji djeca razvijaju samosvijest, autonomiju i kritičko razmišljanje o medijima (Nikolić, 2024). Istraživanja koja su se bavila pitanjem optimalnog početka medijskog opismenjavanja djece. Preko 50% ispitanika smatra da je to u razdoblju osnovne škole, konkretno od 1. do 4. razreda (Bošnjaković, 2023; Ciboci i sur., 2017). U obiteljskom i školskom okruženju, djeca mogu kreativno izražavati sebe i svoja mišljenja kroz korištenje medija, a pritom i učiti. Kroz filmske radionice i korištenje fotoaparata i kamera, mogu razumjeti kako nastaju sadržaji koje gledaju na računalima i televizorima, što im pomaže razlikovati fikciju od stvarnosti. Uče se koristiti tim uređajima, što im omogućava da na kreativan način prikažu svoju okolinu i društvo. Pisanjem vijesti, izradom školskih novina i školskog radija, djeca stječu uvid u funkcioniranje medija i uče prepoznavati lažne vijesti. Medijski odgoj, kao i svaki drugi oblik obrazovanja, nije jednostavan i zahtjeva puno truda, razgovora i strpljenja od strane odgojitelja. Umjesto da djeci zabranjujemo korištenje medija, trebamo im objasniti kako mediji mogu imati negativan utjecaj na njih i omogućiti im da sami kreiraju sadržaj (Nikolić, 2024).

Zbog toga je ključno uvesti najmlađe u svijet kreativnog medijskog stvaralaštva na zanimljiv način. Ovaj pristup predstavlja najbolji put ka postizanju medijske pismenosti jer obuhvaća praktične i teorijske aspekte, a istovremeno je privlačno djeci. Kroz vlastito iskustvo, djeca razvijaju kritičko razmišljanje i shvaćaju da medijske poruke nisu bezopasne. Škole bi trebale omogućiti djeci kreativno izražavanje kroz različite predmete. U nižim razredima osnovne škole, proces bi trebao započeti igrom, pisanjem i crtanjem, a zatim postupno uključivati različite digitalne i društvene medije. Također, važno je da djeca i mladi prepoznaju edukativnu vrijednost platformi poput TikToka i Instagrama, koje su među najpopularnijima prema istraživanjima (Nikolić, 2024).

7. Suradnja obitelji s odgojno-obrazovnim institucijama

Roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta prepoznaje se u literaturi kao složen, višedimenzionalni koncept koji obuhvaća razne aktivnosti i prakse roditelja vezane uz obrazovanje, kako kod kuće, tako i u školi (Relja, 2021). Drugim riječima, roditeljsko uključivanje (engl. Parent involvement) podrazumijeva svaku aktivnost koja omogućava obitelji da bolje funkcionira i participira u školskim programima (Rosić i Zloković, 2002). Povećanje broja oblika suradnje između roditelja i škole omogućuje bolje razumijevanje školskih aktivnosti što motivira roditelje da se aktivno uključe u život škole, čime postaju integralni dio odgojno-obrazovnog procesa (Relja, 2021). Naravno, to je odnos koji zahtjeva stalan rad, nadogradnju, međusobnu komunikaciju kroz mnoge aspekte odgojno-obrazovne dimenzije života i često nailazi na izazove i prepreke. Rosenblatt i Peled (2002) naglašavaju ključne dimenzije koje utječu na uspješnost suradnje između roditelja i škole, a to su: međuljudski odnosi unutar škole, upravljanje školom te otvorenost škole prema lokalnoj zajednici. Također, zadovoljstvo svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu ima izuzetnu važnost. Kada učenik osjeća zadovoljstvo, taj osjećaj se prenosi i na roditelje, koji će, ako do sada nisu bili aktivni u suradnji sa školom, postati motiviraniji i spremniji za suradnju te pružanje podrške (Relja, 2021).

Uključivanje roditelja u školu obuhvaća različite aktivnosti, uključujući prisutnost na sastancima, formalnim i neformalnim susretima s učiteljima, sudjelovanje u raznim školskim događanjima i aktivnostima, volontiranje, pomoć učiteljima, gostovanje na nastavi, prikupljanje materijalnih sredstava, pratnju na izletima, sudjelovanje u donošenju odluka u školi, uključivanje u zajednicu te edukaciju roditelja (Sušan Gregorović, 2017). Drugi aspekt roditeljske uključenosti odnosi se na aktivnosti kod kuće, gdje roditelji provode razne aktivnosti učenja s djecom, najčešće u kućnom okruženju. Ove aktivnosti uključuju nadgledanje i pomoć pri izvršavanju zadaća, podršku u učenju, planiranje i organizaciju vremena, stvaranje kognitivno stimulirajućeg okruženja i sl. (Ljubetić, 2014).

Kontinuirana suradnja s roditeljima ovisi o mnogim okolnostima, uključujući prirodu i etiologiju problema, obrazovanje roditelja, njihove stavove prema djetetu, školi i obrazovanju, te spremnost na suradnju. Prema R. E. Rockwellu (1995), program suradnje treba temeljiti na četiri glavna cilja: poboljšanje roditeljeve slike o sebi, poučavanje samokontroli, razvijanje roditeljskih vještina i znanja o potrebama djeteta, te promjena negativnih stavova roditelja prema djetetu (Rosić i Zloković, 2002). Istraživanja o suradnji roditelja i škole u našoj zemlji

pokazuju da su oblici suradnje usmjereni na predavanja tijekom roditeljskih sastanaka, izgradnju komunikacije i povjerenja, te materijalnu podršku roditelja. Također, uključuju projekte suradnje između roditelja i škole, kao što su dani otvorenih vrata, pedagoške radionice, roditeljski kutak, škole za roditelje, savjetovišta za roditelje, materijalno-tehnička pomoć roditelja, te zajednički izleti (Vučak 2000; Mušanović, 1995 navedeno u Relja, 2021).

Joyce Epstein (1989), na temelju desetogodišnjeg istraživanja učiteljskih iskustava, predložio je model suradnje s roditeljima s četiri ključna cilja: komunikacija s roditeljima, volontiranje u školskim aktivnostima, učenje unutar obitelji te međusobna pomoć i komunikacija među roditeljima (Rosić i Zloković, 2002).

Epstein (Stoll i Fink, 2000) također ističe nekoliko tipova angažmana roditelja u školama, što je ključno za stvaranje okruženja koje potiče obrazovne ishode. Prvi tip je savjetodavni rad s roditeljima, koji uključuje pomoć svim roditeljima u stvaranju okruženja koje potiče učenje u njihovim domovima. Drugi tip je komunikacija, koja se fokusira na razvijanje dvosmjerne i sadržajne komunikacije o školskim programima, metodama i napretku učenika (Relja, 2021). Moderne tehnologije omogućuju redovite kontakte između učitelja i obitelji čak i kada roditelji nisu u mogućnosti fizički prisustvovati (Rosić i Zloković, 2002). Treći tip je dobrovoljni rad, koji podrazumijeva pružanje podrške roditeljima i društvenoj pomoći u školama. Četvrti tip je učenje kod kuće, gdje se roditeljima pruža asistencija u podrsci učenju njihove djece. Peti tip je donošenje odluka, koje uključuje roditelje u rasprave o ključnim školskim pitanjima. Konačno, šesti tip je suradnja s širom društvenom zajednicom, koja osigurava podršku društva obiteljima i učenicima (Relja, 2021).

Uloga stručnog suradnika pedagoga u suradnji između roditelja i škole ključna je za iniciranje i unapređenje različitih oblika suradnje. Pedagog je odgovoran za planiranje, programiranje i organizaciju, a često i za aktivno sudjelovanje u provedbi aktivnosti koje uključuju roditelje. Ova uloga ostvaruje se kroz dva glavna aspekta: neposrednu i posrednu suradnju. Neposredna suradnja obuhvaća individualno savjetovanje, predavanja na roditeljskim sastancima, pedagoške radionice, škole za roditelje i tribine. Posredna suradnja uključuje angažiranje roditelja u školske aktivnosti, kao što su nastava, sati razrednog odjela, izvannastavne grupe, priredbe, sportska natjecanja i školski projekti (Relja, 2021).

7.1. Obrazovanje roditelja

Zbog sve većih promjena u društvu i novih zahtjeva koje obitelj postavlja pred roditelje, mnogi se roditelji teško snalaze u novim okolnostima, što stvara potrebu za stjecanjem novih znanja i vještina. Tako su roditelji suočeni s izazovima i pritiscima koji nadmašuju one s kojima su se susretali u prošlosti. Pedagoško obrazovanje roditelja rješenje je za ove povećane potrebe, a to se može ostvariti putem učinkovitih programa obrazovanja roditelja (Zeman, 2013). Danas je posebno važna uloga stručnjaka u edukaciji, savjetovanju i pružanju podrške roditeljima kako bi se osjećali kompetentnijima u svojoj roditeljskoj ulozi. Također, primjetna je i povećana otvorenost obitelji prema različitim društvenim institucijama, uključujući znanstvene institucije, koje predstavljaju ključne oblike podrške i obrazovanja (Macuka, 2022). Rosić (1995) također ističe da izraz „pedagoško obrazovanje“ obuhvaća sveobuhvatno obrazovanje koje potiče razvoj i održavanje čovjeka. Obrazovanje roditelja treba biti prilagođeno individualnim potrebama, uključujući informativne, savjetodavne, instruktivne, odgojno-obrazovne i terapijske pristupe te da je naglasiti da je pedagoško obrazovanje roditelja važno za sve roditelje, bez obzira na njihovu profesiju i opće znanje (Rosić i Zloković, 2002).

Pedagoško obrazovanje roditelja obuhvaća sve napore usmjerene na unapređenje razvoja i učenja roditelja u obnašanju različitih uloga koje imaju, uključujući odgojnu dimenziju kao i aspekte ličnosti u bračnim ulogama i odnosima, s ciljem povećanja roditeljskih kompetencija i poboljšanja odnosa između roditelja i djece. Zaključeno je da su unaprijed pripremljeni, potencijalno kontinuirani i sustavno osmišljeni programi za roditelje najsloženiji, ali i najefikasniji dio strategije jačanja roditeljskih kompetencija. Djelotvorni programi obrazovanja roditelja usmjereni su na unaprjeđenje vještina i znanja o roditeljstvu, omogućujući roditeljima da se osnaže za primjerenije odgovaranje na izazove s kojima se suočavaju u svojoj ulozi, a istovremeno im pomažu razviti osjećaj zadovoljstva i optimizma u ulozi roditelja. (Zeman, 2013).

Programi obrazovanja roditelja mogu biti individualni ili grupni i uključuju: školu za roditelje, koja pruža kontinuirano obrazovanje s ciljem usvajanja znanja i vještina; tečajeve za roditelje, usmjerene na specifične ciljeve; predavanja, koja prenose informacije bez stalnih sudionika; radionice, koje omogućuju razmjenu iskustava; tribine, fokusirane na aktualne teme; savjetovaništa, dostupna na različite načine; igraonice/radionice za roditelje i djecu, koje afirmiraju roditeljsku ulogu; te kućne posjete stručnjaka radi pomoći u roditeljstvu (Maleš, 2003).

Stričević (2011) postavlja pitanje je li potrebno obrazovanje roditelja definirati kao novu disciplinu i kako se ono odnosi na terapijske usluge. S obzirom na raznolika područja koja obuhvaćaju programi obrazovanja roditelja, te na sadržaj i strategije provedbe, obrazovanje roditelja ne može se smatrati neovisnom disciplinom, već pripada polju pedagogije i mentalnog zdravlja. Društveni kontekst, uključujući politiku, prava, društvene odnose i socijalnu zaštitu, također utječe na obrazovanje roditelja, što ukazuje na njegovu interdisciplinarnost. Stričević smatra da obrazovanje roditelja teži uspostavljanju vlastitog teorijskog okvira kao sustava znanja, stavova i mišljenja o određenim temama. Također, naglašava da u razvoju znanstvenih disciplina ne može sve biti predmet znanstvenog dokazivanja, jer neka saznanja proizlaze iz prakse. Stoga se očekuje da će nova istraživanja i teorijske spoznaje u području obrazovanja roditelja otkriti zakonitosti i stvoriti uvjete za razvoj nove znanstvene discipline (Stričević, 2011).

U svakom slučaju, kako bismo zaista pomogli roditeljima u obnašanju njihove uloge, naponi znanstvene i stručne zajednice trebaju biti usmjereni na razvoj i implementaciju prikladnih, preventivnih obrazovnih programa. Ovi programi trebaju omogućiti roditeljima stjecanje specifičnih znanja o roditeljstvu, čime će se povećati njihova pedagoška kompetentnost. Pri izradi takvih programa važno je uzeti u obzir specifične potrebe i osobitosti roditelja. Ono što bi trebalo biti zajedničko svim tim programima jest fokus na kvalitetnu samoprocjenu i osvješćivanje roditelja o njihovoj ulozi, jer se smatra da je kvalitetna samoprocjena najbolji put ka promjeni neadekvatnih roditeljskih ponašanja (Zeman, 2013). Rosić i Zloković (2002) naglašavaju potrebu za rekonceptualizacijom prakse koja često "ignorira" obitelj djeteta ili pristupa njihovim problemima jednostrano i formalistički, ne uzimajući u obzir složenost situacije u kojoj se dijete i njegova obitelj nalaze (Rosić i Zloković, 2002). Milanović (2000) ističe da je za postizanje ovog cilja potrebno usklađeno djelovanje svih društvenih institucija. Stoga je važno da svi sustavi skrbi za djecu sudjeluju u jačanju roditeljskih kompetencija i poticanju razvoja djece, uključujući pravne, zdravstvene, socijalne, obrazovne i kulturne aspekte. Također, Čudina-Obradović (2003) navode kako je važno pružiti podršku rizičnim obiteljima, kao što su siromašne, jednoroditeljske obitelji, obitelji s djecom koja imaju poteškoće u školi, ponašanju ili razvoju, obitelji adolescenata, te obitelji u razdoblju rastave i nakon nje, kao i olakšati nadzor slobodnog vremena djece i mladih (Zeman, 2013).

8. Metodologija istraživanja

8.1. Predmet

Predmet istraživanja je obitelj i odgoj u suvremenom društvu, s naglaskom na promjene u odgojnim praksama i vrijednostima. Istražit će se izazovi s kojima se obitelji suočavaju, utjecaj društvenih i tehnoloških čimbenika te načini promicanja vrijednosti unutar obitelji. Također će se analizirati suradnja obitelji s obrazovnim institucijama, uz poseban fokus na ulogu majki kroz njihova neposredna iskustva u odgoju.

8.2. Cilj istraživanja

Cilj ovoga istraživanja je dobiti bolji uvid u promjene u vrijednostima i odgojnim praksama u obitelji u suvremenom društvu te izazove s kojima se različite obitelji suočavaju u odgoju i društvu kroz pregled izravnih iskustava majki. Također je cilj utvrditi njihovu suradnju s obrazovnim institucijama.

8.3. Zadaci istraživanja

Iz postavljenog istraživačkog cilja izvedeni su sljedeći istraživački zadaci:

1. Istražiti izazove s kojima se obitelji susreću u suvremenom društvu te strategije koje koriste u obiteljskom odgoju.
2. Analizirati ulogu tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj.
3. Identificirati koje vrijednosti se promiču u različitim obiteljima, na koji način te kako se nose sa konfliktima između tih vrijednosti i vanjskih utjecaja.
4. Ispitati vrste i načine suradnje s obrazovnim institucijama.

8.4. Uzorak istraživanja

Istraživački uzorak bio je prigodan i sastojao se od dobrovoljaca, uključujući dostupne osobe koje su izrazile želju za sudjelovanjem. U skladu s temom istraživanja, uzorak uključuje roditelje iz različitih tipova obitelji kako bi se obuhvatila raznolikost iskustava i perspektiva. Uzorak se sastojao od osam roditelja, od kojih su sve bile žene. Njihove karakteristike kao što su dob, zanimanje, broj djece i pripadajuća vrsta obitelji detaljno su opisane u tablici. Dobni raspon sudionika kretao se od 24 do 54 godina, dok je prosječan broj djece po roditelju bio dvoje. Zanimanja sugovornica su različita.

Tablica 1. Podatci o sugovornicima

	DOB	BROJ DJECE	ZANIMANJE	STRUKTURA OBITELJI
Sugovornica 1 (S_1)	43	2	Profesorica hrvatskog jezika	Jednoroditeljska obitelj
Sugovornica 2 (S_2)	37	2	Domaćica	Obitelj gdje je jedan roditelj duže izvan mjesta stanovanja
Sugovornica 3 (S_3)	24	3	Knjigovođa	Tradicionalna obitelj
Sugovornica 4 (S_4)	43	1	Voditeljica PR-a i korporativnih komunikacija	Kohabitacija
Sugovornica 5 (S_5)	54	4: 2 biološke kćeri 2 udomljene	Udomiteljica	Udomiteljska obitelj
Sugovornica 6 (S_6)	35	2	Građevinska tehničarka	Istospolna obitelj
Sugovornica 7 (S_7)	48	2	Umjetnica	Obitelj sa LGBTQ+ djetetom
Sugovornica 8 (S_8)	46	3	Medicinska sestra	Posvojiteljska obitelj

8.5. Postupak istraživanja

Kako bi se osigurali temeljiti i detaljni odgovori na istraživačke zadatke te pribavili relevantni podaci, u ovom istraživanju korištena je kvalitativna metodologija i metoda polustrukturiranog intervjua. Ova metoda temelji se na unaprijed pripremljenim pitanjima koja pokrivaju određena tematska područja istraživačkog protokola. S obzirom na to da ova metoda ne zahtijeva strogo određeni redoslijed pitanja, omogućena je fleksibilnost u postavljanju pitanja i manja tematska odstupanja. Cilj je prikupiti neposredna iskustva sudionika, što ovu metodu čini prikladnom za dobivanje detaljnih informacija putem otvorenih pitanja koja omogućuju slobodu u odgovaranju i ulazak u dublje aspekte istraživane teme.

Nakon izrade istraživačkog protokola, odabran je neprobabilistički uzorak iz populacije prema određenim kriterijima istraživača, pri čemu su sugovornici morali biti roditelji. Uzorak je bio prigodni i dobrovoljni, što znači da su sudjelovali oni koji su željeli i bili dostupni u trenutku istraživanja. Uzorak je obuhvatio osam roditelja, majki, u dobi između 24 i 54 godina, pri čemu ih većina ima dvoje djece.

Dio intervjua proveden je uživo, dok su ostali realizirani virtualnim putem zbog mjesta stanovanja. Intervjui uživo obuhvatili su Bjelovar, Zadar i Zagreb, dok su virtualni intervjui omogućili komunikaciju sa sugovornicima iz udaljenijih mjesta poput Varaždina i Petrijaneca. Podaci su prikupljeni tijekom mjesec dana, od 11.10. do 3.11.2023.

Tijekom istraživanja naglasak je stavljen na zaštitu privatnosti i prava sudionika, koji su dobrovoljno pristali sudjelovati te su informirani o cilju istraživanja i svojoj ulozi u njemu. Sudionici su imali pravo odustati u bilo kojem trenutku ili odbiti odgovoriti na određeno pitanje. Osigurana je potpuna anonimnost i korištenje podataka isključivo za potrebe istraživanja.

Nakon transkribiranja intervjua, umjesto osobnih imena sugovornika korištene su oznake (slovo i broj). Nadalje, uslijedila je analiza podataka koja je omogućila dublji uvid u svakodnevne izazove, odgojne prakse i strategije različitih obiteljskih struktura, te njihovu suradnju s obrazovnim institucijama u suvremenom društvu. Rezultati analize podijeljeni su u nekoliko kategorija: Izazovi s kojima se obitelji susreću u suvremenom društvu i strategije koje koriste u obiteljskom odgoju, utjecaj tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj, vrijednosti u različitim obiteljima, način promicanja i suočavanje s konfliktnim vanjskim utjecajima te vrste i načini suradnje s obrazovnim institucijama.

9. Analiza i interpretacija rezultata

Analizom kvalitativnih podataka dobiven je dublji uvid u funkcioniranje različitih obitelji i strategija koje sugovornice koriste u odgoju djece. Potrebno je uzeti u obzir jedinstvenost svake obitelji, njenu strukturu i članove s obzirom da sve specifično oblikuje i usmjerava njihovu percepciju, vrijednosti i odgojne pristupe. Neki će roditelji pridavati veliku važnost strogom i konzervativnom odgoju, dok će se drugi fokusirati na slobodu i razumijevanje. Važno je napomenuti da ne postoji univerzalna odgojna strategija zbog specifičnosti svake obitelji, te da je uspješan odgoj individualan. Ipak, funkcionalna obitelj i kvalitetan odgoj temelje se na međusobnom razumijevanju i uvažavanju potreba djeteta, kao i na kontinuiranom razvoju vlastitih odgojnih vještina koje pozitivno utječu na odnose s djecom. S obzirom na različitosti članova obitelji i njihova različita stajališta, i s obzirom na vanjske čimbenike koji utječu na odgoj, često dolazi do konflikata i poteškoća u obiteljskom životu zbog čega svaka obitelj stvara otpornost raznim metodama. Važno je prepoznati te izazove i zajednički, uz pomoć odgojno obrazovnih institucija, raditi na njihovom rješavanju, što može unaprijediti odgoj i obrazovanje djece ali i roditelja.

S obzirom na to da su u suvremenom društvu obitelj i odgoj postali složeni koncepti koji su se mijenjali s promjenama u društvu, analiza i interpretacija istraživačkih podataka podijeljena je u nekoliko kategorija koje se odnose na specifične istraživačke teme. Prva kategorija detaljno prikazuje izazove s kojima se obitelji susreću u suvremenom društvu te strategije koje koriste u obiteljskom odgoju. Druga kategorija odnosi se na utjecaj tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj. Sljedeća se odnosi na vrijednosti te njihovo promicanje u različitim obiteljima, te kako se nose sa konfliktima izazvanim vanjskim utjecajima. Posljednja kategorija se odnosi na iskustva suradnje s obrazovnim institucijama. Fokus je na osobnim iskustvima sugovornica, ujedno i majki i njihovim mišljenjima o relevantnim pitanjima.

9.1. Izazovi s kojima se obitelji susreću u suvremenom društvu i strategije koje koriste u obiteljskom odgoju

U suvremenom društvu, obitelji se suočavaju s brojnim izazovima koji proizlaze iz promjena u društvenim, ekonomskim i kulturnim uvjetima. Globalizacija, ubrzan tehnološki napredak i promjenjivi obrasci rada značajno utječu na obiteljsku dinamiku. Roditelji se često bore s balansiranjem između poslovnih obaveza i kvalitetnog vremena provedenog s djecom.

Uz to, promjene u tradicionalnim ulogama spolova te sve veća prisutnost jednoroditeljskih i istospolnih obitelji nameću nove izazove u odgoju djece. Suočeni s ovim izazovima, obitelji razvijaju različite strategije poput fleksibilnog radnog vremena, korištenja digitalnih tehnologija za održavanje povezanosti i traženja podrške kroz razne oblike društvenih mreža i zajednica. Ove strategije omogućuju obiteljima da se prilagode i održe stabilnost u dinamičnom okruženju suvremenog društva.

Nastavno tome, za početak su se istražili specifični izazovi koje obitelji doživljavaju u svakodnevnom životu te strategije koje koriste za njihovo prevladavanje. Prvim pitanjem identificirani su glavni izazovi i načini njihovog savladavanja. Što se tiče intervjuiranih sugovornica, izazovi koji se najviše pojavljuju su organizacija vremena, manjak podrške, društvene predrasude i kritike, vršnjački pritisak i nasilje, balans u korištenju tehnologije te samo odgajanje djece. Balansiranje obiteljskih i poslovnih obveza te organiziranje vremena sugovornice (S2, S3 i S4) navode kao jedan od glavnih izazova. *"Glavni izazovi su organizacija vremena s obzirom na manjak podrške izvan uže obitelji"* (S4). Osim organizacije vremena, sugovornica 2 ističe svoju obiteljsku strukturu koja je sama po sebi svakodnevni izazov: *„Glavni i najveći izazov za mene bi bio taj da jednostavno nemam dovoljno vremena u toku dana za apsolutno sve što sam naumila uraditi uradim. Muž je pomorac i bude odsutan pola godine kad je tu je puno lakše a kad nije onda zna da bude bas iscrpljujuće...“* Ono što ovoj sugovornici 2 i drugima (S1,S4) stvara problem je manjak podrške zbog nedostatka prisutnosti drugog roditelja, u jednom slučaju oca zbog posla, a u drugom zbog rastave. *"I uz sve demone koji su prisutni u toj obitelji, a to je ono život bez oca, odgoj kao samohrane majke..."* (S1), sam proces odgajanja djece postaje još kompliciraniji. Povezano sa manjkom podrške i težinom odgovora sugovornica bez nje, bitno je istaknuti istraživanje iz 2008. godine, autora Miljević-Ričićki i Pavin Ivanec, provedeno sa samohranim majkama i njihovom djecom koje je pokazalo da je zadovoljstvo majki veće kada se suočavaju s manjim ekonomskim poteškoćama i kada primaju veću podršku iz okoline (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015).

Sam odgoj djece obuhvaća niz izazovnih razdoblja, kao što su pubertet i kontinuirane situacije povezane s integracijom posvojene i udomljene djece. Sugovornice (S1, S6, S7 i S8) posebno ističu adolescenciju kao razdoblje u kojem su sukobi između roditelja i djece česta pojava. Sugovornica 8 ističe: *"Oni su ušli u pubertet i onda su tu nekakve stvari. Ja kažem ovako, onaj kaže onako, ovaj je napravio ovo, onaj ono. Onda se mi tu malo posvađamo."* Relevantno je spomenuti istraživanje Brajše-Žganec i suradnika (2002), koje je otkrilo da adolescenti koji odrastaju u cjelovitim obiteljima smatraju da primaju veću socijalnu podršku

od svojih roditelja u usporedbi s adolescentima iz jednoroditeljskih obitelji (Brajša-Žganec i Hanzec, 2015). Nastavno, na temelju rezultata istraživanja Macuke i sur. (2012), djeca koja dobivaju emocionalnu podršku od roditelja imaju bolje sposobnosti regulacije negativnih emocija i manje problema u prilagodbi.

Nadalje, sugovornice 8 i 5 ističu integraciju djece, odnosno biološke predispozicije i životnu povijest djece kao jedno od stalnih iskušenja u odgoju. Djeca koja dolaze iz obitelji s problemima poput alkoholizma, bolesti i narkomanije često imaju teškoće u prilagodbi. Sugovornica 5 naglašava da su poteškoće u odgoju udomljene djece također izrazite zbog značajnog utjecaja genetike: „*Kod starije djece je strašno teška prilagodba, a dok kod manje djece se vidi jako velika poteškoća u odgoju. Jer tu genetika jako veliku ulogu igra.*” Nastavno ovoj temi, sugovornica 8 dodaje da problemi nisu nužno inherentni ponašanju djece, već su često rezultat njihovog boravka u ustanovama: *“Nisu to problemi, već je dijete bilo 4 godine u domu. Dakle, dijete ono što treba, u tim godinama nije imalo. Pitali su me jel' on smije psihologici.”* Također, sugovornica 8 opisuje nesigurnosti koje se pojave oko utjecaja genetike, te objektivni i vrlo iskren način prihvaćanja istoga. „*Ok, zera, trunka sumnje, brige oko gena zna postojat kod učenja, ponašanja*“ (S8).

Nastavno s tim dolaze i novi izazovi poput predrasuda i brige okoline prema biološkom identitetu posvojene djece. *“Izazov je kad dođeš negdje u društvu i kad te pitaju gdje je njihova mama.”* Sugovornica 8 ističe kako je stalno objašnjavanje i utraživanje znatizelje okoline i same djece o njihovom podrijetlu ponekad iscrpljujuće: *“I izazov je nekad, kad se sa svim tim nose, sa svim pitanjima im objasniti nešto... Žive sa spoznajom da su oni negdje bili ostavljeni i da su došli...Tak da se onda moraš s tim objašnjavat, i onda mi to drugima.”*

Nadalje, sugovornice (S1, S3, S5, S6, S7, S8) ističu kako je odnos djece s medijima veliki izazov u kojem teško pronalaze balans. Naime, sveprisutnost digitalnih uređaja i društvenih mreža utječe na obiteljsku dinamiku, postavljajući roditelje pred složene odluke o doziranju vremena provedenog na ekranima. Sugovornica 7 naglašava ovu dilemu kao jedan od najvećih izazova suvremenog roditeljstva: *“Odnos prema mobitelima i društvenim mrežama i ta količina s tim to je, evo, to je ja mislim najveći izazov...”* Korištenje digitalnih medija od strane djece može imati i pozitivne i negativne posljedice, uključujući pristup obrazovnim sadržajima, ali i rizik od prekomjerne upotrebe i izloženosti neprimjerenim sadržajima. Pronalaženje ravnoteže između dopuštanja korištenja tehnologije i ograničavanja istog radi

zaštite mentalnog zdravlja i socijalnih vještina djece predstavlja kontinuiranu borbu za mnoge roditelje. O odgovorima sugovornika na ovu važnu temu više će biti predočeno u nastavku.

Sljedeće pitanje nastoji otkriti prisutnost društvenih predrasuda i kritika s kojima se obitelji susreću, te kako one utječu na obiteljsku dinamiku i odgoj. U tom pogledu, sugovornice su se suočile s diskriminacijom (S6, S5), homofobijom (S6, S7), predrasudama zbog ranog roditeljstva (S3), osuđivanjem od primarne obitelji (S1, S7). Dodatno, istražili su se i mehanizmi upravljanja ovim negativnim utjecajima. Neki od njih su podrška institucija i organizacija, psihoterapija i otpornost. Sugovornica 6 susretala se sa diskriminacijom i homofobijom s kojom se nosila uz pomoć institucija, udruga te prekidom nekih obiteljskih veza: *“ Najveći izazov mi je u biti bivši muž. I okolina koja baš... Još uvijek na to gleda dosta negativno (...) Suočila sam se sa svakakvim uvredama, prijetnjama (...) Pošto smo istospolne partnerice smo se susretale s tim na sve načine”*. S obzirom da je Hrvatska tradicionalna zemlja sa 78, 97 % katolika (DZS, 2021) i konzervativna zemlja, postoje određene društvene norme i vrijednosti povezane s obitelji, religijom i tradicijom koje se odražavaju i u predrasudama i percipiranju fenomena izvan tog okvira. Nastavno na temu, mnogi su načini suočavanja s takvom invazivnom diskriminacijom. Za sugovornicu 6 to su bili suradnja s institucijama (policija) i nadležnim službama zaštite (socijalna služba), prilagodba zakonskih ili službenih aranžmana u vezi sa skrbništvom nad djecom, kako bi se osigurala njihova sigurnost i dobrobit (revidiranje skrbništva), prekid odnosa te suradnja s organizacijom „Dugine obitelji“¹ koja pruža podršku LGBTQ+ obiteljima i osobama. *“Nosile smo se s tim tako da smo institucije kontaktirale. Morale smo se javiti policiji, i socijalna služba i sad revidiranje skrbništva i (...) Ja sam čak i neke članove obitelji nažalost morala odrezati (...) Tako smo u biti i došlo do Duginih obitelji, jer smo i njih pitali za savjet u početku.”*

Dalje, sugovornica 5 naglašava kako udomljena djeca često doživljavaju predrasude zbog specifičnih okolnosti svog djetinjstva. Opisuje kako su te predrasude prisutne već u ranom obrazovanju. Izrazom *"borimo se k'o lavovi"* oslikava snažnu odlučnost i hrabrost u suočavanju s izazovima koji proizlaze iz nepravedne stigmatizacije i diskriminacije ovakvih obitelji. U vezi s tim, sugovornica 8 se često nosi sa brigom okoline o identitetu djece: *„pa šta ako ona bude*

¹ *Dugine obitelji*- organizacija kojoj je cilj unaprijediti kvalitetu života, zaštitu i prava LGBTQ+ obitelji kroz različite programe, savjetovanja i edukaciju. Organizacija se fokusira na pružanje informacija, emocionalne podrške i resursa za obitelji koje se suočavaju s izazovima povezanim s diskriminacijom i socijalnim preprekama. Dugine obitelji također aktivno rade na promicanju jednakosti i borbi protiv predrasuda u društvu (<https://www.dugineobitelji.com/o-nama/#>).

tražila natrag djecu, pa gdje je mama, tata, šta bude. i diskriminacijom. “A onda je jedan mali rekao „A šta ti hoćeš, pa ti ni ne znaš svoje prave roditelje“. I onda se on tu dosta rasplakao. I onda smo recimo imali suradnju dosta i uvijek govorimo.” Način savladavanja ovih problema je razgovor s djecom te suradnja sa školom što su sugovornice (S6, S5, S7, S8) navele više puta kroz intervju. I kada je riječ o tradicionalnoj obitelji, predrasude su neminovne. Sugovornica 3 opisuje kako je, zbog ranog roditeljstva, bila suočena s brojnim predrasudama i negativnim stavovima. “S obzirom da sam vrlo rano postala mama, sa 19 godina, imala sam u početku jako puno predrasuda i „upiranja prstom”.

Ponekad, predrasude dolaze i od najbližih, točnije obitelji. Dvije sugovornice opisale su iskustvo osuđivanja od strane svoje primarne obitelji, s kojim su se nosile kroz psihoterapiju i prešućivanje. Sugovornica 1 ističe: “U vlastitoj obitelji u trenutku kada se događala rastava nisam pronalazila razumijevanje od okoline, točnije od mojih roditelja. Bila je to jedna vrsta ono sramote, i šta će selo reći” (S1). Istraživanja sugeriraju da samohrani roditelji mogu imati poteškoća u uspostavljanju svog statusa kao roditelja zbog negativnih stavova i stereotipa. Takvi faktori mogu utjecati na njihove procjene obiteljskih odnosa. S druge strane, pozitivniji stavovi prema samohranom roditeljstvu prisutni su među samohranim roditeljima, posebno ženama, mlađim roditeljima i onima s boljim materijalnim statusom (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010). Novi pregledi istraživanja, također naglašavaju važnost doprinosa rođaka i šire obitelji u razvoju djeteta, osobito u jednoroditeljskim obiteljima, što je ključno za cjelokupnu psihosocijalnu prilagodbu obitelji i djeteta (Jones i sur., 2007 navedeno u Brajša-Žganec i Hanzec, 2015).

S druge strane, sugovornica 7 svoje homoseksualno dijete štiti prešućivanjem ističući kako zbog religijskih uvjerenja njena obitelj nema kapaciteta to potpuno prihvatiti: “Mislim, više problema dolazi iz toga što je moja obitelj, pogotovo moja braća, oni su svi, imam dva brata, i mama i tata. Oni su svi dosta ono, nekako su pod tim crkvenim ajmo reć’, razmišljanjima, pa mi njima još ništa nismo ni rekli za Franku.” U slučaju kada dođe do osuđivanja s te strane, cijeli proces koji je sam po sebi izazovan, postaje još teži. Terapijski rad može pomoći roditeljima u oba slučaja, u upravljanju vlastitim stresom i emocijama, što je ključno za održavanje stabilnog i podržavajućeg obiteljskog okruženja. Sugovornica 1 i sama potvrđuje to: “Pa u trenutku kada sam se rastavljala mi je jako puno pomogla psihoterapija”. Sugovornica 4 uz samouvjerenost stekla je i otpornost na očekivanja okoline pritom

izjavljujući, “...dobro se nosim s predrasudama ljudi koji imaju drugačije stavove i imaju potrebu ih podijeliti ih sa mnom, iako to ne utječe na stav o ispravnosti vlastitih odluka“.

Trećim pitanjem u ovoj kategoriji cilj je saznati osnovne principe i metode koje obitelji primjenjuju u odgoju djece. Važno je istaknuti istraživanje koje je pokazalo da očevi i majke različito pristupaju popustljivom, zanemarujućem i autoritativnom stilu. Ove razlike treba uzeti u obzir jer očevi i majke imaju različite pristupe i percepcije u odgoju djece, što može biti rezultat društvenih normi ili osobnih iskustava (Dundić, 2023). Kada su u pitanju odgojne strategije, sugovornice uglavnom traže balans između strogoće i liberalnosti. Neke od strategija su postavljanje granica, podrška i razumijevanje kroz razgovor, rad na sebi te poticanje osobnog razvoja djece. Kada je u pitanju strogost i konzervativnost ističe se polovina sugovornica (S1, S2, S8 i S5), koje vjeruju u tradicionalne i stroge metode odgoja, istovremeno naglašavajući važnost discipline i poštovanja. Sugovornica 2 pritom izražava svoje stajalište, da današnja djeca imaju pristup svim materijalnim dobrima i privilegijama, ali da se od njih ne očekuje odgovarajuća odgovornost, trud ili angažman u zamjenu za te privilegije. *"Iskreno ja sam jako stroga, ustvari možda bolja reč za to bi bila staromodna. Smatram da današnja deca imaju sve na dlanu a od njih se ništa ne očekuje zauzvrat"* (S2).

U vezi tradicionalne metode odgoja važno je istaknuti odgovor sugovornice 2 koja koristi bihevioralnu metodu nagrade i kazne koja uključuje i fizičku kaznu: *"Duboko sam protiv fizičke nasilnosti prema deci ali neka vrsta opomene da tako kažem ih stavi na mesto, ali to je kad baš pređu svaku granicu. Takođe' sa dobrim ponašanjem sledi uvek nagrada neke vrste i pohvala za dalju motivaciju lepog ponašanja."* (S2)

Istraživanje Dundić (2023) ističe složenost roditeljskih stilova i utjecaj različitih faktora na odgoj djece. Uzorak istraživanja obuhvatio je 299 roditelja čija su djeca u dobi od 6 do 12 godina. Rezultati pokazuju da roditelji postaju sve kompetentniji i svjesniji složenosti svoje uloge, što može imati dvostruke učinke. Istovremeno, utjecaj medija na djecu postaje sve veći problem, dok se tradicionalne obitelji sve više doživljavaju s nostalgijom. Pozitivno je što se tema roditeljstva sve više osvještuje u društvu, što može doprinijeti učinkovitijim pristupima odgoju djece u budućnosti (Dundić, 2023).

Većina sugovornica (S1, S2, S3, S4) ističe važnost jasnog definiranja granica i pravila unutar obitelji kako bi se djeci pružio strukturiran odgoj. Sugovornica 4 izražava to na način da je bitno: *„Učiti ga pristojnosti, empatičnosti i poštivanju vlastitih i tuđih granica kao i razumijevanje i učenje o tome što jesu zdrave granice.“*

Jedan od načina na koji sugovornice (S1, S3, S4 i S5) doprinose odgoju djece je rad na sebi kroz edukaciju, emocionalnu regulaciju kao sposobnost razumijevanja, upravljanja i izražavanja emocija na zdrav način i kao konstantnu vježbu za bolju komunikacija i odnos s djecom. „*Jako puno čitam o odgoju i onda kad u svakodnevnim situacijama eksplodiram gdje ne bih trebala osjećam se kao da sam porazila samu sebe (...)*” (S3). Roditelj, kako bi znao vladati svojim emocijama i kako bi dalje tomu naučio djecu, prvo mora razumjeti sebe, stoga je rad na sebi u bilo kojem obliku pozitivna akcija bivanja kompetentnijim roditeljem.

Sljedeće odgojne strategije koje ističu većina sugovornica (S1, S3, S4, S6, S7, S8) su podrška i razumijevanje djece, često kroz komunikaciju. Naglasak je na emocionalnoj podršci i razumijevanju djece, prilagodbi njihovim potrebama i osiguravanju sigurnog okruženja. *"Strategija koja uključuje razumijevanje i poznavanje djeteta u svakom smislu, a to uključuje: u kojoj se dobi trenutno nalazi, koje su mu potrebe, slušati i čuti dijete i biti mu podrška u izazovima s kojima se nosi u određenoj životnoj fazi i specifičnoj situaciji. Učiti ga pristojnosti, empatičnosti(...)* Djeci treba pristupiti s poštovanjem i tretirati ih kao razumna bića te ne podcjenjivati njihovu inteligenciju" (S4). Dijete usvaja određene osobine i vrijednosti iz društva, odnosno iz svoje okoline. Kada se dijete osjeća sigurno, voljeno i slobodno, kada se njegovo mišljenje poštuje i uvažava te kada ima odgovornost i snosi posljedice za svoje postupke, prijenos vrijednosti postaje lakši. Također, korištenje pozitivnih obrazaca ponašanja i njegovanje kvalitetnog odnosa između roditelja i djeteta dodatno olakšava ovaj proces (Taris i sur., 1998; Roest i sur., 2009, navedeno u Družinec, 2016).

Nadalje, jedan od istaknutih ciljeva odgoja sugovornica je poticanje osobnog razvoja kroz slobodu, samostalnost, kritičko razmišljanje, odgovornost, ravnopravni pristup. *"Mislim da smo mi nekako poticali da razmišljaju, da imaju pravo izbora. To mi je najbitnije. Da one same kroz život vide što je za njih. A naravno da nekakve vrijednosti, poštenje, moral, mislim da je sve to bitno. Ali ono, mislim da smo ih dosta slobodno odgajali"* (S7). Sugovornica 6 ističe ravnopravnost govoreći: *"U biti, postavljamo se dosta ravnopravno prema djeci(...)* Potičemo ih da se ponašaju odgovorno i da kritički razmišljaju. Dakle, nema ono, ja sam tak rekla i to sad mora biti tak". *"Njenu seksualnost i to što je ona gay nekako prepustili njoj na neki način, da ona to hendla i da ona govori ljudima da l' ona to želi reć' il' ne želi. To je nekako na njoj. Ona ima 18 godina. Ona zna da ima našu podršku."*, objašnjava sugovornica 7.

Prema istraživanju Dundić (2023), obrazovaniji roditelji mogu imati tendenciju prema autoritativnijem pristupu ili manje zanemarivanju djece. U vezi s brojem djece, zabilježene su

razlike za autoritarni i zanemarivi stil, što može značiti da roditelji s više djece mogu biti skloniji autoritarnijem ili zanemarujućem pristupu, možda zbog povećanih zahtjeva i stresa koji dolazi s odgojem više djece (Dundić, 2023). S druge strane, djeca čiji roditelji primjenjuju autoritaran stil odgoja pokazuju manju sličnost s roditeljskim vrijednostima u usporedbi s djecom čijih roditelji koriste druge odgojne stilove (Ferić, 2009). Ova pojava može se objasniti time da autoritarnost roditelja izaziva antagonizam kod adolescenata, što ih potiče da se distanciraju od poruka koje im obitelj ili roditelji nastoje prenijeti (Grusec i Goodnow, 1994). To sugerira da kontrola u roditeljskom stilu ne pogoduje prijenosu vrijednosti unutar obitelji, dok autonomija, argumentacija i omogućavanje izbora u odabiru vrijednosti doprinose tom procesu (Knafo i Assor, 2007, navedeno u Družinec, 2016).

Sljedeće je pitanje usmjereno na vanjske čimbenike poput financijske nesigurnosti, globalne promjene, migracije, radnog vremena, promjena u vrijednostima, koji mogu imati utjecaj na obiteljsku dinamiku i odgoj. Želi se razumjeti kako te situacije utječu na obitelj i na koji način obitelji upravljaju takvim izazovima. Problem koji se pojavio kod sugovornica (S1, S5 i S8) je vršnjački pritisak, ali i nasilje: *“Vršnjački pritisak, to je najveći konflikt. Oni su ušli u pubertet i onda su tu nekakve stvari“* (S8). Sugovornica 1 ovo opisuje kao stalnu prijetnju iskazujući zabrinutost sljedećim riječima: *„To je izazov koji stalno vreba. Razgovaramo, živimo djelujemo, postavljamo granice, objašnjavamo. Sad imam u glavi jednu situaciju gdje je došlo do vršnjačkog nasilja gdje sam na kraju morala prijaviti policiji, i zaštititi dijete od tog nasilja.“* Nadalje, sugovornica 2 izražava kako je cirkularna migracija njenoga muža pomorca koji je odsutan po pola godine veliki izazov koji znatno utječe na dinamiku njene obitelji, kao i emocionalno stanje: *„Nisam nikad mislila da ću biti žena pomorca. Zaista je to jedan jako veliki izazov. Za moju decu je to veliki stres i tuga.“*

Uz ovu temu, većina sugovornica (S4, S5, S6, S8) suočila se s izazovima koje je donijela pandemija virusom COVID-19 značajno utječući na svakodnevnicu što je zahtijevalo promjene i prilagodbu kao što je online nastava. Prema riječima sugovornice 5: *„Za vrijeme pandemije, naravno, s djecom je bilo malo teže. I online nas je jako iscrpio, nije to to. Djeca imaju velike rupe u znanju.“* Uz ovaj izazov, sugovornica 4 suočila se i s prirodnom katastrofom potresa te bolesti starije osobe u obitelji. *„Situacije poput potresa, epidemije i suživota s bakom koja je obolila od demencije, a u konačnici ostala i nepokretna, su svakako utjecale na odnose i životne situacije u kojima smo se tada kao obitelj našli, no ne bih ih nazvala problemima već samo situacijama u kojima smo morali prilagoditi svoja ponašanja i naučiti kako prebroditi izazovne životne periode. Naučili smo puno o sebi i drugima.“* Obje

sugovornice kao način suočavanja s istaknutim situacijama izabrale su prilagodbu i otpornost, koje su se pokazale nužnima. Nastavno tome, Macuka (2022) ističe kako su roditelji danas sve više zabrinuti za zdravlje svoje djece i bližnjih, kao i za obrazovne poteškoće koje djeca doživljavaju zbog virtualnog školovanja, što je dodatno otežano smanjenjem svakodnevnih aktivnosti uslijed pandemije COVID-19. Istraživanja ukazuju na nekoliko rizika koji doprinose roditeljskom izgaranju, uključujući nezaposlenost, financijsku nesigurnost, nisku razinu socijalne podrške i nedostatak slobodnog vremena. Mnogi roditelji rade od kuće i istovremeno se bave obrazovanjem djece što otežava pronalaženje ravnoteže između osobnih, profesionalnih i roditeljskih zahtjeva, čime se povećava rizik od izgaranja (Griffit, 2020 navedeno u Macuka, 2022).

Zadnje pitanje u ovoj kategoriji potaknulo je sugovornice da analiziraju svoje osobno iskustvo obiteljskog života i odgoja te usporede s onim što su očekivali, iskusili ili planirali. Ovim pitanjem istražuje se razlika između očekivanja i stvarnosti, te kako ta iskustva oblikuju stavove i pristupe roditelja. Zanimljivo je uvidjeti dva obrasca koja se pojavljuju kod odgoja djece sugovornica. Polovina sugovornica (S1, S6, S7 i S8) primjenjuje metode odgoja koje su suprotne od onih koje su same iskusile u primarnoj obitelji. *"Pa recimo, moja majka je vjerski fanatik tako da ja nisam baš imala neki idealni odgoj. Dakle bilo je „my way ili highway“, bez nekog propitkivanja. I to mi se nije sviđalo... Tako da je ono što sam ja htjela za svoju djecu, u biti, to se trudim ispunjavati"* (S6). Sugovornica 1 poklanja posebnu pažnju da pruži djeci ono što je njoj nedostajalo kao djetetu: *"A razlika je velika, mog odgoja prema mojoj djeci i kako sam ja bila odgojena. Prije svega, pokušavam doživjeti svoju djecu. Razgovarati s njima i biti prisutna."*

S druge strane, ostale sugovornice (S2, S3, S4, S5) su uočile da u svom odgoju kontinuirano primjenjuju iste odgojne vrijednosti u kojima su i same rasle. Sugovornica 2 ističe: *„bilo mi je logično da ću ih odgajati upravo onako kako sam ja odgojena“*. Istodobno, sugovornica 3 uvidjela je da se njen odgoj *„ne razlikuje s obzirom da sam odrastala u obitelji punoj djece i s načinom života kakvog i danas živim sve što mi se trenutno događa je očekivano“*. Istraživanje Rohane i Zanne (1996) pokazalo je značajnu pozitivnu povezanost između vrijednosti roditelja i njihove odrasle djece te prijenos konzervativnih stavova autoritarnih roditelja na djecu (Družinec, 2016). S obzirom na to, nalazi ovog istraživanja u skladu su s očekivanim.

Sugovornice su, također navele kako je izgledalo njihovo iskustvo (S6, S7) i planiranje roditeljstva (S8, S4). Sugovornica 7 izražava zabrinutost naglašavajući kako roditelji često

nemaju formalno obrazovanje ili pripremu prije nego što dobiju dijete, te se moraju oslanjati na instinkt i iskustvo. *"Nitko ne ide na tečaj prije nego što ostane trudan, kao, kako bit' dobar roditelj. Ti nekako želiš uvijek napraviti sve najbolje, a nekad to najbolje nije najbolje za određeno dijete. Zapravo na prvom djetetu jako puno toga naučiš"* (S7). Prvo dijete često postaje "učitelj" roditeljima, što im omogućava da budu bolji u odgoju kasnije rođene djece. Ova refleksija ističe važnost iskustva i prilagodljivosti u roditeljstvu, te razumijevanje da različita djeca mogu zahtijevati različite pristupe unatoč najboljim namjerama roditelja.

Važno je uvidjeti i iskustvo sugovornice 6 koja je prije trenutnog braka s istospolnom partnericom bila u partnerstvima s muškarcima. Navodi kako joj je u usporedbi s tim prijašnjim iskustvima, sada puno lakše: *"Pa recimo, prije i sada razlika je da prije s partnerima muškima sam se osjećala ko da je apsolutno sto posto svega na meni i bila sam uvijek pod stresom i mislila da ja to ne mogu...Tak da u tom smislu je puno bolje i napokon imam partnera koji jednako sudjeluje kao i ja."* Prije, osjećaj odgovornosti za sve aspekte obiteljskog života bio je isključivo na sugovornici, što je rezultiralo stresom i osjećajem preopterećenosti. U usporedbi s tim, sada ima partnericu koja ravnopravno sudjeluje u obavezama, što olakšava svakodnevnicu sa djecom. Što se tiče samoga planiranja roditeljstva, sugovornica 4, iako nije razmišljala o svojim očekivanjima u vezi s odgojem i obitelji dok je bila mlađa, uvijek joj je bilo važno: *„educirati se po pitanju odgoja kako bi što bolje razumjela djetetove potrebe od najranije dobi i kako bi ih zadovoljila na što adekvatniji način."* Ovakva perspektiva osobe odražava odgovornost i posvećenost koja je ključna za uspješno roditeljstvo i stvaranje poticajnog okruženja za djecu. Istovremeno sugovornica 4 uviđa: *„Od onoga što sam osobno iskusila, kako sad vidim da su mene odgajali, mislim da se odgoj razlikuje u nekim segmentima, ali u temeljnim vrijednostima ne previše.“*

Sugovornica 8 opisuje svoje iskustvo planiranja roditeljstva koje je prvotno željela ostvariti umjetnom oplodnjom, no zbog neuspjeha u tom pothvatu, posvojila je djecu. Ističe: *„ (...) ti kad pokušavaš ostvariti trudnoću, kad ideš na umjetne i sve. Ti planiraš o roditeljstvu, o djetetu, o djetinjstvu...Isto kak' smo planirali pred 5 godina, prije nego što je * doš'o, naše biološko dijete, tak smo postupili i sa Dejanom"* (S8). Ova izjava naglašava predanost i ozbiljnost pristupa roditeljstvu, bilo da se radi o biološkom djetetu ili o djetetu iz drugog oblika roditeljstva.

9.2. Utjecaj tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj

Utjecaj tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj danas je sve intenzivniji, dublji i složeniji. Tehnološki napredak, uključujući sveprisutne digitalne uređaje i društvene mreže, značajno mijenja način na koji obitelji komuniciraju te sam proces odgoja. Iako tehnologija i mediji nude brojne prednosti, važno je da obitelji budu svjesne potencijalnih izazova i aktivno rade na usklađivanju digitalnih i osobnih interakcija kako bi osigurali uravnotežen i pozitivan razvoj djece.

Nastavno tome, kako bi bilo jasnije, ova kategorija pitanja započela je s pitanjem koje istražuje način na koji tehnologija i mediji oblikuju svakodnevne komunikacijske obrasce i interakcije među članovima obitelji. Mediji svakodnevno stvaraju navike i obrasce ponašanja kod pojedinaca koji kada su u okruženju s drugima, u ovom slučaju obitelji, reagiraju na svojstven način što utječe i na povezanost. U istraživanju Ravnić Radole (2024) na uzorku od 156 roditelja, istaknulo se da značajan broj djece rane i predškolske dobi koristi digitalnu tehnologiju, pri čemu su pametni telefoni najčešće korišteni uređaji (72.7%). Sugovornici u ovom slučaju ističu pozitivne aspekte poput održavanja veze na daljinu (S2), kao i negativne aspekte poput smanjenja druženja (S3, S7) i izazivanja svađa (S1, S8). Sugovornica 7 skrenula je pažnju na to je komunikacija postala kvalitetnija bez mobitela: *“A onda kada se malo odmoriš od mobitela onda zapravo počinješ više doživljavati svoju okolinu i više imaš potrebu razgovarat, i kvalitetnije razgovarat i tak”*. Shodno tome, sugovornica 3 uvidjela je *„da se sigurno nekad manje družimo zbog medija nego što bi trebali“*. S druge strane, sugovornici 2 tehnologija u obitelji predstavlja *„spas u našoj komunikaciji“*, odnosno sredstvo održavanja veze jer se ona i djeca sa mužem mogu *„čuti više puta dnevno na video pozivu, što jako puno znači za decu a i za njega koji je tamo daleko.“* Naravno, manja povezanost i narušena komunikacija dovodi i do problema u odnosima. Sugovornica 1 izražava nezadovoljstvo ukazujući da *„često dolazi do svađa zbog toga. Zabrana, kazni”*.

Tehnologija, posebno društveni mediji igraju značajnu ulogu u životima djece. Stoga roditelji često primjećuju njihov utjecaj na ponašanje i mentalno zdravlje djece. Dvije sugovornice gledaju na to prilično negativno i kritično. Prema riječima sugovornice 1, društvene mreže su jedan od *„demona“* koji predstavlja dodatan izazov u obitelji. U sličnom tonu, sugovornica 8 izražava zabrinutost ističući kako njezino troje djece pokazuje znakove ovisnosti, što se održava u njihovom ponašanju i emocionalnom stanju. *“Znaš šta, ti mediji su strašno zlo za našu djecu. Ali utječe na njih. Oni kad su puno na tome, oni postanu divlji,*

hiperaktivni, nekoncentrirani i sve ostalo... I oni su ti u stanju bit u miru, ne micat se dok su te spravice u rukama. Kad nema spravica svrbi, žedni su, gladni su, gore dolje, nemir nekakav, i to.“ Izjava sugovornice 6 ukazuje na pristup koji primjenjuje kako bi upravljala prekomjernim korištenjem video igara kod svoje djece. Kada djeca postanu previše uzbuđena ili frustrirana zbog igre, sugovornica intervenira smirivanjem i isključivanjem igre “... *ako baš malo previše poludi na igricu, isto se mora smiriti ili gasimo igricu*“. Kako je to sugovornica 7 primijetila, “*Pogotovo kad su u pubertetu, ne. Njima je to super, k'o da im daš stalno da jedu bombone.*” Ovakvo ponašanje je u istraživanju Ravnić Radola (2024), 40,9% djece reagira negativno kada im se oduzmu uređaji, a gotovo polovica roditelja primjećuje promjene u ponašanju svoje djece.

Chaudron i suradnici (2018) ističu da roditelji, bez obzira na to jesu li njihovi stavovi prema medijima pozitivni ili negativni, prepoznaju važnost usmjeravanja djece prema medijima i prihvaćaju da su mediji sastavni dio dječje svakodnevice što se pokazalo i u ovom istraživanju. S obzirom na to da sugovornice prepoznaju negativne posljedice koje digitalni uređaji mogu imati na razvoj djece, može se pretpostaviti da će ih to potaknuti na preispitivanje količine vremena koje njihova djeca provode koristeći ih te na razmatranje strategija za upravljanjem. U tom kontekstu, drugo pitanje ima za cilj istražiti postoje li definirana pravila i smjernice za korištenje tehnologije i medija unutar obitelji, te kako se provode. Regulacija i kontrola upotrebe tehnologije kod sugovornica se nastoji postići postavljanjem ograničenja i specifičnih pravila, kontrolom sadržaja te nadzorom. Na to ukazuje i istraživanje Ravnić Radola (2024) u kojem su roditelji uglavnom definirali jasna pravila o korištenju digitalnih uređaja (87.1%). Roditelji koriste različite oblike medijacije prilikom izlaganja svoje djece medijima. Ovi oblici najčešće se manifestiraju kroz vrijeme koje djeca provode koristeći medije, kao i kroz roditeljsku prisutnost tijekom tog vremena. Djeca najčešće koriste digitalne uređaje za igranje igara i gledanje videa. Istraživanje, također otkriva da 25,2% roditelja daje djeci digitalne uređaje zbog vlastitog mira, dok većina roditelja postavlja pravila o korištenju, koja djeca većinom poštuju (77,8%) (Ravnić Radola, 2024).

Nastavno na pravila, većinom sugovornice definiraju točno vrijeme kada djeca mogu koristiti digitalne uređaje. Na primjer, neka pravila omogućuju korištenje medija samo u određenim dijelovima dana i na određeno vrijeme, poput „*maksimalno 1 sat dnevno*“ (S3) ili „*samo vikendom*“ (S2). U nekim obiteljima, tehnologija je potpuno zabranjena tijekom određenih aktivnosti, kao što je objed, druženje s prijateljima (S4) ili boravak na selu (S8). Također, postoje pravila koja zabranjuju korištenje tehnologije „*najviše u trenutku kad nisu*

izvršeni zadaci. Ili u školi, ili uz neke obveze vezane uz kuću“ (S1). Ako djeca pokažu loše akademske rezultate ili neprikladno ponašanje, sugovornice će ograničiti ili ukloniti pristup digitalnim uređajima kao oblik kazne (S8). Također, sugovornice (S7, S5) naglašavaju potrebitost nadgledanja aktivnosti djeteta kako bi se spriječili neprimjereni kontakti. Važno je istaknuti kako sugovornica 6 obraća veliku pozornost na kontrolu sadržaja, govoreći da njeno dijete: *„Ne smije baš na bilo kaj ići na Internet i gledati... Da slučajno ako dođe na neki kanal, na YouTubeu, s obzirom da sad ima svega, blokiramo ako vidimo da nije“*. Iako je prijašnje istraživanje pokazalo da je više od polovice roditelja upoznato s aplikacijama za zaštitu djece na internetu, uključujući roditeljske kontrole i filtre sadržaja te da ih aktivno koriste (57,1%) (Ravnić Radola, 2024), u ovom istraživanju samo je jedna sugovornica istaknula ovakav način zaštite.

Sugovornica 7 ističe kako je njena tinejdžerica u jednom trenutku postala ovisna, naglašavajući da je su kao roditelji *„vidjeli baš da to je išlo dosta daleko“* i kako su zato *„ograničenja morali postaviti“* te da su tek *„poslije nekako balansirali“*. Pokušaj balansiranja tih granica je ono čemu roditelji uglavnom teže. To je vidljivo i u odgovoru sugovornice 4 koja ističe potrebitost stvaranja zdravih granica i odgovornosti: *„Nisam sklona striktnim zabranama po pitanju korištenja tehnologije, već postavljanju zdravih granica i učenju osobne odgovornosti“*. U anketnom istraživanju koje je provela Jularić (2020) na uzorku od 49 roditelja djece rane i predškolske dobi, rezultati su pokazali relativno visok stupanj roditeljske kontrole nad korištenjem medija. Od ispitanih roditelja, 58,3% djece gleda medijske sadržaje isključivo pod nadzorom roditelja, 52,1% djece provodi više vremena u igri bez medijskih sadržaja, a 70,8% roditelja prati sve sadržaje kojima su njihova djeca izložena. Nadalje, iako visok postotak roditelja (87,1%) vjeruje da su educirani o mogućim opasnostima i zaštititi djece na internetu (Ravnić Radola, 2024), ta percepcija možda ne odražava stvarnu razinu njihove informiranosti i pripremljenosti. Mnogi roditelji mogu biti svjesni osnovnih opasnosti, poput *cyberbullyinga* ili izloženosti neprimjerenom sadržaju, no često nemaju dublje razumijevanje složenijih problema poput digitalnih tragova, online prevara ili sofisticiranih metoda manipulacije i eksploatacije djece. Osim toga, osjećaj lažne sigurnosti može proizlaziti iz ove percepcije educiranosti, što dovodi do vjerovanja da poduzimaju sve potrebne mjere, dok zapravo možda propuštaju kritične aspekte zaštite. Takvo uvjerenje može rezultirati nedostatkom aktivnog praćenja dječjih aktivnosti na internetu. Dodatno, roditelji koji smatraju da su dovoljno educirani možda neće tražiti dodatne informacije ili sudjelovati u daljnjim edukacijama, što može smanjiti njihovu sposobnost da odgovore na nove i razvijajuće prijetnje u digitalnom

okruženju. Stoga je važno preispitati ovu percepciju i poticati kontinuirano obrazovanje i osvješćivanje roditelja o sveprisutnim i promjenjivim rizicima na internetu.

Trećim pitanjem u ovoj kategoriji istražili su se pozitivni i negativni aspekti korištenja tehnologije i medija u kontekstu odgoja djece. S obzirom na dosadašnje teme u ovom poglavlju jasno je da su sugovornice uglavnom isticale negativne aspekte tehnologije. U istraživanju Chaudron i suradnika (2018) u Europi, utvrđeno je da roditelji imaju bolje razumijevanje negativnih učinaka medija i mogućih opasnosti nego pozitivnih aspekata. Neki od navedenih u analiziranim intervjuima uključuju prekomjerno korištenje, izloženost nepoželjnim sadržajima, frustracije zbog trendova, negativne utjecaje na ponašanje i cyberbullying. Sugovornica 2 je pomalo kontradiktorna u svojim stavovima gdje s jedne strane misli „*da su jako izloženi nepotrebnim informacijama*“, a s druge strane mišljenja je „*da nema loše strane današnje tehnologije*“ i „*da je njena jedina mana prekomereno korišćenje*“. Sugovornica 4 usuglasila se sa mišljenjem da: „*Definitivno pretjerana konzumacija sadržaja na internetu utječe na ponašanje djece*“, no da je, „*Velika dostupnost informacija je istovremeno i prednost i nedostatak jer brzo počnu pratiti razne trendove koji se brzo izmjenjuju i onda se lako dovode u stanje frustracije ili nezadovoljstva jer nemaju kapacitet to pratiti*“ te da su baš to „*izazovi na koje treba skrenuti posebnu pozornost.*“ Prekomjerno korištenje koje može dovesti do ovisnosti, na što je ukazala sugovornica 7 čije je tinejdžerica „*baš bila jako zakačena za društvene mreže*“. Dok sugovornica 1 ističe da vidi „*samo nedostatke*“ u obliku „*oduzimanje vremena i pažnje*“, sugovornica 6 ističe nekoliko problema povezanih s korištenjem tehnologije od čega su najveći problem: „*(...) sadržaji. I recimo možda neki cyberbullying. Isto koji se može dogoditi kak djeca postaju veća. I možda malo bježanje previše u virtualni svijet.*“ Djeca, kako rastu, mogu biti izložena sadržajima na internetu koji nisu primjereni njihovoj dobi. Ovi sadržaji mogu uključivati nasilne, seksualno eksplicitne ili na drugi način neprikladne informacije koje mogu negativno utjecati na njihovu emocionalno i psihičko stanje. Sugovornica 3 opisuje kako: „*naravno postoje stvari kojima ne bi trebali biti izloženi, ali jesu*“. Također, uz aktivnost na Internetu raste i rizik da djeca postanu žrtve cyberbullyinga, što se odnosi na uznemiravanje ili maltretiranje putem digitalnih platformi. Ovo može uključivati prijetnje, uvrede, širenje laži ili isključenje iz online grupa, što može imati ozbiljne posljedice na mentalno zdravlje djece. Sugovornica 5 isto to opisuje kao „*(...) gluposti koje se nađu. Od dopisivanja s prijateljima do ružnih riječi, ružnih poruka. Djeca to koriste i svađaju se prek' mobitela, vrijeđaju se.*“ Sugovornica 6 također upozorava na problem pretjeranog uranjanja u virtualni svijet, gdje djeca mogu tražiti bijeg od stvarnog života. To može dovesti do smanjenja njihove sposobnosti za

suočavanje sa stvarnim izazovima života i odrastanja, stvaranja otpornosti te negativno utjecati na njihove međuljudske odnose i dnevne obaveze. Komunikacija s nepoznatima je još jedna od prijetnji online od koje sugovornice strahuju i zbog čega se stvara još veća potreba za nadzorom djece. Sugovornica 7 opisuje u tom kontekstu svoje iskustvo: „*I onda kad sam išla iskontrolirat mobitel odmah sam skužila da se počela javljat znaš nekim ljudima koje ne pozna. I ja onak', odmah sam dobila slom živaca. Nemoj se ni sa kim slučajno nalaziti u parkiću, nemoj...*” jer nitko ne želi da „*ljudi koje ne poznamo, da nam baš uđu u život na taj način*“ (S5). S obzirom na ulogu medija u odgoju djece, važno je istaknuti zabrinutost sugovornice 8 koja izražava duboku zabrinutost zbog izloženosti djece opasnim sadržajima, označujući ih kao „*gluposti opasne za njih*“. Ona ne prepoznaje nikakve prednosti u tehnologiji, već naglašava da ona uzrokuje opsesiju, nemir i loše ponašanje. Spominjanje „*priče o ljepilima, snifanjima i vide tamo svašta*“ odražava njen strah da djeca putem mobitela mogu doći u kontakt s opasnim praksama. U istraživanju Jularić (2022), 39,7% ispitanika navodi da je njihovo dijete bilo izloženo nasilnim i neprimjerenim sadržajima putem medija, što predstavlja najveći strah roditelja čija se djeca koriste digitalnim medijima (Jularić, 2022).

Vodeći se odgovorom sugovornice 7 o prednostima i nedostacima tehnologije, ovo je kao i sve „*pitanje balansa i omjera u životu, ne. Ništa nije crno ili bijelo. Ništa nije skroz dobro ili skroz loše*“. Nastavno tome, bitno je govoriti o edukativnim aspektima tehnologije, pozitivnim stranama. Roditelji koriste tehnologiju kao alat za obrazovanje i razvoj djece. Mnogo je prednosti koje mediji pružaju, uključujući, korištenje edukativnih sadržaja, brzu dostupnost informacija i pomoć u svakodnevnim zadacima. Sugovornica 7 slaže se s time: „*da se na internetu može jako puno toga naučiti. Ako želiš. Sad ovisi koje te područje zanima, al' mislim da sve možeš*“, i da djeca „*Svakako mnogo toga uče kroz medije...*“ (S3). Prema sugovornici 4: „*brza dostupnost informacija kada je dijete znatizeljno oko nekog edukativnog sadržaja, poznavanje tehnologije koja će mu definitivno koristiti u obrazovne i kasnije poslovne svrhe*“, smatra se velikom prednošću. I prema prethodnim istraživanjima, roditelji su najčešće isticali zdravstvene posljedice, sporiji kognitivni razvoj, manjak socijalizacije kao najnegativnije aspekte medija, dok su edukaciju, informiranje i dodatni kognitivni razvoj prepoznali kao najpozitivnije aspekte (Jularić, 2022; Bošnjaković, 2023).

Kako naglašava sugovornica 4, bitno je da se: „*Trudimo i jedni druge osvještavati o tome i koristiti ih na način da nam služi (...)*“ Zaista, potreban je trud da se tehnologija koristi na konstruktivan način, uz istovremeno educiranje i podržavanje članova zajednice u tom

procesu. I u istraživanju Jularić (2022), 58,1% roditelja potvrdilo je razgovor o medijskim sadržajima kojima su izložena kao najčešću metodu odgoja. Nastavno na tu ideju, dolazimo do teme o potrebitosti za pojačanom edukacijom koja se pojavila kroz 2 pitanja, jedno koje se odnosi na sposobnost prilagodbe stalnim i brzim promjenama u svijetu tehnologije, i drugo kojemu je cilj bio istražiti razinu svijesti i obrazovanja o medijskoj pismenosti unutar obitelji te kako se ta kompetencija razvija među njenim članovima. Podaci dobiveni iz intervjua predstavljaju dva ključna elementa ove teme omogućavajući njeno dublje razumijevanje. Potreba za pojačanom edukacijom o medijskoj pismenosti obuhvaća dva ključna aspekta: potrebu za integriranjem medijske pismenosti u obrazovni sustav i razlike u poznavanju tehnologije između generacija. Prvotno je bitno naglasiti da većina sugovornica nije upoznata s pojmom medijske pismenosti. Sugovornice (S2, S4, S7) koje su upoznate, ističu da je medijska pismenost izuzetno važna i da bi trebala biti temeljitije zastupljena u obrazovnom sustavu. Medijska pismenost ključna je zadaća roditelja za sigurno i kvalitetno korištenje medija djece. Roditelji prvo moraju savladati ovu kompetenciju kako bi je prenijeli djeci. Prema tome, sugovornica 4 naglašava: *"Smatram da je to izrazito važno i mislim da bi to trebao biti zaseban predmet već u osnovnim školama. Djeca imaju u osnovnoj školi određene teme unutar sata Hrvatske jezika, a koje uključuju lekcije iz medijske pismenosti, no mislim da bi se tom tematikom trebali odgojno i više pozabaviti unutar obrazovnog sustava."* Također, predlaže da bi medijska pismenost trebala biti zaseban predmet u osnovnim školama, dok sugovornica 2 ističe da je biti medijski pismen postalo neophodno u modernom svijetu.

„Obrazovnim ustanovama svakako je potrebna pojačana naobrazba iz područja medijske pismenosti kako bi je prenijeli djeci, a zabrane bi trebale biti samo nulti korak jer djecu treba odgajati, educirati, osvještavati, a samim činom zabrana se to ne postiže.", kritički objašnjava sugovornica 4. Umjesto da se oslanjaju samo na zabrane, koje nisu učinkovite za odgoj i edukaciju djece ističući primjer nove zabrane korištenja mobitela u školskim ustanovama. Prema istraživanju Bošnjaković (2023), 40% ispitanika smatra da dobro poznaje i koristi medijsku pismenost, a više od 50% ispitanika aktivno primjenjuje načela medijske pismenosti u odgoju. Istraživanje definira "savladavanje kompetencije medijske pismenosti" kao sposobnost razumijevanja, analize, kritičkog vrednovanja i sigurnog korištenja medijskih sadržaja. Iako rezultati pokazuju pozitivne trendove, mali postotak onih koji potpuno promiču medijsku pismenost ukazuje na potrebu za dodatnim naporima u edukaciji i širenju svijesti o ovoj važnoj kompetenciji (Bošnjaković, 2023).

Generacijski jaz u razumijevanju i upravljanju tehnologijom očigledan je iz iskustava sugovornica. Sugovornica 7 smatra: „*da je edukacija jako važna. Zato mislim da će tvoja generacija puno bolje se znat nosi s izazovima tehnologije ako ćete imat djecu, valjda hoćete.*” Smatra da će mlađe generacije biti bolje pripremljene za tehnološke izazove baš zato što su tome i poučavane, dok se starije generacije mogu zaštititi priznanjem: „*Nisam generacija medijske pismenosti, tak da ja kaskam za njima*” (S5). Ova razlika u poznavanju tehnologije stvara izazove za starije generacije u prilagodbi novim fenomenima poput online nastave. Nastavno tome, sugovornica 8 objašnjava koliko je teška prilagodba još starijih generacija, njenih roditelja novim tehnologijama i fenomenima kao što je online nastava. „*On je na Teamsu, stari ljudi ne znaju, pa kažu kako nije učio. Onda ja moram njima starijima obrazložiti te stvari. Ponavljam, ja nisam za to, ali ne mogu ja sad dijete isključiti kad smo svi, živimo u tom vremenu.*”, priznajući pritom vlastite poteškoće u prilagodbi, ali i nužnost prihvaćanja i korištenja tehnologije u suvremenom životu (S8).

Roditelji i odgojitelji često se osjećaju bespomoćno pred novim digitalnim medijima. S jedne strane, svjesni su važnosti novih medija u životima svoje djece, dok s druge strane strahuju od njih jer ih ne poznaju dovoljno. Stoga je od ključne važnosti medijska edukacija za roditelje i odrasle, kako bi se smanjio osjećaj jaza između generacija i kako bi roditelji mogli na primjeren način uvesti svoju djecu u svijet medija. Mandarić (2012) naglašava kako se zbog nedostatka znanja, roditelji, odgajatelji i učitelji često fokusiraju na zaštitu od negativnih utjecaja medija, dok manje pažnje posvećuju razvoju kritičkog mišljenja i odgovornom filtriranju medijskih sadržaja (Đuran i sur., 2019). Ukratko, na temelju ovih podataka dobivenih od sugovornica, jasno je da postoji hitna potreba za poboljšanjem obrazovanja o medijskoj pismenosti u školama, uz svjesnost o generacijskom jazu koji utječe na sposobnost starijih i mladih da se adekvatno nose s tehnološkim izazovima.

9.3. Vrijednosti u različitim obiteljima, način promicanja i suočavanje s konfliktnim vanjskim utjecajima

Obitelj je primarna socijalizacijska sredina u kojoj djeca usvajaju temeljne vrijednosti, norme i stavove koji će oblikovati njihovu osobnost i buduće ponašanje. Zato promicanje vrijednosti unutar obitelji ima presudnu ulogu u odgoju i obrazovanju djece te je temelj za zdrav emocionalni i društveni razvoj djece, omogućujući im da postanu odgovorni i empatični članovi društva. U suvremenom društvu, gdje su djeca izložena raznim vanjskim utjecajima kroz medije, vršnjake i odgojno-obrazovne institucije, uloga obitelji postaje još važnija. Svjedoci

smo učestalih društvenih promjena koje najviše pogađaju djecu i mlade, jer odrastajući u takvom okruženju, suočavaju se s kontradiktornim, zbujujućim i nejasnim porukama, što dovodi do nestabilnog sustava vrijednosti. Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih od posebne su važnosti za razvoj društva“ (Miliša i sur., 2015). Stoga je potrebno fokusirati se na strategije koje roditeljima mogu pomoći u učinkovitoj komunikaciji i prenošenju vrijednosti. To uključuje razvoj emocionalne inteligencije, kritičkog razmišljanja, odgovornosti i sposobnosti za donošenje odluka. Promicanje vrijednosti nije samo pitanje poučavanja određenih normi, već i stvaranja okruženja u kojem se djeca osjećaju sigurno, podržano i voljeno.

U ovoj kategoriji, kao početni korak, ključno je bilo identificirati koje se vrijednosti promiču unutar obitelji. Među njima se izdvajaju pristojnost, empatičnost, poštivanje granica, obiteljska povezanost, poštovanje, pristojnost, povjerenje, iskrenost, ljubav, tolerancija te vjerske vrijednosti. U kontekstu prijenosa vrijednosti, istraživanja sugeriraju da roditelji obično nastoje prenijeti djeci one vrijednosti koje sami smatraju važnima. Visković (2018), oslanjajući se na prethodna istraživanja, ističe da su među tim vrijednostima ljubav i obitelj, što se potvrdilo i ovdje. Također, Baer i sur. (1996) su analizom podataka prikupljenih tijekom istraživanja World Values Survey od 1981. do 1983. godine u 22 zemlje svijeta utvrdili da roditelji, u svim zemljama uključenim u istraživanje, ističu iskrenost, pristojnost, toleranciju i poštovanje drugih kao najvažnije vrijednosti koje žele prenijeti svojoj djeci. Očito je da se ove vrijednosti univerzalno smatraju poželjnima (Ferić, 2009).

Uzmemo li za primjer Hrvatsku i usporedimo rezultate iz Europskog istraživanja vrednota iz 1999. godine, vidimo da čak 98,2% hrvatskih građana smatra obitelj kao važnom vrijednosti (Maleš i Kušević, 2011). S druge strane, prema istraživanju Nikodema i Aračića (2005), najcjenjenije vrijednosti u hrvatskom društvu su bogatstvo (46,8%), uspjeh (34,4%), zdravlje (30%), moć (23,1%), društveni položaj (21,9%) i djeca (20,7%), što ukazuje na kontradiktornu poruku koju primaju djeca i mladi.

Neke sugovornice su navele specifične vrijednosti koje smatraju ključnima za razvoj i funkcioniranje obitelji. Sugovornica 4 navodi: *"Učiti ga pristojnosti, empatičnosti i poštivanju vlastitih i tuđih granica"*. Sugovornice 8 i 5, koje su dio udomiteljskih i posvojiteljskih obitelji, naglašavaju ljubav, povjerenje i poštivanje kao izuzetno bitne vrijednosti koje pridonose kvalitetnoj obiteljskoj dinamici. Sugovornica 8 ističe ritual koji podržava i podsjeća na vrijednost obiteljske povezanosti: *"(...) mi sebe nazivamo i kažemo kad dođemo doma i kad se*

zagrlimo, oni kažu, 'mama, tata, mi smo jezgrica'. Sugovornica 5 naglašava: "najveća vrijednost jedne obitelji je ljubav. Da nema te ljubavi, ne bi danas ni bilo udomitelja. Najprije moraš imati ljubav. Naravno, tu je i povjerenje. A također moramo biti i tolerantni..." Uz već naveden vrijednosti kod prijašnjih sugovornica, sugovornica 7 naglašava važnost slobode i autonomnosti kao jedne od ključnih vrijednosti: „Pa definitivno i liberalno razmišljanje isto. Znači sloboda općenito kao pojam, znači da smo slobodni ljudi. Da imamo pravo na svoj odabir, kakav god on bio, ali da je naš."

Zanimljivo je primijetiti da su vjerske vrijednosti u obiteljima podijeljene između tradicionalne kršćanske religioznosti i nereligioznosti. Religiozne sugovornice prakticiraju svoje vjerske vrijednosti kroz obrede specifične kršćanstvu, kao što su molitve, odlazak na misu i obilježavanje vjerskih blagdana. Baš prema tim vrijednostima orijentira se sugovornica 1 koja svoju djecu uči prema 10 Božjih zapovijedi: "Ljubi bližnjeg svoga, govori istinu, budi vrijedan, vrijedan i marljiv. Zapravo one zapovijedi koje su deset zapovijedi Božjih, vjera". Sugovornica S8 opisuje kako njihova obitelj prakticira katoličku vjeru na umjeren način. Njihovo sudjelovanje u vjerskim obredima ograničeno je na obavezne aktivnosti poput vjeronauka i važnih crkvenih događaja, no molitva je kroz dan prisutna. "Katolici smo, mislim, ja volim religiju. Ali nismo mi sad fanatici, da se stalno molimo i to. Ide se u Crkvu kad se mora za vjeronauk, za to, ali da smo mi sad posjetioci svake nedjelje, ne. Molimo se, kad je neki veći blagdan za stolom. I učiš ih vjeronauku i to. I navečer prekrižite se anđelu čuvaru" (S8). Kada je dijete u obitelji izrazilo sumnju u vrijednost ovih vjerskih praksi, temeljem komentara prijateljice, sugovornica je naglasila: „Onda ja kažem, njoj je to glupost, nama nije”, ističući važnost religije.

Tijekom intervjua s druge dvije sugovornice, spontano se nametnula tema religije, posebice u kontekstu usporedbe njihovog odgoja u primarnoj obitelji s vlastitim metodama odgoja. Njihov obrazac prikazuje čest slučaj gdje roditelji biraju odgajati svoju djecu suprotno od načina na koji su sami bili odgajani, uviđajući više nedostataka nego koristi u određenim pristupima. Tako sugovornice 6 i 7 odgajaju svoju djecu bez religijskog pritiska, omogućujući im slobodu izbora u pogledu vjere. Sugovornica 7 opisuje razvoj takvog pristupa na sljedeći način: "Evo, na primjer, tu je sada to pitanje vjeronauka. Budući da smo tradicijski vezani za sakramente... Marko je bio protiv da idu na vjeronauk, a ja sam rekla: 'Pa, ajmo njih pitat žele li ili ne žele ići na vjeronauk.' (smijeh) I one su obje izabrale da idu, zato što su išli svi. Tako da su to, na primjer, obavile. Sada više uopće ne idu u Crkvu, jer su postale kritične prema

Crkvi, tako da je to na njihovu odluku. Ja sam za to da one mogu izabrati što je njima najbolje." Sugovornica 6, koja se identificira kao agnostik, retrospektivno kritizira prenošenje religioznih vrijednosti kroz odgoj, posebno uspoređujući ga s vlastitim iskustvom odgoja od strane majke koja je bila „vjerski fanatik“. Za nju je to značilo neprihvatanje i kritiziranje. „*Pa recimo, moja majka je vjerski fanatik tako da ja nisam baš imala neki idealni odgoj. Dakle bilo je „my way ili highway“, bez nekog propitkivanja. I to mi se nije sviđalo. Ili recimo, isto tako, tvoje mišljenje nije bitno, zakaj si takva, zakaj si onakva, to se ne bi sviđelo susjedima, to se ne bi sviđelo Bogu. Tako da je ono što sam ja htjela za svoju djecu, u biti, to se trudim ispunjavati. Ono, dakle, da ti vrijediš, ne gleda te nikakvi čikica s neba i prati svaki tvoj pokret, i tako oko toga. Iskreno, učim ih da budu dobri ljudi i možda sam zbog toga ja skroz smaknula religiju. Osim ono, informativno, ako ih nešto zanima, na to odgovorim ali ih ne strašim s ničim niti im namećem te religijske stvari“ (S6).*

Jedna velika tema u vrijednostima suvremenog roditeljstva je promicanje različitosti i tolerancije. Pitanjem s tom temom dobio se uvid u način integracije ovih vrijednosti. Neki od načina su: ukazivanje na potrebu poštivanja različitosti, prihvaćanje seksualne različitosti, obrazovanje o različitostima, učenje tolerancije i jednakosti, empatija, prilagodba. Ovi načini promicanja vrijednosti se najviše primjenjuju kroz razgovor. Važno je istaknuti da je sugovornici 8 prilagodba na javno izražavanje homoseksualnosti prilično teška: *“Mene Lana pita zašto se ove dvije cure ljube. A ja kažem pa zato što to nije normalno. Evo, ja mislim.. meni to nije. Ja sve razumijem, sve okej, ali meni to nije normalno. Tko hoće, izvoli, sve u redu, ali... a opet ne znam što me čeka u životu. Šta da kažem. Ja njima kažem, to je njihov odabir, njihov izbor, one se dvije vole. Mama i tata nisu takvi. Mi smo u nekakvom svijetu da su muž i žena zajedno, normalno, da idemo u svatove. Opet pričam.”* S druge strane, sugovornica 7 s homoseksualnim djetetom koje je odustalo od mijenjanja spola podržala je takav razvoj prihvaćanjem i otvorenom komunikacijom što je rezultiralo povjerenjem i sigurnosti djeteta: *“... * uvijek znala da ona nama može uvijek reći, što god. Ona je odmah svojoj psihologici rekla da ona zna da ona nama može reći. I to mi je onak, super. Zato što, ja sam njoj nekako oduvijek. Zato što sam vidjela kakva je, nekako znaš.. Nisam išla kontra kao, joj ti gejevi su grozni, da ju prebacim na drugu stranu, zato što je to nemoguće.”* Slično sugovornici 8, sugovornica 1 ističe da uči djecu *“da trebaju poštivati tuđe, ali držat do svojega. I da bez obzira boja, vjera, seksualna pripadnost, da je nebitno. Čovjek je čovjek”*. Jedna od zanimljivih metoda koju je bitno istaknuti u ovom kontekstu je prakticiranje putovanja, koja omogućuju djetetu da kroz vizualne podražaje i iskustva različitih kultura i ljudi nauči važnu lekciju o ljudskoj raznolikosti.

Sugovornica S2 naglašava da putovanja omogućuju djeci da vide kako su "svi ljudi na ovom svetu drugačiji" i da "upravo tu leži sva lepota ovog sveta." Kroz ova iskustva, dijete uči: „*Da upravo zbog toga prihvati svakog bez obzira na sve*“ (S2). Sugovornica 6 se i sama suočila sa diskriminacijom, tako da svoju djecu uči otvorenosti i empatiji. „*Tako da tu klince jako drilam da nikad ne smiju nekoga suditi na prvu i da moraju pokazivati empatiji prema drugima*“ (S6).

Čovjek određene vrijednosti može zastupati, no način njihovog utjelovljenja često je diskutabilan. Sljedećim pitanjem pokušao se dobiti uvid u metode i prakse koje roditelji koriste za prenošenje ključnih obiteljskih vrijednosti na djecu. Sugovornice uglavnom izriču da vrijednosti prenose svojim primjerom i razgovorom. Sugovornica 3 objašnjava važnost toga i svjesna je da djeca baš tim načinom najbolje mogu utjeloviti određene vrijednosti. „*Tako što im svakodnevno pokazujemo primjerom. Djeca su ogledalo nas, ne mislim pritom na četverogodišnjaka koji ima tantrum, već na neke sitnice kao što su npr. dijeliti kekse, reći oprost kad pogriješi, pomoći pospremit prijatelju.*“ Sugovornica 6 razgovorom poučava djecu „*kad se baš neka prilika ukaže*“. Takav pristup je također učinkovit jer u trenutku kada se prilika spontano ukaže djeca lakše povežu naučene vrijednosti s konkretnim situacijama u stvarnom životu. Takvo učenje je onda lakše shvatljivo i dalje je vjerojatnije da će biti primijenjeno. Također, razgovor je uvijek dobrodošla metoda kojom djeca uče kritički razmišljati o situacijama i donošenju odluka, umjesto da samo slijede pravila bez razumijevanja. To ih potiče da razviju sposobnost kritičkog razmišljanja i donošenja vlastitih odluka u skladu s usvojenim vrijednostima.

Osim razgovora, sugovornica 5 ističe važnost uključivanja udomljene djece u različite aktivnosti kako bi im se omogućio dublji osjećaj pripadnosti obitelji. Prema njenim riječima: „*Svako dijete treba obitelj i onda mi za te praznike i te blagdane strašno puno vremena posvećujemo toj djeci. Vodimo ih svugdje: u udruge, na kazališne predstave, u kino, na sve moguće priredbe, pokloni.*“ Aktivnosti kao što su posjeti kazalištu i sudjelovanje u priredbama ne samo da doprinose obogaćivanju njihovog iskustva, već također pomažu u izgradnji pozitivnih uspomena i jačanju emocionalnih veza unutar obitelji. Kroz ove zajedničke aktivnosti, djeca razvijaju osjećaj da su dio obitelji, što je posebno važno za udomljenu djecu koja se možda suočavaju s izazovima prilagodbe i stvaranja novih odnosa.

Nastavno na temu obiteljskih vrijednosti i odgojnih praksi, suvremeno društvo suočava se s brojnim promjenama koje oblikuju različite aspekte odgoja. Sugovornice u svojim pričama ističu kako ove promjene utječu na obiteljski život i odgojne strategije. Kroz njihove priče

pojavljaju se različiti fenomeni koji odražavaju ove utjecaje; utjecaj zapadnjačke kulture, utjecaj medija i konzumerizma, generacijski jaz u odgoju i razumijevanju tehnologije, promjene u obiteljskim vrijednostima, strah od budućnosti. Vrijednosne orijentacije mladih, kao i cjelokupne populacije, od ključne su važnosti za razvoj društva. One predstavljaju putokaze koji ukazuju na smjer promjena unutar određene kulture ili društva (Miliša i sur., 2015) zbog čega je vrlo važno obratiti pozornost na današnje vrijednosti mladih. Mediji također oblikuju stavove i vrijednosti djece, ne zahtijevajući sudjelovanje drugih članova obitelji ili prijatelja, te sami po sebi predstavljaju dovoljan izvor zabave i uzora za dijete (Jularić, 2022).

Sugovornica 5 u tom kontekstu ističe zapadnjačku kulturu i problematiku mladih roditelja: *„Jako puno toga nam je donio zapad. Jako puno dobrih stvari, ali jako puno i loših stvari. Ja sam najstarija mama u razredu. Zapravo nisam ni mama, nego sam im teta. Najprije bi trebalo odgojiti roditelje ove mlade da bi oni mogli odgajati svoju djecu.“* Zapadnjačka kultura donijela je mnoge promjene koje starije generacije ne doživljavaju uvijek pozitivno. To stvara jaz između različitih generacija roditelja, jer stariji roditelji često smatraju da su mladi roditelji previše pod utjecajem zapadnih vrijednosti i ne znaju kako ispravno odgajati djecu. Ista sugovornica ističe svoj kodeks oblačenja dok je ona pohađala školu i današnje razlikovanje učenika *„po Nikeu, Adidasu, Fili, Tom Tailoru i ne znam čemu. Opet, naravno, da su to veliki utjecaji medija. To je donijelo negativne stvari... Mi smo veliki protivnici toga i ispadamo malo čudaci. Ja ne dam da moja curica u 5. razredu ide na geliranje noktiju“*, ističe sugovornica 5. Danas su djeca su izložena reklamama i medijskim sadržajima koji imaju velik utjecaj na ponašanje i vrijednosti djece. Često ti sadržaji promoviraju materijalizam određenim modnim trendovima, što roditeljima otežava održavanje tradicionalnih vrijednosti. Postoji značajan razdor između strožih, tradicionalnih metoda odgoja starijih generacija i opuštenijeg pristupa mlađih roditelja. Kao što navodi sugovornica S8: *„Evo naši prijatelji su već bake. Ja smatram da smo mi ipak malo stroži, neću reći konzervativni. Ali neke stvari ne dopuštamo. Međutim, danas se teško u današnjem svijetu s tim mogu boriti. Ako je nas trećina strogo, a ostatak raspušten, onda ne mogu utjecati na to.“* Ovakva razmišljanja u skladu su s istraživanjem na 202 ispitanika iz Hrvatske koje je usporedilo vrijednosne prioritete mladih i njihovih roditelja. Pokazala se sličnost u vrijednostima poput društvene pravde, uslužnosti i obiteljske sigurnosti. Međutim, mladi više cijene slobodu, jednakost i odanost, dok religioznost i poštivanje tradicije smatraju manje važnima (Družinec, 2016). Zanimljivo je i istraživanje provedeno na uzorku od 122 studenta koje pokazuje da studenti na popisu najvažnijih vrijednosti ističu slobodu, jednakost i obiteljsku sigurnost. S druge strane, među najmanje važnim vrijednostima navode

bogatstvo i poštivanje tradicije (Buljubašić Kuzmanović i Simel, 2010). Očito je poštivanje tradicije U Hrvatskoj, pa tako i vrijednosti i svih dimenzija života i razmišljanja koja idu u vezu s tim u opadanju već više od 10 godina, što je vrlo razvidno s obzirom na trendove i razmišljanja i ovih sugovornica.

Također, starije generacije suočavaju se s izazovima prilagodbe brzom tehnološkoj promjeni, dok mlađe generacije imaju više iskustva s tehnologijom. Ovo stvara poteškoće u odgoju djece koja su od najranije dobi okružena tehnologijom. Sugovornica S7 objašnjava: „*To je došlo toliko naglo da nismo imali tu neku prilagodbu. Mislim da će to sa današnjim roditeljima biti malo jednostavnije zato što će biti bolje educiraniji.*“

Nadalje, nedostatak prihvaćanja različitosti u društvu prenosi se na djecu. Tada škole igraju ključnu ulogu u promicanju tolerancije. Starije generacije često imaju konzervativnije stavove prema homoseksualnosti zbog čega sugovornica S6 naglašava: „*U biti najviše to što možda kod nas fali. Da ljudi baš ne prihvaćaju različitosti. I onda to prenesu na djecu. Vjerujem da škola može pomoći.*“ U tom kontekstu, sugovornica S7 dodaje: „*Moja mama je učila da je homoseksualizam devijacija. Ja mislim drugačije i to je to. Ne možemo si tu puno pomoći.*“ Uz to, obiteljske vrijednosti se mijenjaju s vremenom, pri čemu mlađe generacije pokazuju veću otvorenost prema različitostima i promjenama. Iako ove promjene potiču veću toleranciju, starije generacije često osjećaju nesigurnost zbog gubitka tradicionalnih vrijednosti. Sugovornica S6 opisuje: „*ove novije generacije idu u korak s tim promjenama. Sad, nije problem čak u njima, nego ovim starijima koji kočte to sve*“. Takvu situaciju povezuje i sa našom kulturom, s tim da je to „*možda vezano za naše podneblje Balkana. Recimo, ja sam dosta kasno shvatila.*“ Sugovornica izražava zadovoljstvo zbog informiranosti današnjeg vremena o temama vezanim za spolni identitet i rodnost, „*...drago mi je da oni odrastaju u ovom vremenu. Imaju puno više informacija i mogu i oni puno ranije otkriti ako i oni spadaju, bez straha. Mogu biti drugačiji. Mislim, okej, na Balkanu malo teže, ali puno je lakše nego prije 20 godina*“. Na tragu ovoga razmišljanja, Armato i suradnici (2012), ističu da djeca iz istospolnih obitelji često bolje uče o toleranciji, razumijevanju i prihvaćanju različitosti, no njihova socijalna prihvaćenost može biti otežana zbog nerazumijevanja u društvu (Visković, 2018). U tom kontekstu, jedna od ključnih uloga roditelja je zaštititi dijete od negativnih utjecaja društvene okoline tijekom djetinjstva, dok ga istovremeno pripremaju za život unutar te zajednice (Rosić i Zloković, 2003).

S obzirom na taj brzi tehnološki napredak i informiranost, djeca danas odrastaju s tehnologijom i postaju digitalni urođenici (Prensky, 2010), što starijim generacijama roditelja i

učitelja može biti teško razumjeti i pratiti (Nikolić, 2024). Međutim, generacijski jaz ne bi trebao postojati, jer su se okolnosti promijenile i svi bi trebali postati digitalno educirani te se aktivno posvetiti medijskoj pismenosti u svakodnevnom životu (Ciboci, Labaš, 2019). Sugovornica S8 primjećuje: *“ Ja u osnovnoj školi nisam imala informatiku. Znači što se tiče informatike, kompjutera, tableta, televizije ako trebaš, on ti to sve složi. Mi smo se iznenadili kol'ko to dijete pozna neke stvari.”*

Naravno, i metode discipliniranja su se promijenile, prelazeći iz strožih tradicionalnih metoda prema suvremenijim pristupima koji naglašavaju dijalog i razumijevanje. Ovo može dovesti do sukoba između starijih generacija, koje preferiraju strože metode, i mlađih koje koriste blaže pristupe. Sugovornica S8 primjećuje uz prikaz situacije u školi: *„Znači učiteljica iz matematike mora napustiti razred jer ona ne može više s njima bit. Tog u moje vrijeme ne bi bilo. I ona je napustila sat iz matematike jer ona nije mogla. Znači 5., 6.razred. ja kažem da to nije u redu. U moje vrijeme bi te netko poslao u kut, u moje vrijeme je bilo packi, šibe. A to sad kad njima kažeš je ne..“*

Mnogi roditelji osjećaju strah zbog brzih promjena u svijetu i njihovog utjecaja na odgoj djece. Brzi tehnološki napredak i društvene promjene stvaraju nesigurnost, zahtijevajući stalnu prilagodljivost i otvorenost. Jurčević (2008) naglašava kako za stvaranje pravednijeg i empatičnijeg svijeta nije dovoljna samo želja, već i znanje kako bi se pronašli bolji putovi. Globalizacija, kao dio tih promjena, ne treba izazivati strah ako se svijet i njegov razvoj bolje razumiju. Dublje poznavanje svijeta može ublažiti strahove i nesigurnost vezane uz njegovu budućnost, što je ključno i za roditelje koji se suočavaju s izazovima odgoja u promjenjivom okruženju (Jurčević, 2008). Sugovornica S3 izražava zabrinutost ovim riječima: *„kad vidim kakvo je stanje u svijetu zaista me strah vremena u kojem živimo i odgajamo djecu.“*

S obzirom na prethodno navedene promjene, u nastavku su predstavljeni načini suočavanja s konfliktima između vrijednosti i vanjskih utjecaja. To često uključuje pružanje emocionalne podrške djeci i održavanje otvorenog dijaloga. Roditelji se trude zaštititi svoju djecu od negativnih utjecaja društva, ali i pripremiti ih za suočavanje s izazovima koje mogu susresti izvan obiteljskog okruženja. Jedan od načina koji se isprepliće uz otvorenu komunikaciju je i primjer kojeg ističu sve sugovornice. K tome, sugovornica 1 navodi situaciju vršnjačkog nasilja u kojem je zaštitu sina tražila i od policije. *„I objasniti mu da... (izdah) da zlo ne može pobijediti unatoč njihovom status društvenom, novcima koje imaju i svim privilegijama koje im društvo daje, da ne može to pobijediti i neće.“*

Jedan od načina koji se pojavio je potvrda ljubavi djece koja služi kao motivacija. Sugovornicama 3, 5 i 8 to pomaže da pronađe snagu za nove izazove. U ovoj temi se našao i odgovor sugovornice 5 kojoj je na kraju bilo bitno istaknuti da unatoč mnogim izazovima, pozitivna strana udomiteljstva postoji i daje joj osjećaj postignuća i zadovoljstva: *“Pa udomiteljstvo vam ima i lijepe strane. Nije sve problematično.”*

9.4. Vrste i načini suradnje s odgojno-obrazovnim institucijama

Prvo pitanje ove teme istražilo je različite oblike podrške koje roditelji pružaju djeci u njihovom obrazovanju. Mnogi roditelji prepoznaju sposobnosti svoje djece i nastoje ih usmjeravati u odgovarajućem smjeru, pružajući im podršku u učenju (S1, S2, S5, S6, S7), osobito ako imaju specifične poteškoće. *„Pa pokušavam prepoznati koje su njihove sposobnosti pa ih usmjeravati u tom smjeru. Za svakog je drugačije. S jednim djetetom učim jer ima disleksiju, disgrafiju i diskalkuliju. Tako da je taj posao svakodnevnik.”*, navodi sugovornica 1. Istovremeno, sugovornice (S1, S4, S6, S7) uglavnom uključuju djecu u sportske aktivnosti. Osim formalnog obrazovanja, roditelji ulažu značajan napor u neformalno obrazovanje, organizirajući posjete muzejima i uključujući djecu u edukativne programe, te potičući puno razgovora o različitim temama kako bi proširili njihovo znanje i razumijevanje svijeta. *“Uključeni su i sve moguće dobre edukativne programe. Ja dosta radim sa njima, odlaženje u razne muzeje, obilaske i puno puno pričanja o svemu i svačemu”*, potvrđuje sugovornica 2. Sugovornica 3, uz vrtić, upisala je svoje dijete u školu stranih jezika, prepoznajući važnost ranog učenja i multikulturalne kompetencije u globaliziranom svijetu. *“Osim što pohađaju dječji vrtić, curica još pohađa školu engleskog jezika”* (S3). Uz formalno obrazovanje, sugovornica 4 izdvaja važnost obrazovanja kroz vlastiti primjer, kontinuirano se educirajući i surađujući s obrazovnim institucijama. Prema njenim riječima ona potiče obrazovanje svoje djece: *“Tako da dajemo do znanja da je obrazovanje važno, tako da se i sami educiramo i surađujemo s obrazovnim institucijama. Podržavanje u vidu praćenje djetetovih obaveza, poticanja na odgovorno ponašanje spram školskih obaveza, i izvannastavnih aktivnosti.”* Sugovornica 5 navodi kako su njena djeca uključena u razne dodatne školske aktivnosti. Ona sama doprinosi pomažući im pri izradi domaćih zadataka i podržavajući ih u svakodnevnim školskim izazovima. *“Uglavnom djecu uključujemo u sve. Od likovne grupe, sportske grupe, informatike, dodatni engleski, jedna dodatni njemački.”* (S5). Pisanje domaće zadaće je čest odgovor sugovornica, a zašto je tomu tako objašnjava sugovornica 6 ujedno kritizirajući takvu potrebu: *“Morali smo s njima učiti doma. Nema koji roditelj ne radi zadaće sa svojom djecom*

danas. Zato što je taj STEM takav. Da ti sa svojim djetetom jednostavno moraš raditi doma. Ja ne znam tko ne radi. To je totalno suludo u biti.” Praćenje napretka djece putem digitalnih alata poput e-Dnevnika omogućava sugovornicima (S2, S4, S6, S8) da budu u stalnom kontaktu s učiteljima i informirani o školskim obavezama djece. *“U kontaktu sam z učiteljicom, pratim e Dnevnik. Naravno, ispitujem ga kad ima zadaću. Na porukama na e Dnevniku ima kad piše ispite”* (S6).

Iako se neka djeca brzo zasite određenih aktivnosti, roditelji ih potiču da isprobaju različite aktivnosti kako bi otkrili svoje interese i talente. Sugovornica 7 ovdje navodi svoj primjer poticaja: *“Pa imaju izvannastavne aktivnosti i jedna i druga. Već od vrtića su imale te slobodne aktivnosti. I jedna i druga su išle na ples, ritmiku, breakdance. * je čak išla u srednju plesnu...Usmjeravamo ih da idu nekako široko, da što više toga isprobaju.”* Također, sugovornica 7 istaknula je da su roditelji često morali surađivati odgojiteljima u vrtiću djeteta što je smatrala vrlo pozitivnim i povezujućim iskustvom. *“Te odgajateljice su očekivale od nas da im pomognemo na neki način u nekim stvarima i to je stvarno bilo nevjerojatni jer smo se svi zbližili koliko god bili različiti.”* Ovdje bih istaknula istraživanje Fagana i Fantuzza (1999), koji su u studiji sa 186 roditelja istraživali utječe li percepcija roditeljske učinkovitosti ili autoriteta na djetetove socijalne i emocionalne kompetencije u vrtićkom okruženju. Rezultati su pokazali da jači osjećaj roditeljske kompetencije korelira s većim roditeljskim zadovoljstvom i uspjehom u odgoju njihove djece (Jurčević Lozančić, 2011).

Sljedećim pitanjem identificirale su se najčešće vrste i načini suradnje obitelji sugovornica s obrazovnim institucijama. Suradnja između obitelji i obrazovnih institucija ključna je za osiguranje kvalitetnog obrazovanja i podrške djeci te za holistički razvoj djece i mladih. Postoje različite vrste i načini suradnje koji omogućuju zajedničko djelovanje. Analizom intervjua sugovornica, istaknulo se nekoliko vrsta suradnje. Kroz redovite sastanke, individualne razgovore i stručne konzultacije, roditelji i odgojno-obrazovne institucije zajednički rade na prevladavanju izazova i pružanju optimalnog obrazovnog iskustva za djecu. Sugovornice redovito sudjeluju na roditeljskim sastancima i informacijama, što omogućuje razmjenu informacija s učiteljima i stručnim suradnicima. Individualni razgovori s učiteljima također su uobičajeni, posebno kada je potrebno rješavanje specifičnih problema ili prilagodba nastavnog procesa potrebama djeteta s obzirom da omogućuju otvoreniju komunikaciju. Skupnjak i Pahić (2010) proveli su istraživanje u Hrvatskoj na 139 roditelja o procjeni nastavnika o različitim oblicima komunikacije između roditelja i škole. Prema zastupljenosti i

korisnosti, individualni razgovori su najcjenjeniji, slijede roditeljski sastanci koji su najčešći oblik, a potom pisane obavijesti o uspjehu djeteta (Skupnjak i Pahić, 2010). Takav primjer suradnje navodi sugovornica 1: *“Pa dobro surađujem s razrednicom kćeri koja prepoznaje njene teškoće i pokušava, ona, izlazi mi u susret.”*

Suradnja se često odvija i putem konzultacija sa stručnim suradnicima, pedagogima, defektolozima i psiholozima kada je potrebna dodatna podrška u odgoju i obrazovanju djece (S1, S5, S6, S7, S8). *“Pa imamo veliku pomoć u školama, od defektologa, pedagoga. Također imamo u centru tim za udomiteljstvo koji nam jako puno pomaže. Imamo i udrugu mi udomitelji tako da i tamo imamo stručne radnike. Tak da imamo veliku podršku sa svih strana.”*, navodi sugovornica 5. Prema podacima iz istraživanja Relje (2021), može se zaključiti da postoji obrazac s obzirom da su u skladu sa sličnim istraživanjima u Hrvatskoj. Prema ovom istraživanju, 53,5% učitelja navodi da kontaktira roditelje isključivo kada se pojave problemi (Relja, 2021), što potvrđuju i Skupnjak i Pahić (2010), koji ističu da roditelji smatraju komunikaciju sa školom vrlo rijetkom, te se svodi na rješavanje pojedinačnih problema i inicira je škola. Jurčić (2009) i Maleš (1994) također navode da u našim školama prevladava formalni oblik suradnje s roditeljima, koji se temelji na četiri roditeljska sastanka, individualnim informacijama i povremenoj neformalnoj komunikaciji (Relja, 2021). U istraživanju Obradović (2023), nastavnici smatraju da suradnja pozitivno utječe na ponašanje djece, dok nedostatak suradnje može negativno utjecati na uspjeh i emocionalno stanje učenika. Učenici su uspješniji kada imaju podršku roditelja, dok nedostatak interesa roditelja može dovesti do problema u ponašanju i slabijeg odnosa učenika prema obavezama. Stoga je važno poticati kvalitetnu suradnju između roditelja i nastavnika (Obradović, 2023).

Tavas i Đuranović (2018) ističu da je u posljednjih deset godina došlo do povećanja elektroničke komunikacije između roditelja i nastavnika. Sve škole imaju svoje web stranice koje sadrže osnovne informacije o školi, dokumente, aktivnosti, projekte i odjeljak namijenjen roditeljima. Sušan Gregorović (2017) u svom istraživanju navodi roditelji ostvaruju kontakt na razne načine, uključujući društvene mreže, e-mail, SMS i telefonske razgovore. Osim komunikacije uživo sugovornice (S2, S4, S8) često komuniciraju online. *“Ni jedan roditeljski nismo propustili. Idemo zajedno. Komuniciramo Viberom, mailom, kad god treba. Javljam se za bilo što.”*, navodi sugovornica 8. Takvu komunikaciju smatra prednošću i sugovornica 2 koja ističe: *“Dapače, jako smo uključeni i obavešteni o apsolutno svemu. Tu je E-dnevnik i WhatsApp grupa za roditelje. Ravnatelj i učiteljice su uvek dostupne.”* Ovaj način posebno je bio potreban za vrijeme pandemije, no i sada omogućava jednostavniju i kontinuiranu suradnju

roditelja i obrazovnih djelatnika. Obradović (2023) navodi kako je utjecaj moderne tehnologije smanjio fizičke kontakte između roditelja i nastavnika, a komunikacija se sve više odvija putem društvenih mreža kao što su Facebook, Skype, WhatsApp, Viber, što omogućava brzu i jednostavnu komunikaciju (Obradović, 2023). S druge strane, Dimić i Vidov (2018) ističu negativne aspekte korištenja e-Dnevnika, koji se očituju u smanjenju međusobne komunikacije između roditelja i nastavnika, kao i u manjem broju dolazaka roditelja u školu. Šprem i suradnici (2019) navode da e-Dnevnik pruža samo površne informacije o djetetu. Unatoč dostupnosti informacija o učeničkom uspjehu, roditelji bi se trebali aktivnije uključiti u druge oblike suradnje sa školom, a nastavnici bi ih trebali poticati i motivirati na to (Obradović, 2023).

Istraživanje Bedeniković Lež (2009) pokazalo je da majčinska uključenost u školski razvoj djece ne ovisi o dobi ili stupnju obrazovanja majki, već o njihovom interesu. Svi oblici roditeljske uključenosti povećavaju motivaciju i interes za učenjem. Obrazovanje majke više se bave posrednim poučavanjem, no i neposredna uključenost majke pozitivno utječe na uspjeh učenika, dok dugotrajna pomoć može smanjiti dječju motivaciju. Stoga, majke bi trebale poticati samostalnost djece umjesto stalnog angažmana (Bedeniković Lež, 2009).

Što se tiče pitanja o roditeljskoj percepciji podrške koju odgojno-obrazovne institucije pružaju obiteljima i djeci, iskustva su uglavnom zadovoljavajuća. Kao posebno pozitivna iskustva istaknula se podrška obrazovnog osoblja, kreativnost i prijateljska suradnja te liberalnost i podrška. Sugovornica 5 opisuje svoje iskustvo kao iznimno pozitivno, naglašavajući podršku koju su dobili tijekom obrazovanja. *"Jako pozitivno iskustvo. Od vrtića do nižih razreda, razrednika, pedagoga, defektologa, svi maksimalno nam idu na ruku. Neke stvari vidim da čak i toleriraju"*, govori sugovornica, ukazujući na fleksibilnost i razumijevanje obrazovnog osoblja.

Posebno se ističu pozitivna iskustva iz vrtića, gdje se cijeni kreativnost i suradnja odgojiteljica. *"U vrtiću smo imali takve divne odgojiteljice. To je meni nekakav ideal obrazovanja. Gdje su one toliko kreativno radile s tom djecom, bilo je prekrasno"*, ističe sugovornica 7, opisujući koliko je bila impresionirana pristupom kojega pamti i vidi kao ideal i danas kada je dijete odraslo. Ista sugovornica dalje navodi: *"Evo u vrtiću smo imali najbolji primjer te suradnje koja se temeljila na prijateljstvu, na suradljivosti. Te odgajateljice su očekivale od nas da im pomognemo na neki način u nekim stvarima i to je stvarno bilo nevjerojatno jer smo se svi zblížili koliko god bili različiti."* Ovaj primjer pokazuje kako zajedničke aktivnosti u obrazovnom procesu mogu stvoriti osjećaj zajedništva i prijateljstva među svim sudionicima. Sugovornica 7 dalje navodi razinu srednje škole i pozitivno iskustvo

tada: „*Na primjer, u primijenjenoj, tamo su na primjer jako liberalni i podržavajući prema djeci koja su gej i koja su trans. To je i ova profesorica rekla da je tamo stvarno okej i da se tamo sve može dogovoriti. Tamo je jedna mala oaza. Bez obzira na ove neke problemčice. Mislim da tamo djeca stvarno mogu bit slobodna.*” Ovakva pozitivna iskustva pokazuju kako podrška, suradnja i inkluzivnost unutar obrazovnog sustava mogu značajno doprinijeti dobrobiti djece i stvaranju pozitivnog okruženja za učenje, rast i razvoj različitih aspekata roditeljstva i djece. Ovdje bi istaknula istraživanje Jurića (1995) koje je pokazalo da je 80,51 % roditelja zadovoljno školom, dok je 64,74 % roditelja zadovoljno razumijevanjem djeteta u školi, što ukazuje na prisutnost prikrivenog nezadovoljstva (Relja, 2021). Također, istraživanja Jurčić iz 2000. godine, pokazala su da veće zadovoljstvo roditelja pozitivno utječe na njihovu spremnost za suradnju sa školom (Relja, 2021), što možemo vidjeti i u primjerima ovog istraživanja.

S druge strane, pojavili su se i prikazi značajnih nedostataka u obrazovnom sustavu. Među njima se ističu nedostatak autoriteta učitelja, natjecateljski pristup, površnost, nedovoljna prepoznatost i podrška učenicima s poteškoćama. Sugovornica 8 kritizira obrazovanje sljedećim riječima: *"A da sam zadovoljna s obrazovanjem, nisam zadovoljna s obrazovanjem. I to sam njemu rekla x puta, da su učitelji prelabilni. Trebali bi biti stroži. Trebala bi bit disciplina, red, i strogoća veća u školi."* Također ističe situaciju sa roditeljskog sastanka naglašavajući da poštovanje: *„ (...) počinje od škole. Mi smo sad imali roditeljski sastanak gdje je učiteljica molila mame da uče djecu da se oslovljavaju starijima sa „vi“.* Mislim, mi smo trošili 10 minuta." Nedostatak autoriteta učitelja može se vidjeti i u razgovoru sa sugovornicom 5: *"Neke stvari vidim da čak i toleriraju. Da su možda kazne mogle biti malo i rigoroznije."* Očito je da navedene sugovornice smatraju da su kazne i posljedice preblage te da bi sustav trebao biti rigorozniji i zahtjevniji kako bi se poboljšala disciplina i učinkovitost obrazovanja. Važno je reći da obje sugovornice naginju tradicionalnom načinu odgoja djece u kojemu je autoritet odrasle osobe nad djetetom uz strogo postavljanje granica presudna razlike s obzirom na suvremeni, liberalniji pristup odgoju.

Sugovornica 7, također kritizira sustav obrazovanja ali u pogledu načina ocjenjivanja i reprodukcije znanja: *"Mislim dobro, ja imam općenito problema s tim bubanjem napamet tih nekakvih podataka koji stvarno ničemu ne služe. Čak ne služe ni nekakvoj dugoročnoj memoriji. Tak da je meni taj sustav totalno loš i površan...Ta reforma je definitivno nužna."* Jedan od nedostataka, odnosno promašaja stručnih suradnika kojeg je navela sugovornica 5 je neprepoznatost učenika s poteškoćama. *"Možda je ona čak trebala i asistenta. Ta učiteljica*

nižih razreda je trebala to dijete malo smiriti na neki način. Mislim da bi bilo i za nju lakše, i za mene, i za razred kao kolektiv” (S5).

U razgovorima sa sugovornicama pokazalo se da postoji dosta izazova u suradnji s obrazovnim institucijama. Ovdje su se istaknuli izazovi poput nedostatka kompetencija prosvjetnih djelatnika, standardizirani pristup poučavanja, zakonske i proceduralne prepreke, ograničenja u podršci tijekom pandemije, očekivanja te nejednaka zastupljenost predmeta. Jedan od ključnih izazova jest nejednaka zastupljenost predmeta kao što su likovni, glazbeni i tjelesni u usporedbi s matematikom i prirodnim znanostima. Roditelji ističu da bi veće priznanje i valorizacija tih predmeta mogla pozitivno utjecati na samopouzdanje djece koja u njima briljiraju, iako možda nisu jednako uspješna u akademskim predmetima. *“Isto me nervira što se ovi predmeti kao likovni, glazbeni i tjelesni ne tretiraju kao matematika, priroda i društvo. Zašto netko ne bi bio najbolji iz tjelesnog a loš u matematici? Barem bi se to dijete osjećalo dobro jer je barem iz tjelesnog najbolji.”*, ističe kao kritiku kurikuluma sugovornica 7.

Nedostatak kompetencija i razumijevanja kod nekih učitelja, također predstavlja značajan problem. Roditelji primjećuju da određeni učitelji ne posvećuju dovoljno pažnje specifičnim potrebama djece i da ponekad nedostaje potrebna stručnost za pravilno obrazovanje i odgoj. Postoji potreba za većom fleksibilnošću i razumijevanjem u pristupu prema djeci. Sugovornica 1, koja je sama profesorica uviđa da: *„Neki učitelji nemaju dovoljno razumijevanja i kompetencije za odgajati i obrazovati djecu.“* Također, ističe nedostatak razumijevanja govoreći kako: *“(…) Zapravo ne uzimaju u obzir što sve dijete donosi u školu. Budući da sam i sama obrazovni djelatnik shvaćam što znači sve. I koliko ta rastresenost, obiteljski problemi i teškoće utječu i na njihovu percepciju i na njihovo odgovaranje. Mislim da kod nekih profesora to ostaje jednostavno neprepoznato, da su površni i ne razumiju.”* Spas za nerazumijevanje sugovornica 5 vidi u mlađim generacijama obrazovnog osoblja. *“Čim su ljudi mlađi, lakše je s njima surađivati. Mislim da su više, više ufurani u sadašnjost. Da ova starija populacija i generacija ima neki svoj stav, oni su takvi. Nit' se neće prilagoditi djeci. A djeci se treba prilagoditi“* (S5). Kritici nekompetencije se priključuje sugovornica 7 govoreći: *“Meni se nekad čini da u školstvu pogotovo osnovnim školama završe ljudi koji stvarno nisu baš kompetentni. Koji nisu dobri pedagozi, koji su tamo došli jer nisu znali što bi drugo.”*

Sljedeća bitna stavka je individualni pristup koji kod učitelja varira, a kvalitetna podrška često ovisi o osobnim karakteristikama i profesionalnom razvoju učitelja. Potrebno je da učitelji imaju razvijene vještine za podršku djece s različitim potrebama i izazovima. Kako kaže sugovornica 1, uglavnom o pojedincu ovisi odnos roditelja i obrazovnih institucija. *“To je*

zaista individualno. Koliko je čovjek u svom osobnom rastu i razvoju postigao nešto i spoznao onda to može i proslijedit. Ako nije, ako sam ima problem sa sobom on ne može djetetu ništa dati. Može zadovoljit nekakav plan i program s nekakvim stvarima (...)", govori sugovornica 1. Također navodi kako je bitno da učenici percipiraju nastavnika kao nekoga prema kome će imati poštovanja, čak strahopoštovanja bez potrebe metode kažnjavanja. Iz jedne druge perspektive, isti problem ističe sugovornica 7: "(...) mislim da su niži razredi najproblematičniji zato što ovisite samo o jednoj osobi. Znači razredna učiteljica je ta koja je glavna za sve. I sad ako ona nije baš najbolji pedagog ili nešto, ti si jednostavno osuđen na tu osobu četiri godine i ne možeš se pomaknut iz tog sustava."

Jedno od najvećih izazova svih strana obrazovnog sustava su zakonske i proceduralne prepreke koje često otežavaju rad učitelja, stručnih suradnika i suradnju s roditeljima. Kako navodi sugovornica 6: „(...)stvar je u tome da s godinama njihove ovlasti su postale puno manje tako da možda nekad i kad bi htjeli pomoći zakonski se ne smiju miješati." Tome se iz vlastitog profesionalnog iskustva priključuje sugovornica 1 navodeći strah od zakona kao problem: "I to što profesori danas nemaju više toliku slobodu zbog zakona, to je zapravo otegnuta okolnost gdje zapravo si ti stalno u nekom strahu da da nešto ne bi slučajno bilo previše, da te ne bi slučajno neko, ovoga, tužio za nešto." Učitelji se ponekad suočavaju s ograničenjima u vezi s ovlastima za upućivanje djece na dodatnu podršku, kao što su psiholozi, bez roditeljskog pristanka. Ove prepreke mogu otežati pravovremeno i učinkovito rješavanje problema s djecom. "I zakoni da možda poprave, da oni imaju veće ovlasti tipa, poslati dijete psihologu i takve stvari...Dakle definitivno možda da učitelji to smiju čak i bez pristanka roditelja, a opet to je nemoguće. Jer pogotovo i sad kad je puno roditelja rastavljeno. Možda jedan bude za, a drugi protiv, i onda si opet u škripcu" (S6). Razlog nekih nedostataka sugovornica 6 objašnjava u sljedećem citatu: „Možda je to zato jer smo na papiru sekularna država, ali u praksi to nismo. I onda je ljudima ponekad, institucijama to teško jer ne žele se zamjeriti katoličkoj crkvi." Nadalje, u suvremenom obrazovnom sustavu više ne postoji opravdanje ni situacija koja bi dozvolila bilo kakvu metodu kažnjavanja od strane nastavnog osoblja, što rezultira situacijama u kojima je jedini način kontrole napuštanje učionice. Sugovornica 8 kritizira takvu situaciju ovim riječima: "Znači učiteljica iz matematike mora napustit razred jer ona ne može više s njima bit. Tog u moje vrijeme ne bi bilo." Također, sugovornica iznosi frustraciju zbog neefikasnosti školskog sustava u discipliniranju i podučavanju djece. Smatra da škola nema dovoljno ovlasti ili sposobnosti da učinkovito riješi problem i da se zato često oslanjaju na roditelje, što sugovornica smatra nepravednim, budući da djeca provode veći dio dana u školi.

“Ja im moram reć' ući, uzmi knjigu, čitaj, pitaj mene, ali šta to vrijedi kad škola njima ništ' ne smije. A kad je problem zovu nas. A kak' da ja sad to riješim ako je on kod tebe od 8 do 3, i ti ne možeš s njim” (S8). Baš ovakvo razmišljanje predstavlja prebacivanje odgojne funkcije s obitelji na školu, što postavlja pitanje granica odgovornosti između roditelja i škole (Rosić i Zloković, 2003).

Roditelji su primijetili i da je podrška od strane institucija bila nedovoljna, s malo ili nimalo interakcije i pomoći tijekom online nastave. Sugovornica 4 općenito osjeća da nema podršku od strane institucija, a da je u ovoj nužnoj situaciji posebno izostala. *“No, smatram da je u doba korone (lockdowna) je ta suradnja najviše izostala. Imala sam dijete koje je tada išlo u 1.razred, a od učiteljice smo dobivali tjedni raspored iz redovnog programa koji smo trebali sami odraditi s djecom, i tako tjednima (...) Niti jedan zoom (online) poziv, niti jedna dodatna uputa kako olakšati prvašićima to izazovno razdoblje”* (S4). Također, sugovornica 5 dodaje da je online nastava bila iscrpljujuća za sve i da je obrazovanje djece bilo nepotpuno kroz to razdoblje, što je rezultiralo zaostacima. *“Za vrijeme pandemije, naravno, s djecom je bilo malo teže. I online nas je jako iscrpio, nije to to. Djeca imaju velike rupe u znanju”* (S5).

Ono što stvara izazove u odnosima općenito, pa tako i odnosima u obrazovnom sustavu su, prema odgovorima sugovornica, očekivanja. Visoka očekivanja roditelja prema učiteljima i obrazovnom sustavu mogu uzrokovati konflikte. Neki roditelji očekuju da se učitelji posvete samo njihovom djetetu, što može stvoriti napetosti. Također, postoji tendencija da roditelji negiraju stvarne probleme ili neslaganja s obrazovnim institucijama, što može otežati suradnju i rješavanje problema. *“Zato što roditelji negiraju problem svoje djece. Institucije kažu da je to tako a roditelj kaže da to nije tako. A mora roditelj bit spreman da je dijete doma jedno a u školi drugo. I onda ako institucije kažu da je, a oni kažu ne, ili ako pričaju pred djecom protiv institucija, škole, učitelja. Tu nema sreće. Moraš prihvatit realnost i ono što je. Roditelji više nisu toliko strogi”* (S8). Slično razmišljanje dijeli i sugovornica 6: *“Drugim dijelom, mentalitet ljudi koji neke učitelje gledaju ko neprijatelje, a ne nekoga tko bi mogao pomoći da cijeli taj proces za djecu i za sve bude bolji.”*

Sugovornica 7 na pitanje o svome mišljenju o mogućim preprekama suradnje obitelji i obrazovnog sustava naglašava: *“Očekivanja bi ja rekla. Zato što je cijeli sustav nekako sagrađen na kompeticiji i svi moraju biti najbolji...Tak da mislim da je to najveći problem u toj kompeticiji i u tom nekakvom, šta ja znam, stavljanje ljudi ko u neki formular. Sad ako ti ne ispadaš baš dobro u tom formularu, ne znaš kojoj ladici pripadaš, onda si malo onako u*

problemu.“ Sugovornica ističe kako su očekivanja u obrazovnom sustavu često nerealna i neodrživa jer je sustav strukturiran na meritokraciji i standardiziranom pristupu za sve. Ova kompetitivnost i standardizacija stvaraju problem za učenike koji se ne uklapaju u standarde i očekivanja sustava, čime se potiče osjećaj neadekvatnosti i frustracije. Nastavno tome, sugovornica 4 ističe kako bi individualniji pristup: „ (...) *bio poželjniji, a ne tretirati djecu kao da svi moraju na jednak način pokazati svoje znanje i vještine.*”

U oprečnosti s takvim razmišljanjima sugovornica 3 kao problem navodi kako baš u takvom pristupu dolazi do konflikta između roditelja i obrazovnih djelatnika: “*No smatram da postoje roditelji koji previše očekuju od odgojitelja/učitelja, odnosno očekuju da se taj odgojitelj potpuno posveti samo njegovom djetetu kao da nikog drugog od djece nema. I u takvim situacijama dolazi do konflikata.*” Naravno, potrebno je uzeti u obzir da sugovornica 3 ima samo iskustvo predškolskog obrazovanja i suradnje sa odgojitelja, a ne sa višom razinom obrazovanja kao što je slučaj sugovornica koje dijele drukčije mišljenje. S druge strane, osim očekivanja sustava, i roditeljska očekivanja prema djeci isto su često opterećujuća. Kako to ističe sugovornica 7: “*Svi žele da su im djeca super genijalci i ne razumiju da ne moraju djeca bit najbolja iz svih predmeta.*”

S obzirom na sve navedeno, jedan od koraka za bolje razumijevanje potreba roditelja postavljeno je pitanje kojemu je za cilj identificirati potencijalne promjene ili poboljšanja koja bi mogla unaprijediti suradnju između obitelji i obrazovnih institucija. Kao prvi prijedlog sugovornice 3 i 7 navode povećanje plaća za odgojno-obrazovne djelatnike kako bi se privukli najkvalitetniji kadrovi te zaposliti dodatno osoblje kako bi se smanjilo opterećenje postojećih radnika i omogućilo kvalitetnije obavljanje posla. “*Mislim da bi oni stvarno trebali imati jako dobre plaće. Da tamo dođu stvarno ljudi koji su najkvalitetniji.*” (S7) , „(...) ili im se povećava broj” (S3).

Uz kvalitetnije osoblje sugovornica 1 bi kao promjenu voljela vidjeti poboljšanje okruženja: “*Što se tiče promjena, htjela bih vidjeti da je tom djetetu to okruženje sigurno, poticajno a ponekad ispada da nije i da zapravo profesori neki, učitelji nemaju razumijevanja i jako su jako površni i...Nekompetentni za odgajati i obrazovati djecu.*” To implicira potrebu za poboljšanjem profesionalnih standarda kako bi se osiguralo bolje i podržavajuće okruženje za djecu.

Nekoliko sugovornica (S4, S6, S7) navodi promjene koje uključuju promjenu kurikuluma. Tako sugovornica 4 ističe želju za individualnijim pristupom: *"Individualniji pristup bi bio poželjniji a ne tretirati djecu kao da svi moraju na jednak način pokazati svoje znanje i vještine"*. Sljedeća izjava sugovornice 6 se odnosi na potrebu za revizijom kurikuluma kako bi bio primjereniji današnjem vremenu. Navodi nekoliko prijedloga, od kojih je jedan uvođenje tema i autora koji dosad nisu bili zastupljeni u kurikulumu. *"Pa to revizija kurikuluma da bude, da je isto malo primjereniji današnjem vremenu...Skoro u svakom predmetu se tu može implementirati što do sad nije (...)"*. Međutim, sugovornica je svjesna da je poboljšanje teško ostvariti, osobito u lokalnom kontekstu, dijelom zbog sekularnosti države koja nije u potpunosti primijenjena u praksi, što otežava promjene zbog straha od zamjeranja katoličkoj crkvi. Također, spominje opću inerciju institucija i nevoljkost pojedinaca da poduzmu inicijative i pokrenu promjene. *„Ima mjesta za poboljšanje, ali to vjerojatno teško ide, pogotovo kod nas. Možda je to zato jer smo na papiru sekularna država, ali u praksi to nismo...Jednim dijelom, a drugim jer su općenito inertni i nikome se neda micati iz mrtve točke."* Također navodi potrebu za većom edukacijom o modernim obiteljskim strukturama i temama, te ističe kako bi odgojno-obrazovne institucije trebale pružati objektivne informacije te širu perspektivu djeci, pogotovo djeci roditelja zatvorenih stavova. *"Možda malo više edukacije i to o modernijim obiteljima. To, više tih moralnih stvari, modernih a ne sad baš da se forsira samo vjeronauk. Htjela sam reći, okej, mi pričamo s našim klincima. Ali postoji još puno obitelji di klinci ne dobe neke objektivnije informacije. Nego ako imaju zatucane roditelje, mislim da tu mogu onda pomoći obrazovne ustanove da im daju neku drugu perspektivu na svijet"* (S6).

S obzirom na odgovore sugovornica, revizija kurikuluma ključna je potreba za prilagodbu obrazovnog sadržaja suvremenim potrebama i vremenu. U tom slučaju potrebno je uključiti nove teme poput feminizma, modernih povijesnih pokreta i tehničkih inovacija, te promicati ulogu žena u znanosti i tehnologiji. Također, razvoj programa koji omogućuju individualniji pristup učenicima, uzimajući u obzir njihove jedinstvene potrebe i sposobnosti, te uvođenje fleksibilnijih metoda ocjenjivanja koje prepoznaju različite talente i sposobnosti učenika, također su bitni koraci. Još jedan interesantan prijedlog potiče uvođenje edukacijskih programa za učitelje o različitim obiteljskim strukturama i modernim obiteljima, te organizacija radionica i seminara omogućit će im bolje razumijevanje i podršku učenicima iz različitih obiteljskih okruženja.

Kao jedan o čestih prijedloga za bolju suradnju između obrazovnih institucija i roditelja, sugovornice (S4, S5, S6, S7, S8) su navele bolju komunikaciju smatrajući da bi sve bilo jednostavnije. „*Više razgovarati s roditeljima i djeci pružiti adekvatnu podršku.*“, rekla je sugovornica 5. Sugovornica 8 uz to dodaje potrebu za kontrolom i fokusiranost na prioritete: „*Više kontrole. Više razgovarati recimo sa roditeljima. I bitne stvari rješavati.*“ I sugovornica 6 smatra da bi se suradnja poboljšala kada i obrazovni radnici imali nekakvu povratnu informaciju od roditelja. „*Ali nekad ne dobiju feedback od roditelja. Tako da, ne znam, nikako da se popravi taj odnos učitelja i roditelja*“ (S6). S druge strane, sugovornica 4 ukazuje na nepostojeću povezanost institucija i obitelji zbog preopterećenosti sustava. „*Povezanost obitelji i institucija mislim da gotovo i ne postoji. Vjerujem da je jedna od prepreka u tome što je sustav zatrpan, no definitivno postoji prostor za unaprjeđenje te dvosmjerne komunikacije*“ (S4).

Uspostava redovitih kanala za povratne informacije između roditelja i učitelja, kao i uvođenje anonimnih anketa i kutija za prijedloge, dodatno bi poboljšali komunikaciju. Također, češća organizacija zajedničkih radionica i sastanaka gdje se roditelji i učitelji mogu otvoreno razgovarati o problemima i mogućim rješenjima, doprinijelo bi boljem razumijevanju i učinkovitijem rješavanju problema. Na kraju, jedna od sugovornica naglašava da je najbitnija suradnja i djelovanje svih strana prema istim vrijednostima i istome cilju. „*Ali ta nekakva humanost da bude, da budemo suradljivi jedni s drugima. Da nismo na suprotnim stranama nego da smo podržavajući.*“, ističe sugovornica 7. S obzirom na odgovore sugovornica čini se da bi uvođenje redovitih sastanaka i konzultacija između roditelja i učitelja omogućilo detaljnije praćenje napretka i izazova s kojima se učenici suočavaju. Također, uspostava jasnih komunikacijskih kanala između roditelja i škola osigurala bi bržu i efikasniju razmjenu informacija. Jedna od potrebitosti je i povećanje transparentnosti u radu obrazovnih institucija što bi roditeljima omogućilo bolji uvid u obrazovni proces i napredak njihove djece. K tome, razvijanje programa koji promiču suradnju, temeljenih na međusobnom poštovanju i razumijevanju, te poticanje zajedničkih aktivnosti i projekata koji uključuju roditelje i djecu dodatno bi ojačalo suradnju.

10. Zaključak

Na temelju uvida u rad, može se zaključiti da su obitelj i njezine funkcije prošle kroz značajne promjene pod utjecajem društvenih, tehnoloških i kulturnih transformacija. Iako tradicionalna obitelj zadržava ključne odgojne funkcije, suvremeni oblici obitelji odražavaju promjene u društvenim normama, rodnim ulogama i odnosima unutar obitelji. Današnje obitelji obuhvaćaju različite oblike, uključujući jednoroditeljske obitelji, obitelji s istospolnim roditeljima, kohabitacijske zajednice, posvojiteljske, udomiteljske i rekonstruirane obitelji. Ove promjene unutar obiteljskih struktura donose nove izazove što zahtijeva prilagodbu roditeljskih stilova i odgojnih metoda kako bi se odgovorilo na specifične potrebe djece u dinamičnom okruženju.

Nadalje, rezultati istraživanja ukazuju na to kako se različite obitelji suočavaju s jedinstvenim izazovima i razvijaju specifične strategije za njihovo prevladavanje, što u konačnici oblikuje njihov pristup obrazovanju, stvaranju otpornosti, odgoju, korištenju tehnologije i prenošenju vrijednosti. Rezultati istraživanja ukazuju na širok spektar izazova s kojima se suvremene obitelji suočavaju, uključujući balansiranje između profesionalnog i obiteljskog života, organizaciju vremena, suočavanje s društvenim predrasudama i pritiscima, upravljanje utjecajem tehnologije na djecu, manjak podrške. Sugovornice su svjesne potrebe za balansiranjem strogoće i liberalnosti u odgoju, pri čemu naglašavaju važnost osobnog razvoja djece kroz kritičko razmišljanje, odgovornost i autonomnost. Tehnologija i mediji igraju dvosjekli mač u životima obitelji, nudeći i prilike za obrazovanje, ali i izazove povezane s pretjeranom upotrebom, ovisnosti i izloženosti nepoželjnim sadržajima te smanjenja komunikacije unutar obitelji. U takvom kontekstu, roditelji balansiraju između tradicionalnih odgojnih metoda i potrebe za prilagodbom novim okolnostima, što često rezultira nesigurnošću, sukobima i povećanim stresom.

Sugovornice uglavnom nisu upoznate s pojmom medijske pismenosti, ali prepoznaju važnost edukacije u tom smjeru. Također ističu potrebu za boljim razumijevanjem generacijskih razlika u korištenju tehnologije. Odgojni izazovi i strategije variraju između obitelji, s tradicionalnim obiteljima koje koriste postavljanje granica i otvorenu komunikaciju, dok obitelji sa homoseksualnim roditeljima i djecom više naglašavaju edukaciju o toleranciji i jednakosti. Tradicionalne obitelji često imaju stabilniju mrežu podrške i strukturiraniji pristup, dok jednoroditeljske obitelji te obitelji sa LGBTQ+ roditeljima i djecom moraju biti

inovativnije i fleksibilnije zbog dodatnih izazova i manjka društvene podrške. Naravno, i društveni izazovi se razlikuju između obitelji, pri čemu tradicionalne obitelji ističu važnost stabilne financijske situacije i društvene podrške, dok se jednoroditeljske obitelji i obitelji sa LGBTQ+ roditeljima i djecom suočavaju s predrasudama i manjkom podrške. Nadalje, sugovornice su pokazale sposobnost razvijanja različitih strategija za suočavanje s navedenim izazovima, pri čemu su ključne vrijednosti poput međusobnog razumijevanja, fleksibilnosti i prilagodljivosti. Sugovornice ističu vrijednosti poput različitosti, tolerancije i empatije, često učeći djecu kroz vlastiti primjer i komunikaciju. Promjene u društvenim normama, kao i utjecaji zapadnjačke kulture i medija, značajno oblikuju obiteljske vrijednosti i odgojne pristupe.

Suradnja između obitelji i odgojno-obrazovnih institucija postaje sve važnija za uspješan odgoj jer omogućuje cjeloviti razvoj djeteta. Ova suradnja je ključna jer integrira obiteljske vrijednosti i odgojno-obrazovne ciljeve, pružajući djetetu stabilno i poticajno okruženje za učenje i rast. Međutim, različita očekivanja i pristupi roditelja i obrazovnih djelatnika mogu predstavljati izazov, stvarajući potrebu za kontinuiranom komunikacijom i razumijevanjem s obje strane. Unatoč ovim izazovima, obitelj ostaje osnovna jedinica socijalizacije i emocionalne podrške. Suvremene obitelji, koje se razlikuju po strukturi i dinamici, razvijaju nove načine za stvaranje sigurnog i podržavajućeg okruženja za svoju djecu. Ova prilagodljivost uključuje sposobnost razumijevanja i odgovora na promjene u društvu, kao i promicanje moralnih smjernica koje su u skladu s izazovima suvremenog života. Za uspješan odgoj, važno je balansirati između očuvanja tradicionalnih vrijednosti i prilagodbe novim društvenim uvjetima. U tom kontekstu, ključno je prepoznati i razumjeti specifične potrebe djece te prilagoditi odgojne strategije u skladu s tim potrebama. Aktivna suradnja između obitelji, obrazovnih institucija i zajednice ključna je za stvaranje sinergije koja će podržati sveobuhvatan razvoj djeteta u skladu s izazovima suvremenog društva.

Odgojno-obrazovne institucije imaju važnu ulogu u podršci obiteljima kroz pružanje informacija, edukaciju i pomoć u suočavanju s izazovima suvremenog odgoja. Sugovornice su također svjesne važnosti suradnje s obrazovnim institucijama, iako identificiraju brojne izazove, uključujući nedostatak kompetencija prosvjetnih djelatnika i standardizirani pristup poučavanju. Kroz prijedloge za unapređenje suradnje, sugovornice predlažu poboljšanje profesionalnih standarda, komunikacije, reviziju kurikuluma te bolje razumijevanje i podršku modernim obiteljskim strukturama. Ovi prijedlozi reflektiraju potrebu za sustavnom promjenom koja bi omogućila prilagodbu obrazovnog sustava suvremenim potrebama, a

istovremeno osigurala podršku i razvoj djece u skladu s njihovim jedinstvenim potencijalima i izazovima s kojima se suočavaju u današnjem društvu.

Zaključno, unatoč brojnim promjenama i izazovima, obitelj ostaje temeljna jedinica društva, a odgoj unutar obitelji ključan je za zdrav razvoj djece. Iako rezultati pružaju važne uvide u specifične izazove i prakse unutar obitelji, istraživanje je ograničeno na uzorak od osam žena, što otežava generalizaciju na cjelokupnu populaciju. Buduća istraživanja trebala bi uključiti širi spektar sudionika, uključujući očeve i dječje perspektive, kako bi se omogućila dublja analiza obiteljskih dinamika. Razmatranje ovih aspekata omogućilo bi detaljnije razumijevanje obiteljskog života u suvremenom društvu, te bi pridonijelo razvoju učinkovitijih odgojnih strategija koje bi mogle odgovoriti na izazove s kojima se obitelji suočavaju.

11. Literatura

Pisani izvori

1. Barišić, A. (2023), Izvori stresa kod udomitelja za djecu – pregled dosadašnjih istraživanja, *Ljetopis socijalnog rada*, 30(3): 133-164.
2. Bedenković Lež, M. (2009), Uloga majke u školskom uspjehu djeteta. *Školski vjesnik*, 58 (3), 331-344.
3. Bošnjaković, M. (2023), Stavovi roditelja o medijima i njihova povezanost s vrstom medija, vremenom provedenom na medijima i medijskim sadržajima koje predškolska djeca koriste, Diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet.
4. Brajša-Žganec, A. i Hanzec, I. (2015), Obiteljski odnosi i psihosocijalna prilagodba djece u cjelovitim i jednoroditeljskim obiteljima, *Klinička psihologija*, 8(2): 139-150.
5. Brajša-Žganec A., Lopžić J., Penezić Z. (2014), *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*, Zagreb: Naklada slap i Hrvatsko psihološko društvo.
6. Buljubašić Kuzmanović, V. i Simel, S. (2010), Odnos univerzalnih i ponašajnih vrijednosti mladih. *Školski vjesnik*, 59 (3.), 373-386.
7. Chaudron, S., Di Gioia, R., Gemo, M. (2018), Young Children (0-8) and digital technology: A qualitative study across Europe. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC110359>
8. Ciboci, L., i Labaš, D. (2019), Digital media literacy, school and contemporary parenting. *Media Studies*, 10(19), 83-101.
9. Crnković, A. M. (2018), Suvremene obitelji, Završni rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
10. Čudina-Obradović, M., Obradović, J., (2006), *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb: Golden marketing.
11. Devčić, V. (2021), Kriza autoriteta kao indikator krize odgoja, Diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet.
12. Družinec, V. (2016), Transfer vrijednosti s roditelja na djecu, *Školski vjesnik*, 65(3): 475-488.
13. Družić Ljubotina, O., Kletečki Radović, M., i Jelača, N. (2005), Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji, *Ljetopis socijalnog rada*, 12(1): 89-106.
14. Državni zavod za statistiku, 2021. Dostupno na: <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88> (23.8.2024)

15. Dundić, E. (2023), *suвременi stilovi roditeljstva*, Diplomski rad, Split: Odsjek za Učiteljski studij, Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu.
16. Dugonik, B. i Plenković, M. (2012), The role of future generation hybrid tv technologies in education. *Informatologia*, 45 (2): 103-114.
17. Đuran, A., Koprivnjak, D. i Maček, N. (2019), Utjecaj medija i uloga odraslih na odgoj i obrazovanje djece predškolske i rane školske dobi, *Communication Management Review*, 4(1): 270-283.
18. Ferić, I. (2009), *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: psihologijski pristup*, Zagreb: Alinea.
19. Gojkov, G. (2012). *Pedagogija i posmoderna*. VŠV, Vršac.
20. Grgec-Petroci, V., Lacković, Lj., Maleš, D. (2012), *Obitelji se razlikuju*. Zagreb: Obiteljski centar grada Zagreba. Dostupno na: https://issuu.com/ocgz/docs/obitelji_se_razlikuju (25.8.2024)
21. Grusec, J. E., i Goodnow, J. J. (1994), Impact of parental discipline methods on the child's internalization of values: A reconceptualization of current points of view. *Developmental Psychology*, 30(1), 4–19.
22. Ilišin V., Marinović Bobinac A., Radin F. (2001), *Djeca i mediji: uloga medija u svakodnevnom životu djece*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
23. Jančić, A., Jurišić, K., i Lončarić, A. (2019), Postmoderna i promjene u braku i obitelji. *DiDASKALOS*, 3(3), 153-162.
24. Jurčević, M. (2008), Strah od globalizacije?. *Riječki teološki časopis*, 31(1), 17-30.
25. Jurčević Lozančić, A. (2011), Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(4): 122-150.
26. Kezerić, M. (2024), *Pozitivni i negativni utjecaji digitalnih medija na ponašanje i razvoj djece - percepcija sadašnjih i budućih učitelja*, Diplomski rad, Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za nastavničke studije u Gospiću.
27. Klarin, M. (2006), *Razvoj djece u socijalnom kontekstu - Roditelji, vršnjaci, učitelji kontekst razvoja djeteta*. Jasrebarsko: Naklada Slap; Sveučilište u Zadru.
28. Kralj, S., Modić-Stanke, K., i Topčić-Rosenberg, D. (2014), Problemi i potrebe posvojiteljskih obitelji tijekom procesa prilagodbe i integracije posvojenje djece u obitelj, odgojno-obrazovne institucije i okolinu. ADOPTA – Udruga za potporu posvajanju. Dostupno na: http://www.adopta.hr/images/ADOPTA_istrazivanje.pdf (28.8.2024)

29. Ljubetić, M. (2014), *Od suradnje do partnerstva obitelji, odgojno-obrazovne ustanove i zajednice*. Zagreb: Element.
30. Ljubetić M. (2023), Roditeljska pedagoška kompetencija – odgovor na izazove suvremenog roditeljstva. U: Zloković, J. (Ur.), *Oснаživanje obitelji – izazovi i perspektive*, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 46-66. (monografija)
Dostupno na:
<https://izdavastvo.ffri.hr/wp-content/uploads/2023/02/FFRI-Zlokovic%CC%81-Osnaz%CC%8Civanje-obitelji-E-izdanje.pdf> (6.6.2024).
31. Macuka, I. (2022), Pregled suvremenih izazova u roditeljstvu. *Suvremena Psihologija*, 25(1): 71–88.
32. Maleš, D. (2012), Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18(67), 13-15.
33. Maleš, D., i Kušević, B. (2011), Nova paradigma obiteljskoga odgoja. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 41-66). Zagreb: Zavod za pedagogiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
34. Miliša, Z., Dević, J., i Perić, I. (2015), Kriza vrijednosti kao kriza odgoja. *Mostariensia*, 19(2), 7-20.
35. Mlinarević, V. (2022), Odgoj djeteta i komunikacija roditelja u suvremenim uvjetima. *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 20(1): 133-144.
36. Nikolić, I. (2024), Medijski odgoj u školi i obitelji: kreativno medijsko stvaralaštvo kao put do medijske pismenosti, Diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija.
37. Nimac, D. (2010), (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni Život*, 65(1), 23-35.
38. Petani, R., i Karamatić Brčić, M. (2014), Family environment, communication and media education. U: J. Beseda i Z. Machat (Ur.), *Media literacy education from pupils to lifelong learning*, (51-61). Prague: Center for Higher Education Studies: 51-61
39. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003), Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
40. Ravnić Radola, M. (2024), Sigurnost i zaštita djece na internetu, Diplomski rad, Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.

41. Razum, R. (2007), Odgojno djelovanje suvremene škole: izazovi i mogućnosti za religiozni odgoj, *Bogoslovska smotra*, 77(4): 857-880.
42. Relja, J. (2021), Preduvjeti suradnje roditelja i škole. *Bjelovarski učitelj*, 26 (1-3): 46-62.
43. Rosić, V., i Zloković, J. (2003), *Modeli suradnje obitelji i škole*, Đakovo: Tempo.
44. Schwarzer, C., Grafe, N., Hiemisch, A., Kiess, W., & Poulain, T. (2022). Associations of media use and early childhood development: cross-sectional findings from the LIFE Child study. *Pediatric research*, 91(1), 247–253.
45. Sindik, J. (2012), Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja*, 18(1), str. 5-33.
46. Skukan, A., Zloković, J. (2023). Odgoj djece u jednoroditeljskim obiteljima – prinos osnaživanju obitelji, Jasminka Zloković (Ur.). *Osnaživanje obitelji-izazovi i perspektive*, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, str. 67-98.
47. Skupnjak, D., i Pahić, T. (2010), Učiteljske procjene korisnosti i zastupljenosti različitih oblika komunikacije roditelja i škole. U A. Jurčević Lozančić (Ur.), *ECNSI-2010 - Collected Papers of Special Focus Symposium 11th Days of Mate Demarin*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
48. Stričević, I. (2011), Jačanje roditeljskih kompetencija kroz programe obrazovanja roditelja. U: Maleš, D. (Ur.), *Nove paradigme ranog odgoja*, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 125-152.
49. Sušan Gregorović, K. (2017), Roditeljska uključenost u obrazovanje djeteta: stavovi i praksa učitelja. *Školski vjesnik*, 66(3): 347-376.
50. Vican, D. (2006). Odgoj i obrazovanje u Hrvatskoj u kontekstu europskih vrijednosti. *Pedagogijska istraživanja*, 3(1): 9-19.
51. Visković, I. (2018), Kultura zajednica u kojoj odrasta dijete rane i predškolske dobi. U: Višnjić Jevtić, A. i Visković, I. (Ur.), *Izazovi suradnje: Razvoj profesionalnih kompetencija odgojitelja za suradnju i partnerstvo s roditeljima*. Zagreb: Alfa.
52. Volarević, M. (2018), Kriza majčinstva u suvremenom društvu. *Služba Božja: Liturgijsko-pastoralna revija*, 58(2), 244-249.
53. Zeman, S. (2013), Pedagoško obrazovanje roditelja kao odgovor na izazove suvremenog društva, Diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za pedagogiju, Odsjek za sociologiju.

Mrežni izvori:

URL1: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_75_1404.html (25.7.2024).

URL2: Dugine obitelji, <https://www.dugineobitelji.com/o-nama/#> (25.7.2024).

URL3: Povijesna odluka u saboru-istospolni će parovi od rujna imati ista prava kao i bračni partneri, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/povijesna-odluka-u-saboru-istospolni-ce-parovi-od-rujna-imati-ista-prava-kao-i-bracni-partneri-677641> (25.7.2024).

URL4: Hrvatska je u 2023. godini imala rekord broja sklopljenih istospolnih životnih partnerstva, <https://www.novizivot.net/vijesti/hrvatska/hrvatska-je-u-2023-godini-imala-rekord-broja-sklopljenih-istospolnih-zivotnih-partnerstva/> (7.8.2024)

URL5: Nepoznat autor, (2003), Impact of media use on children and youth, *Paediatrics & Child Health*,8(5):301–306. Dostupno na: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2792691/> (28.7.2024)

URL6: <https://www.medijskapismenost.hr/pojmovnik/> (8.8.2024)

12. Prilozi

Protokol

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju **Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu** u sklopu diplomskog rada ak. god. 2023./2024.

Ime sugovornika/ce: _____

Istraživač/ica: _____

1. Pristajem sudjelovati u istraživanju. Obaviješten/a sam o pojedinostima istraživanja i o njima posjedujem odgovarajuće pisane i usmene informacije.
2. Ovlašćujem istraživača/icu da koristi podatke dobivene putem intervjua.
3. Potvrđujem da:
 - a. Razumijem da je moje sudjelovanje dobrovoljno i da se mogu povući u bilo koje vrijeme bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.
 - b. Podaci intervjua bit će korišteni isključivo u svrhu ovog istraživanja.
 - c. Povjerljivost podataka zajamčena mi je prema etičkim pravilima znanstvenog rada.
 - d. Obaviješten/a sam da će intervju biti sniman diktafonom i transkribiran.
 - e. Razumijem da nijedan dio razgovora koji će biti korišten za publikacije neće sadržavati podatke koji bi mogli ukazivati na moj identitet.
 - f. Razumijem da će podaci iz razgovora (transkripti i audio snimke) biti sigurno pohranjeni na primjeren način.

Potpis _____

(Sugovornik/ca)

Potpis: _____

(Istraživač/ica)

Mjesto i datum: _____

Podaci o sugovorniku/ci:

1. Spol sugovornika/ce:
2. Dob sugovornika/ce:
3. Mjesto stanovanja:
4. Struktura vaše obitelji:
5. Broj djece u obitelji:
6. Godine djeteta/djece:
7. Zanimanje:

U nastavku će biti prikazane teme istraživanja i pitanja koja će vam pomoći da se usmjerite na srž teme. Pitanja su otvorenog tipa i omogućavaju vam da se usmjerite na svako i što detaljnije date odgovore.

Izazovi s kojima se obitelji susreću u suvremenom društvu te strategije koje koriste u obiteljskom odgoju

1. Možete li mi navesti glavne izazove s kojima se suočavate u vašoj obitelji? Kako se nosite s njima?
2. Jeste li se susreli do sada sa društvenim predrasudama ili kritikama usmjerenim na vašu obitelj ili odgoj? Kako se nosite s time?
3. Kako biste opisali svoj pristup odgoju djece u vašoj obitelji? Koje strategije odgoja koristite?
4. Jesu li ikad situacije poput financijske nesigurnosti, globalne promjene, migracije, radnog vremena, promjena u vrijednostima utjecale na probleme u vašoj obitelji? Objasnite.
5. Kako se vaše osobno iskustvo obiteljskog života i odgoja razlikuje od onoga što ste očekivali, planirali ili iskusili?

Utjecaj tehnologije i medija na obiteljsku dinamiku i odgoj

1. Kako tehnologija i mediji utječu na komunikaciju i interakciju unutar vaše obitelji?
2. Postoje li pravila ili smjernice u vašoj obitelji o korištenju tehnologije ili medija?
3. Koje su prednosti i nedostaci tehnologije i medija u odgoju vaše djece?
4. Kako se vaša obitelj prilagođava brzim promjenama u tehnološkom okruženju?
5. Jeste li upoznati s pojmom medijske pismenosti? Ako da, na koji se način se vi i vaše dijete/djecu obrazuje o toj kompetenciji?

Promicanje i načini promicanja vrijednosti u različitim obiteljima, te nošenje sa konfliktima između tih vrijednosti i vanjskih utjecaja

1. Koje su ključne obiteljske vrijednosti koje smatrate najvažnijima u vašem domu?
2. Kako željene vrijednosti prenosite na vaše/u dijete/djecu?
3. Kako se suočavate s potencijalnim konfliktima između obiteljskih vrijednosti i vanjskih utjecaja, poput vršnjačkog pritiska ili medijskih poruka?
4. Kako se promicanje različitosti i tolerancije reflektira u vašem odgoju?

Vrste i načini suradnje s obrazovnim institucijama

1. Na koje sve načine podržavate obrazovanje svoje djece?
2. Opišite mi Vašu suradnju s obrazovnim institucijama i njihovim suradnicima.
3. Kako biste opisali podršku koju obiteljima pružaju obrazovne institucije?
4. Koje biste promjene ili poboljšanja predložili?
5. Što mislite koje su prepreke ili izazovi između suradnje obitelji i obrazovnih institucija?

Sažetak

Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu

Ovaj diplomski rad istražuje obitelj i obiteljski odgoj u suvremenom društvu, s naglaskom na promjene u odgojnim praksama, obiteljskim vrijednostima te utjecaj društvenih i tehnoloških promjena. Tema je posebno relevantna u kontekstu modernih obiteljskih struktura i izazova s kojima se suočavaju roditelji u današnjem vremenu. Cilj istraživanja je dobiti dublji uvid u promjene u obiteljskim vrijednostima i metodama odgoja te ulogu koju imaju suvremene promjene u odgoju djece. Uz to, istražuje se kako tehnologija i mediji utječu na obiteljsku dinamiku i komunikaciju, kao i načini na koje obitelji surađuju s obrazovnim institucijama. Metodološki, rad se temelji na kvalitativnom istraživanju provedenom putem intervjua s osam majki različitih obiteljskih struktura. Podaci su prikupljeni tijekom mjesec dana, a sudionici su odabrani iz različitih dijelova Hrvatske. Analizom intervjua, rezultati su ukazali na to da suvremene obitelji, unatoč izazovima društvenih promjena, i dalje promiču tradicionalne obiteljske vrijednosti, prilagođavajući ih suvremenom kontekstu. Tehnologija ima značajan utjecaj na obiteljsku dinamiku, uglavnom negativno, smanjujući osobnu interakciju i kvalitetu odnosa. Roditelji balansiraju između tradicionalnih i suvremenih odgojnih metoda, s naglaskom na individualizirani pristup djetetu i otvorenu komunikaciju. Suradnja s obrazovnim institucijama varira zbog nedostatka vremena i podrške, dok se obitelji suočavaju s izazovima tehnološkog napretka, socijalnih pritisaka i balansiranja profesionalnog i obiteljskog života. Zaključak rada naglašava važnost prilagodljivosti suvremenih obitelji u kontekstu brzih društvenih i tehnoloških promjena. Istraživanje predlaže daljnju analizu i uključivanje različitih perspektiva, poput očeva i djece, kako bi se dobio cjelovitiji uvid u obiteljsku dinamiku i odgojne prakse.

Ključne riječi: suvremene obitelji, odgoj, obiteljski izazovi, društvene promjene, tehnologija i mediji

Summary

Family and Family Upbringing in Modern Society

This master thesis explores family and parenting in modern society, with an emphasis on changes in parenting practices, family values, and the influence of social and technological changes. The topic is particularly relevant in the context of modern family structures and the challenges parents face today. The aim of the research is to gain a deeper insight into changes in family values and parenting methods, as well as the role that contemporary changes play in raising children. Additionally, the study examines how technology and media impact family dynamics and communication, as well as the ways families cooperate with educational institutions. Methodologically, the study is based on qualitative research conducted through interviews with eight mothers from different family structures. Data was collected over the course of one month, with participants selected from various parts of Croatia. An analysis of the interviews revealed that contemporary families, despite the challenges posed by societal changes, continue to promote traditional family values, adapting them to modern contexts. Technology has a significant impact on family dynamics, mostly negative, reducing personal interaction and the quality of relationships. Parents balance between traditional and modern parenting methods, with a focus on an individualized approach to the child and open communication. Collaboration with educational institutions varies due to a lack of time and support, while families face challenges related to technological advancement, social pressures, and balancing professional and family life. The conclusion of the study emphasizes the importance of adaptability for contemporary families in the context of rapid social and technological changes. The research suggests further analysis and inclusion of different perspectives, such as those of fathers and children, to gain a more comprehensive understanding of family dynamics and parenting practices.

Keywords: modern families, parenting, challenges, social changes, technology and media